

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**ÖZGÜRLÜKLER VE KURUMSAL FAKTÖRLER ÜLKELERİN
SAVUNMA HARCAMALARINI ETKİLER Mİ? : PANEL ANALİZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma KARACA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cüneyt KOYUNCU

Bilecik, 2020

10236938

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**ÖZGÜRLÜKLER VE KURUMSAL FAKTÖRLER ÜLKELERİN
SAVUNMA HARCAMALARINI ETKİLER Mİ? : PANEL ANALİZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma KARACA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Cüneyt KOYUNCU

Bilecik, 2020
10236938

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSİS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Seyma KARACA
Anabilim Dalı: İktisat
Programı: Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı: Prof. Dr. CÜNEYT KOYUNCU
Tezin Özgün Adı: OAGRELER VE KURUMSAL FAKTÖRLER ÜLKELERİN
SALIMA HARCAMALARINI ETKİLER Mİ? PANEL ANALİZ
Tezin İngilizce Adı: DO FREEDOMS AND INSTITUTIONAL FACTORS AFFECT
COUNTRIES DEFENSE EXPENDITURES? PANEL ANALYSIS

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 28 / 01 / 2020

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY~~
~~ÇOKLUĞU~~ ile İktisat Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cüneyt KOYUNCU

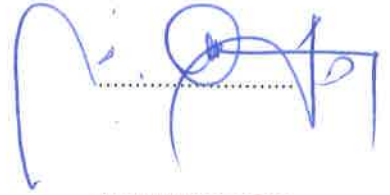
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Muhamed BENLİ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Üskel OKSAK

Üye:

Üye:

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20.... tarih ve
...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

Yüksek lisans tezi olarak sunmuş olduğum “Özgürlükler ve Kurumsal Faktörler Ülkelerin Savunma Harcamalarını Etkiler Mi?: Panel Analiz” adlı çalışmamın, hazırlık ve yazımı aşamasında, bilimsel ahlak kurallarına ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlanmış olduğum kaynakları bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıfta bulunduğumu, kullanmış olduğum verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını üniversitemde ve başka üniversitelerde başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan eder bunu onurumla doğrularım.

Şeyma KARACA

02.01.2020

ÖN SÖZ

Bu tezin hazırlanış ve yazımı aşamasında öncelikle bilgi, deneyim ve hoşgörüsünü esirgemeyen çalışmalarında birebir ilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Cüneyt KOYUNCU 'ya yapmış olduğu katkı ve emekleri için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Son olarak uzun ve yorucu geçen bu süreçte bana hem maddi hem de manevi katkılarını hiçbir zaman eksik etmeyen başta babam olmak üzere değerli aileme de çok teşekkür ederim.

Şeyma KARACA

02.01.2020

ÖZET

Savunma harcamaları ile ilgili bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın temel amacı özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisini incelemektir.

Özgürlük göstergeleri; güçlendirme hakları endeksi, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, konuşma özgürlüğü, seçimde öz tayin, din özgürlüğü, işçi hakları, kadının ekonomik hakları, kadının siyasi hakları, kadının sosyal hakları, yargının bağımsızlığı on farklı değişken çalışmaya dahil edilmiştir. Kurumsal faktör göstergesi olarak dokuz farklı değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler; ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, devlet etkinliği, idari kalite, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, hukuk ve politikaya askeri müdahale, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, hukuk sistemi ve mülkiyet hakları şeklinde çalışmaya dahil edilmiştir.

Bu çalışmada özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisi 1990-2017 yılları arasında 151 ülke için çalışma yapılmış olup ampirik olarak dengesiz panel veri setinden yararlanılmıştır. Kurumsal faktörler ile savunma harcamaları arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak kurumsal faktör değişkeni olan yolsuzluğun kontrolü ve savunma harcamaları arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucu tespit edilmiştir. Özgürlükler ile savunma harcamaları arasındaki ilişki tüm değişkenler için negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ve tüm sonuçların beklenti ile paralel olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelime: Savunma Harcaması, Özgürlükler, Kurumsal Faktörler, Ekonometrik Analiz.

ABSTRACT

There have been many studies on defense expenditures until today. The fundamental objective of this study is to analyze the impact of freedom and institutional factors on defense expenditures.

Freedom indicators; the empowerment rights index, freedom of assembly and association, freedom of speech, self-determination in elections, freedom of religion, workers' rights, women's economic rights, women's political rights, women's social rights and independence of the judiciary have been included in the study. Nine different variables have been used as indicator of institutional factor. These variables which are voice and accountability, political stability and absence of violence/terrorism, government effectiveness, regulatory quality, rule of law, control of corruption, military intervention in law and politics, gender inequality, legal system and property rights.

In this study, the effects of freedoms and institutional factors on defense expenditures were studied for 151 countries between 1990 and 2017, and empirically unbalanced panel data set has been used. It was concluded that there is a negative and statistically significant relationship between institutional factors and defense expenditures. Nevertheless, it was determined that there is a positive and statistically significant relationship between the control of corruption and defense expenditures, which is a variable of institutional factor. It has been attained that there is a negative and statistically significant relationship for all variables and that all results are in line with expectations.

Key Words: Defense Expenditure, Freedoms, Institutional Factors, Econometric Analysis.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA HARCAMALARI, KURUMSAL FAKTÖRLER VE ÖZGÜRLÜKLER

1.1. SAVUNMA HARCAMALARI	4
1.1.1. Savunma Harcamalarının Tanımı	4
1.1.2. Savunma Harcamalarının Özellikleri	5
1.1.3. Savunma Harcamalarının Sınıflandırılması	6
1.1.4. Savunma Harcamalarının Düzeyi	9
1.1.5. Savunma Harcamalarını Belirleyen Faktörler	9
1.1.5.1. Ülkenin GSMH'sı ve Gelişmişlik Düzeyi.....	10
1.1.5.2. Jeopolitik ve Jeostratejik Konum.....	11
1.1.5.3. Teknolojik Gelişmeler.....	11
1.1.5.4. Ülkenin Siyasal Rejimi.....	12
1.1.5.5. Silahlanma Yarışı ve Komşu Ülkelerin Savunma Harcamaları	13
1.1.6. Savunma Harcamalarının Ekonomik Etkileri Üzerine Kuramsal Tartışma	13
1.1.6.1. Askeri Keynesci Yaklaşım	16

1.1.6.2. Neo-Klasik Yaklaşım	17
1.1.7. Savunma Harcamalarının Ekonomik Etkileri.....	18
1.1.7.1. Savunma Harcamalarının İstihdam Üzerindeki Etkisi	18
1.1.7.2. Savunma Harcamalarının Enflasyon Üzerindeki Etkisi.....	19
1.1.7.3. Savunma Harcamalarının Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi.....	20
1.1.7.4. Savunma Harcamalarının Teknoloji Seviyesi Üzerindeki Etkisi	20
1.1.7.5. Savunma Harcamalarının Kaynak Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	21
1.1.7.6. Savunma Harcamalarının Sanayileşme Üzerindeki Etkisi	22
2.1. KURUMSAL FAKTÖRLER.....	22
2.1.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik	23
2.1.2. Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu	24
2.1.3. Yönetimin Etkinliği.....	25
2.1.4. İdari Kalite.....	26
2.1.5. Hukukun Üstünlüğü	26
2.1.6. Yolsuzluk.....	27
2.1.7. Mülkiyet Hakları.....	28
3.1. ÖZGÜRLÜKLER.....	29
3.1.1. Özgürlük Kavramının Tanımı	29
3.1.2. Özgürlüklerin Sınıflandırılması.....	32
3.1.2.1. Negatif Özgürlükler	32
3.1.2.2. Pozitif Özgürlükler.....	33
3.1.3. Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Özgürlüklerin Ayrımı	34
3.1.3.1. Siyasal Özgürlükler	34
3.1.3.2. Sosyal Özgürlükler.....	35
3.1.3.3. Ekonomik Özgürlükler.....	36
3.1.4. Ekonomik Özgürlük Endeksleri	41
3.1.4.1. Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksleri ve Kriterleri.....	42

3.1.5.2. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksleri ve Kriterleri.....	46
3.1.5.3. Freedom House Ekonomik Özgürlük Endeksleri ve Kriterleri	49

İKİNCİ BÖLÜM

LİTARETÜR TARAMASI

2.1. SAVUNMA HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	54
2.2. SAVUNMA HARCAMALARI VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER İLE İLİŞKİSİ	62
2.3. SAVUNMA HARCAMALARININ DIŞ BORÇLANMA İLE İLİŞKİSİ	66
2.4. SAVUNMA HARCAMALARI İLE İSTİHDAM ARASINDAKİ İLİŞKİ	71
2.5. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE BÜYÜME İLİŞKİSİ.....	71
2.6. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE KALKINMA İLİŞKİSİ	73
2.7. KURUMSAL FAKTÖRLER VE EKONOMİK BÜYÜME	76
2.8. KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL FAKTÖRLER VE ÖZGÜRLÜKLERİN SAVUNMA HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK ANALİZİ

3.1. VERİ VE METODOLOJİ.....	82
3.2. KURUMSAL FAKTÖRLER VE SAVUNMA HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	83
3.2.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik (VOACC) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki.....	85
3.2.2. Politik İstikrar ve Şiddetin yokluğu (POSAV) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki.....	86
3.2.3. Devlet Etkinliği (GOVEF) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	88

3.2.4. İdari Kalite (REQUA) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	89
3.2.5. Hukukun üstünlüğü (RULA) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	91
3.2.6. Yolsuzluğun Kontrolü (CONCOR) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	92
3.2.7. Hukuk ve Politikaya Askeri Müdahale (MILIRULA) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki.....	94
3.2.8. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği (GII) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	95
3.2.9. Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları (LESPR) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki.....	97
3.3. ÖZGÜRLÜKLER İLE SAVUNMA HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	98
3.3.1. Güçlendirme Hakları İndeksi (NEW EMPINX) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki.....	99
3.3.2. Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü (ASSN) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki.....	100
3.3.3. Konuşma Özgürlüğü (SPEECH) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	102
3.3.4. Seçimde Öz- Tayin (ELECS) Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	103
3.3.5. Din Özgürlüğü (NEW RELFRE) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	105
3.3.6. İşçi Haklar (WORKER) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	106
3.3.7. Kadının Ekonomik Hakları (WECON) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	108
3.3.8. Kadının Siyasi Hakları (WOPOL) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	109
3.3.9. Kadının Sosyal Hakları (WOSOC) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki	111

3.3.10. Yargının Bağımsızlığı (INJUD) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND)	
Arasındaki İlişki	112
3.4. ELDE EDİLEN BULGULARIN SON GÖRÜNÜMÜ	113
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	117
EKLER	133
ÖZGEÇMİŞ	142

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGÜ: Az Gelişmiş Ülkeler

AR-GE: Araştırma ve Geliştirme

ARMIMPORT: Silah İthalatının Milli Gelir İçindeki Yüzdesi

ASSN: Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü

BM: Birleşmiş Milletler

CONCOR: Yolsuzluğun Kontrolü

EFI: Ekonomik Özgürlük Endeksi

ELECS: Seçimde Öz-Tayin

GII: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

GOÜ: Gelişmekte Olan Ülkeler

GOVEF: Devlet Etkinliği

GOVEXPEN: Devlet Nihai Tüketim Harcaması

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GÜ: Gelişmiş Ülkeler

IMF: Uluslararası Para Fonu

INFLATION: Enflasyon

INJUD: Yargının Bağımsızlığı

LESPR: Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları

MILIRULA: Hukuk ve Politikaya Askeri Müdahale

MILSPEND1: Askeri Harcamalar

MILSPEND2: Askeri Harcamalar

MILSPEND3: Savunma Harcamalarının Toplam Harcamalardaki Yüzdesi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NEW EMPINX: Güçlendirme Hakları Endeksi

NEW RELFRE: Din Özgürlüğü

POSAV: Politik İstikrar ve Şiddetin Yokluğu

REQUA: İdari Kalite

RULA: Hukukun Üstünlüğü

SPEECH: Konuşma Özgürlüğü

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

VOACC: İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik

WECON: Kadının Ekonomik Hakları

WOPOL: Kadının Siyasi Hakları

WORKER: İşçi Hakları

WOSOC: Kadının Sosyal Hakları

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: Savunma Harcamalarının Sınıflandırılması (NATO, IMF, BM).....	8
Tablo 1.2: Savunma Harcamalarının Büyümeyi Etkileme Kanalları.....	15
Tablo 1.3: Siyasal Özgürlüklerin Sınıflandırılması.....	35
Tablo 1.4: Dünya ekonomik özgürlük Endeksinin Alanları, Bileşenleri ve Alt-bileşenleri....	45
Tablo 1.5: Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Sınıflandırması.....	47
Tablo 1.6: Heritage Vakfı Endeks Bileşenleri.....	48
Tablo 1.7: Freedom House Siyasi Özgürlük Endeks Bileşenleri.....	50
Tablo 1.8: Freedom House Sivil Özgürlük Endeks Bileşenleri.....	52
Tablo 2.1: Savunma Harcaması -Ekonomik Büyüme İlişkisini İnceleyen Çalışmalar.....	59
Tablo 2.2: Savunma Harcamaları ve Ekonomik Özgürlüklere İlişkin Literatür Özeti.....	64
Tablo 2.3: Savunma Harcamaları ve Dış Borçlanmaya İlişkin Literatür Özeti.....	68
Tablo 3.1: VOACC'ın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	85
Tablo 3.2: POSAV'ın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	86
Tablo 3.3: GOVEF'in Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	88
Tablo 3.4: REQUA'nın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	89
Tablo 3.5: RULA'nın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	91
Tablo 3.6: CONCOR'ın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	92
Tablo 3.7: MILIRULA'nın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	94
Tablo 3.8: GII'nin Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model	95
Tablo 3.9: LESPR'in Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model.....	97
Tablo 3.10: NEW EMPINX'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	99
Tablo 3.11: ASSN'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	100
Tablo 3.12: SPEECH'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	102
Tablo 3.13: ELECS'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	103

Tablo 3.14: NEW RELFRE'nin Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	105
Tablo 3.15: WORKER'ın Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	106
Tablo 3.16: WECON' in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	108
Tablo 3.17: WOPOL'ın Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	109
Tablo 3.18: WOSOC'un Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	111
Tablo 3.19: INJUD'ın Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model.....	112
Tablo 3.20: Elde Edilen Genel Bulgular.....	114

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1: Fraser Enstitüsü Kriterleri.....	43
---	----

GİRİŞ

Soğuk Savaş, 1947 yılından 1992 yılına kadar devam etmiş olan ABD önderliğindeki Batı Bloğu ülkeleri ile Sovyetler Birliği önderliğindeki Doğu Bloğu ülkeleri arasındaki siyasi ve askeri gerginlik çağımızda görülmemiş bir güvensizliği de meydana getirmiştir. Soğuk savaş olarak nitelendirilen bu dönemin sona ermesi ile birlikte savunma sisteminde bir değişimi de meydana getirerek silahlı kuvvetlerini yeniden düzenleme, modernizasyon ve teşkilatlandırma faaliyetlerini arttırmaya yönlendirmiştir.

Günümüzde en önemli kamu harcamalarından biri savunma harcamalarıdır. Savunma harcamalarıyla ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde savunma harcamaları ile ilgili genel kabul görmüş bir tanımlama mevcut olmadığı gibi, devletlerin ve toplumsal örgütlerin kendi tanımlamalarından bahsedilebilir. Bunun sebebi ise toplumların coğrafi özellikleri, jeopolitik konumları, teknolojik gelişmeleri, politik durumları farklılık göstereceğinden dolayı, devletler savunma harcamalarını kendileri belirlemekte serbesttir.

Savunma harcamalarının tanımına baktığımızda, ülkelerin milli güvenliğini ve ulusal varlığının devamını sağlamak için ülke bütünlüğüne yönelik tehdit durumunu caydırmak ya da saldırıya karşı korumak için silahlı kuvvetlerin ve barış gücünün, savunma bakanlıkları ve savunma projeleri yapan diğer kamu kurumlarının, askeri personelin operasyonlar için eğitilmesi kapsayan, askeri araştırma ve geliştirme, araç, gereç malzeme vb. gibi harcamaları içeren, ülkelerin milli gelirlerinden ayrılan harcama olarak tanımlamıştır.

Savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri genellikle iki farklı görüş ile açıklanır. Askeri Keynesci yaklaşıma göre; savunma harcamalarının yol açacağı çarpan etkisi ile savunma sanayide çalışan personel sayısı artacak, savunma sanayisinin gelişmesi ile yatırımlar artacak ve mevcut teknoloji artacaktır. Bu bakımdan savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu savunan iktisadi yaklaşımdır.

Neo-Klasik yaklaşım savunma harcamalarının ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan diğer bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre savunma harcamaları, kıt kaynakları doğrudan beşeri sermaye yatırımlarını verimlilikten uzaklaştıran yaklaşımdır. Savunma ihtiyaçları için ayrılan kaynaklar farklı alanlarda kullanıldığında diğer yatırımlara ve refaha katkı sağlar.

Özgürlük kavramını genel olarak ifade etmek gerekirse konusu suç teşkil eden davranışlar haricinde herhangi bir kurala bağlı kalmaksızın hareket edebilmektir. Özgürlükleri siyasal, sosyal ve ekonomik özgürlükler olarak üçe ayırabiliriz. Her ne kadar birbirinden farklı kavramlar olsa da aralarında kaçınılmaz bir ilişki vardır. Bazı düşünürler, örneğin, ekonomik özgürlük olamasa da diğer özgürlüklerin olabileceğini savunurken, bazıları da kesinlikle ekonomik özgürlük olmadan diğer özgürlüklerin olamayacağı görüşünü savunmaktadır.

Dünya genelinde özgürlükleri ölçen Fraser Enstitüsü, Heritage Vakfı, Freedom House gibi bağımsız kuruluşlar bulunmaktadır. Ekonomik özgürlüklerin ölçümü, her bir kriter için puan verilmekte ve verilen puanların ortalaması alınarak her ülkenin kendi puanı oluşturulmaktadır. Bu ölçümler, sayesinde analizler yapılmaktadır.

İncelenen çalışmalar neticesinde kurum kavramı üzerinde herkesin fikir birliğine vardığı bir tanım yapmanın zorluğu ortaya konulmuş ve kavramın tanımlanması ve tasnifi noktasında iktisatçılar arasında bir ittifakın bulunmadığını ifade edebiliriz. Bu çerçevede, yıllar itibarıyla kurum kavramının içerisinde bahsedilen mülkiyet hakları, sivil ve siyasi haklar, hukukun üstünlüğü, idari kalite, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, yolsuzluğun kontrolü, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik gibi kavramların kalite düzeyinin ölçülmesine ilişkin çalışmalar, bu yönde endeksler oluşmasını sağlamıştır.

Birinci bölümde savunma harcamalarının tanımı, sınıflandırılması, özellikleri, düzeyi, etkinliği ve ekonomiye etkilerinden bahsedilmektedir. Kurumsal faktörler başlığı altında ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, yönetimin etkinliği, idari kalite, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk, mülkiyet hakları tanımlarından bahsedilmektedir. Özgürlük başlığı altında; özgürlüğün tanımı, sınıflandırılması, ekonomik özgürlük kavramı, ekonomik özgürlük endekslerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde ise literatür çalışmalarına yer verilmiştir. Literatür tarandığında, özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Savunma harcamalarına yönelik yapılan literatür çalışmaları incelendiğinde savunma harcamaları ve ekonomik büyüme üzerine ya da savunma harcamalarının belirleyicileri üzerine yapılan çok fazla çalışma bulunmaktadır. Özgürlükler, kurumsal faktörler ve savunma harcamaları üzerine yapılan ampirik çalışmalar sekiz başlık halinde derlenip açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise; özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisi 1990-2017 yılları arasında 151 ülke için çalışma yapılmış olup ampirik olarak dengesiz panel veri setinden yararlanılmıştır. Çalışmada dokuz farklı kurumsal faktör değişkeni ile on farklı özgürlük göstergesi değişkeni kullanılmıştır. Bunun sonucunda 57 ayrı model oluşturulup tahmin edilmiş, 54 modelde özgürlükler ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisinin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, yolsuzluk kurumsal faktörünün kullanıldığı diğer 3 model de ise yolsuzluğun savunma harcamaları üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Elde edilen tahmin sonuçları önsel beklentiler ile örtüşen sonuçlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA HARCAMALARI, KURUMSAL FAKTÖRLER VE ÖZGÜRLÜKLER

1.1. SAVUNMA HARCAMALARI

Bu bölümde savunma harcamaları ile ilgili yapılan tanımlamalar, savunma harcamalarının özellikleri, sınıflandırılması, düzeyi, etkinliği, savunma harcamalarını belirleyen faktörler ve savunma harcamalarının ekonomik etkilerine ilişkin kuramlar açıklanacaktır.

1.1.1. Savunma Harcamalarının Tanımı

Savunma harcamalarının nasıl tanımlanacağı konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise devletlerin savunma harcamalarını belirlemede serbest olması, dolayısıyla savunma harcamaları kalemlerinin ülkeden ülkeye farklılık göstermesidir. Aslında ülkelerin, ulusal güvenliklerini sağlamak amacıyla yaptıkları savunma harcamalarını sosyo-ekonomik yapıları ve farklı nedenlere dayandırmasından dolayı savunma harcamaları tanımlamaları da NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu) ve BM (Birleşmiş Milletler) gibi uluslararası kurullara göre farklılıklar göstermektedir. Kısaca özetlersek, savunma harcamalarıyla ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde savunma harcamaları ile ilgili genel kabul görmüş bir tanımlama mevcut olmadığı gibi devletler ve toplumsal örgütlerin kendi tanımlamalarının varlığından bahsedilebilir (Brzoska, 1995:46).

Savunma harcamalarının uluslararası alanda ele alınmış muhtemel harcama kalemleri; silahlı kuvvetlere yapılan ödemeler, savunma ve stratejik amaçlı diğer harcamalar, önceki askeri güçlere ve faaliyetlere yapılan ödemeler, diğer güvenlik kuvvetlerine yapılan harcamalar, diğer sorumluluklar, çeşitli gelirler ve ileri ki dönemler için zorunlu harcamalardan oluşmaktadır (Brzoska, 1995:48-49).

Savunma harcamalarını, dar ve geniş anlamda tanımlayabiliriz. Dar anlamıyla savunma harcamalarından bahsederek, savunma hizmetine tahsis edilmiş askeri ve sivil

personel ile ilgili harcamalardan, bu sektör ile ilgili araç ve gereçlerin üretimi ve satın alınması, bunların bakım ve onarım giderleri, bina ve yapı kurma faaliyetleri, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamalarından oluşmaktadır. Savunma harcamalarının geniş anlamda tanımından bahsetmek gerekirse, bir ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamak amacıyla milli gelirinden savunmasına ayırdığı paydır (Tüğen, 1988:48).

Savunma kavramı devletin egemenliğini, diğer devletlerin yapmış olduğu müdahalelere ve bağımsızlık mücadelesine karşı korumasıdır. Devletin kendi halkı üstünde egemenlik oluşturabilmesi için diğer devletlerin egemenlik iddialarına karşı çıkabilmesi egemenliğin ön koşuludur. Devlet dışarıdan gelebilecek her türlü olumsuzluklara karşı hazır olmak zorundadır (Bulutoğlu, 1988:268).

Savunma harcamaları ile ilgili yapılan çalışmalarda iki problem mevcuttur. Bu problemlerden biri savunma harcamalarının tanımı hem akademik analizlerde hem de uluslararası politikalarda tanımından neyin kastedildiği sorusuna cevap tam olarak açık değildir. İkinci problem ise konuyla ilgili veri bulmada yaşanan zorluklardır. Parlamenter demokrasiyi benimseyen devletler tarafından da diğer devletlerde olduğu gibi, savunma harcamalarına ait içerik veya istatistiki veriler birer kamu sırrı olduğundan dolayı verilerin güvenilirliği ile ilgili sorun oluşturması nedeniyle ülkeler savunma harcamalarını gizlemek isteyebilirler ve tam da bu sebeple veriler açıklanmamaktadır (Giray, 2004:186).

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) savunma harcamaları tanımına baktığımızda silahlı kuvvetlerin ve barış gücünün, savunma bakanlıkları ve savunma projeleri yapan diğer kamu kurumlarının, askeri personelin operasyonlar için eğitilmesi ve teçhizatlandırılmasını kapsayan personel, askeri araştırma ve geliştirme, üretim ve inşaat bina vb. gibi harcamaları içeren harcamalar olarak belirtilmiştir.

1.1.2. Savunma Harcamalarının Özellikleri

Savunma harcamalarıyla sağlanan savunma hizmeti tam kamusal mal niteliğindedir ve bununla birlikte savunma hizmetiyle sağlanan faydadan toplumun tamamı yararlanmaktadır. Karşılığını ödeyip ödemediğine bakılmaksızın her vatandaş

devletin sağladığı huzurlu ve güvenli ortamdan faydalanmaktadır. Tam kamusal mallarda, bireylerin malın faydasından dışlanması mümkün değildir. Vatandaşların birbirine rakip olmadan faydalandığı kamusal mal statüsünde olan savunma harcamalarının düzeyine ve bileşimine karar verecek olan siyasi otoritedir (Bulutoğlu, 2003:240-241).

Tam kamusal mal ve hizmetler ülkenin tamamına sunulur ve tüm toplum bu hizmetten faydalanır.

Savunma harcamalarının özellikleri:

- ✓ Ülke genelini kapsar.
- ✓ Fiyatlandırılmazlar.
- ✓ Talepleri belli değildir.
- ✓ Kar amacı gütmeyenler.
- ✓ Tüketimlerinde rekabet yoktur.
- ✓ Tüketimi zorunludur.
- ✓ Kamusal bir hizmettir.
- ✓ Faydaları bölünemez ve bütünü kapsar.

Savunma harcamaları, ülkenin bölüşülemeyen, fiyatlandırılmayan, ikame edilemeyen ve kimsenin dışlanamadığı özel bir hizmet türü olan savunma hizmetini karşılamak maksadıyla yapılmaktadır. Savunma hizmetinin temel amacı caydırıcılık ve güvenliktir. Bu öneminden dolayı savunma harcamaları genel olarak ülkenin milli gelir düzeyinden bağımsız olarak kendi özel koşulları gereği yapılmak zorunda olan harcamalardır. Yapılan çalışmalarda da milli gelir düzeyinde iniş çıkışlar olmasına rağmen savunma harcamalarının genel seyrini koruduğu görülmektedir (Görkem ve Işık: 2008:420).

1.1.3. Savunma Harcamalarının Sınıflandırılması

Savunma harcamalarının sınıflandırılması ülkelere göre farklılık göstermektedir. Ülkeler, savunma harcamaları kalemlerini kamu sırrı olarak nitelendirilmelerinden

dolayı açıkça belirtmediklerinden bu kalemlerin ne olduğu konusunda standart bir ayrım bulunmamaktadır.

Savunma harcamalarının sınıflandırılmasıyla ilgili ÷lkeler arasında farklılık olsa da uluslararası kuruluş olan NATO'nun bu konudaki sınıflandırması genelde kabul görmektedir.

BM, NATO ve IMF vb. gibi uluslararası örgütlerin savunma harcamaları konusunda hangi unsurun savunma harcaması kalemine dahil olduğu ve hangi unsurun dahil olmadığı konusunda birtakım farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklar Tablo 1.1'de yer almaktadır.

Tablo 1.1: Savunma Harcamalarının Sınıflandırılması (NATO, IMF, BM)

Muhtemel Harcama Kalemleri	NATO	IMF	BM
Silahlı Kuvvetlere Yapılan Ödemeler			
Subaylara ve askerlere yapılan ödemeler	X	X	X
Silahlı Kuvvetler içinde veya bağlantılı çalışan	X	X	X
Yukarıdaki personele ve ailelerine yapılan sağlık, sosyal vb. ödemeler	X	X	X
Emeklilere yapılan ödemeler	X		X
Askeri okul ve hastaneleri	X	X	
Silah üretimine ve ithaline yapılan harcamalar	X	X	X
Altyapı inşaatı, konut vb. harcamalar	X	X	X
İşletme ve bakım	X	X	X
Diğer alımlar	X	X	X
Askeri araştırma-geliştirme harcamaları	X	X	X
Savunma/Stratejik Amaçlı Diğer Harcamalar			
Stratejik malların stoklanması	Xa		
Silah, teçhizat vb. depolanması	Xa	X	
Silah üretimi/dönüşümü sübvansiyonları	X		
Diğer ülkelere askeri yardım	X	X	X
Uluslararası organizasyonlara (BM, askeri ittifaklar vb.) katılım	X	X	
Sivil Savunma		X	X
Önceki Askeri Güçlere/Faaliyetlere Yapılan Harcamalar			
Gazilere vb. yapılan ödemeler			
Savaş borçlarına ödemeler			
Diğer Güvenlik Kuvvetlerine Ödemeler			
Jandarma	Xa	Xa	Xa
Sınır/sahil koruma	Xa	Xa	Xa
Polis	Xa		
Diğer Sorumluluklar			
Yardım/felaketten kurtarma	X		
BM Barış Gücü	X	X	
Gelecek İçin Zorunlu Harcamalar			
Kredili Tedarik	X	X	

Kaynak:Brzoska, 1995:46. (X), savunma harcamalarına dahil kalemler; (-), savunma harcamalarına dahil olmayan kalemler; (a), işletimi ve finansmanı savunma kuruluşlarınca üstlenildiği durumlarda.

1.1.4. Savunma Harcamalarının Düzeyi

Savunma harcamaları bütün ülkeler için kamu harcamalarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Savunma harcamalarının büyüklüğü değerlendirildiğinde, ülkeler açısından savunma harcamalarının düzeyinin belirlenmesi çok önemlidir. Savunma hizmetlerine ilişkin harcamaların düzeyi ülkelerin güvenlik algılarına göre değişiklik göstermektedir. Toplumlar, ihtiyaçları doğrultusunda yeterli askeri gücü ellerinde bulundururlar. Bu askeri gücün düzeyini ise nüfus, teknolojik gelişimi, coğrafi konumu, ülke ekonomisi, politik yapı gibi birçok faktör belirlemektedir. Ülkeler ekonomilerinden belli miktarlarda savunmaya pay ayırmaktadırlar ve ayırdıkları bu paylar konjonktüre göre farklılık göstermektedir (Durgun ve Timur, 2017:129). Dolayısıyla ülkeler savunma harcamalarını belirlerken, jeopolitik ve jeostratejik durumları, bölgesel güvenlik tehdidi algıları, ekonomik yapısı, bütçe imkanları, komşu ülke faktörü, nüfus yoğunluğu gibi birçok faktörü dikkate alarak planlama yapmaktadır. Bu yüzden savunma harcamalarının düzeyini belirleyen birçok unsur vardır.

Savunma harcamalarının belirli bir düzeyde belirlenmesi, tüm ülkeler için önem arz etmektedir. Savunmaya çok fazla kaynak ayrılması, dolayısıyla aşırı savunma harcamaları kamu harcamalarının artması ile birlikte büyümeyi ertelerken tam tersi savunma harcamalarını azaltmak amacı ile çok az kaynak tahsisi ise, milli güvenliği tehlikeye sokarak büyümeyi olumsuz anlamda etkileyecektir (Değer ve Sen, 1995:294).

Savunma harcamalarının en uygun düzeyinin nasıl belirleneceğine ilişkin Mc Guire Teorisine göre; savunmanın tam kamusal mal olmasından dolayı kolektif tüketim mantığına göre savunma harcamaları için en uygun düzey, marjinal faydalar toplamının marjinal maliyetlere eşit olduğu miktar kadar olacaktır (Mc Guire, 1995:17).

1.1.5. Savunma Harcamalarını Belirleyen Faktörler

Savunma harcamalarını belirleyen faktörlere bakıldığında, genel itibarıyla ülkelerin savunma harcamaları güvenlik ihtiyaçlarından etkilenmektedir. Savunma harcamalarını belirleyen faktörler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Savunma harcamalarını belirleyen faktörlerin ülkeden ülkeye farklılık göstermesi ve çeşitli

oluşundan dolayı savunma harcamalarını belirleyen faktörlerden bazıları şu şekilde açıklanabilir;

- İktisadi faktörler,
- Ülkelerin jeopolitik durumları ve tarihsel bağlantıları,
- Ülke içi bölgesel faktörler,
- Ülkenin siyasal rejimi,
- Ülkelerin savunma bütçelerini farklı kılacak diğer faktörler (Giray 2004: 187-188).

Savunma harcamalarının ne kadar olacağının belirlenmesinde sadece güvenlik düşüncesini göz önüne almak yeterli değildir. Savunma harcamalarının düzeyi ve bileşimi için ayrıca aşağıda belirtilen diğer bazı faktörlerin de dikkate alınması gerekir (Doruk 2008:27).

1.1.5.1. Ülkenin GSMH'sı ve Gelişmişlik Düzeyi

Ülkelerin savunma harcamalarını belirleyen faktörler arasında ülkenin gayri safi milli hasılası (GSMH) da bulunmaktadır. Bir ülkenin savunma harcamalarına ne kadar pay ayırması gerektiği konusu güncelliğini koruyan bir konudur. Her ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal unsurları değişiklik gösterdiğinden almış oldukları tehditler de farklılık göstermektedir. Oluşan tehdit algısı ise ülkelerin mevcut kaynakları dahilinde savunma harcamalarına eğilim göstermesine sebep olmaktadır. Ülkelerin savunma sağlayacakları kaynakların belirlenmesi ve tedarik edilmesinde ülkelerin milli gelirleri ve ekonomik büyüklük düzeyleri temel etken olmaktadır (Tian vd., 2017:1-8).

Savunma harcamalarının en önemli kaynağı olarak ifade edebileceğimiz GSMH bu harcamanın en belirleyici unsurudur. Ülkelerin GSMH oranındaki artış savunma harcamalarında artışa, GSMH oranında düşüş olması durumunda azalmaya neden olabilmektedir. Dunne (2000) ise bu duruma farklı bir bakış açısı ile yaklaşarak “ Daha yüksek gelirin daha fazla savunma harcamasına neden olmasıyla birlikte, daha yüksek gelir aynı zamanda yapısal değişikliklere, eşitsizliklere yol açabilir ve bu da iç kontrolü

sağlamak için daha fazla savunma harcaması yapılmasını gerektirebilir ” (Dunne, 2000:9) ifadesini kullanmıştır.

Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin savunma harcamaları karşılaştırıldığında, gelişmiş ülkelerin savunma harcamaları ekonomik faktörlere bağlı değilken, gelişmekte olan ülkeler ise genellikle sanayisi dışa bağımlı olan ülkeler oldukları için savunma harcamaları GSMH ile doğru orantılıdır (Erbaykal 2007:5). Bu sebepten dolayı gelişmiş ülkelere savunma harcamalarının milli gelir içindeki payında, gelişmekte olan ülkelere kıyasla çok daha az dalgalanma yaşandığı görülmektedir (Looney, 1989:39).

1.1.5.2. Jeopolitik ve Jeostratejik Konum

Ülkelerin jeopolitik durumları ve tarihsel bağları savunma harcamalarının düzeyini etkileyen diğer bir faktördür. Jeopolitik kavramı; içinde bulunduğu coğrafyanın ekonomik, sosyal, siyasal ve stratejik faktörlerin devletlerin dış politikalarına etkisinin incelenmesini ifade etmektedir. Yer altı kaynakları, tarım potansiyeli, iklim, stratejik öneme sahip deniz ve kara yollarına yakınlık gibi unsurlar bir ülkenin jeopolitik önemini vurgulamaktadır. Kısaca jeopolitik, bir ülkenin politikası üzerine coğrafi konumunun etkileridir (Uçar, 2003:30). Bu faktörler göz önüne alınarak dışarıdan gelebilecek her türlü olası tehdit durumu ve saldırılara karşı da önlem alınmak zorundadır ve bu önlemler savunma harcamalarını oluşturmaktadır.

Ülkelerin jeopolitik ve jeostratejik konumları için tehdit algılamaları savunma harcamaları ile ilişkilidir. Ülkeler devlet politikalarını, tehdit algılamalarını ve coğrafi konumlarını da göz önünde bulundurarak savunma harcamalarını düşük ya da yüksek düzeyde tutabilmektedirler. Bazı ülkelerin hem kara sınırı hem de deniz sınırı ülkesi olması nedeniyle tüm kuvvetlerini eşit şekilde güçlü tutmaya çalıştığı görülmektedir.

1.1.5.3. Teknolojik Gelişmeler

Savunma harcamalarının düzeyinin belirlenmesinde teknolojik üstünlük elde etme; tehditlerin caydırılmasında, ulusal güvenlik ihtiyacının tespitinde ve gelecek

stratejilerinin şekillenmesini üstünlük sağlar. Ülkelerin ekonomik durumu ve kaynakları etkin kullanması yeni teknolojilerin kazandırılmasını da sağlayabilir (Öztürk, 2015:35).

Hızla değişen teknolojide sürdürülebilir rekabetin anahtarı araştırma ve geliştirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Savunma harcamalarını arttıran teknolojik gelişmeler ve araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri maliyetleridir. Ar-ge çalışmalarına yapılan harcamaların belli bir kısmı kamu tarafından karşılanarak bu harcamalar teşvik edilse de maliyetli araştırma ve geliştirme çalışmaları savunma sanayisinin ürünleri olan silahları daha teknolojik ve daha pahalı hale getirmiştir.

Teknolojik gelişme iktisadi kalkınmayı sağlamaktadır. Üretim faktörlerinin etkin kullanılması; teknolojik ürünlerin gelişmesine, ihracatın artmasına ve dış ticaret açığının azalmasına dolayısıyla iktisadi yapının rekabetçi seviyeye ulaşmasını sağlar (Pehlivan, 2018:76). Savunma harcamaları teknolojik gelişmenin de etkisiyle artarak devam etmektedir. Gelişmiş ülkeler bütçelerinin büyük kısımlarını savunma harcamalarına ayırmaktadır. Harcamaların bu denli büyük olmasının nedeni ise savaşların bilinen olumsuz ve ürkütücü sonuçlarıdır. Bir bakıma savunma harcamalarındaki büyük artışlar, savaşları önleyici nitelikte değerlendirilmektedir.

1.1.5.4. Ülkenin Siyasal Rejimi

Siyasi iktidarın tutum ve davranışları veya çevre ülkelerdeki rejim değişiklikleri savunma harcamalarını etkilemektedir. Askeri rejimler savunma harcamalarını daha çok desteklemektedirler. Askeri güç sivil otorite ile ne kadar fazla ilgili olursa, sivil yönetimli bir ülkede savunma harcamalarının merkezi bütçe ve ulusal üretim içindeki pay artışı da o kadar büyük olabilmektedir (Looney,1994:63-64).

Siyasal tutumlar dahilinde ülkelerin askeri rejimleri arasında ayırım yapabilmek adına birtakım akademik girişim bulunmaktadır. Bu ayırım askeri ve askeri olmayan olarak yapılmaya çalışılsa da hükümet türü askeri harcamaları büyük ölçüde etkileyebilmektedir. Yapılan araştırmalar askeri yönetimlerin daha yüksek oranda askeri harcama yaptığını göstermektedir. Gelişmişlik seviyeleri farklı olan ülkeler arasında da askeri harcamalar konusunda büyük farklılıklar vardır. Gelişmekte olan ülkelere nazaran silah üretimi ihtimali nispeten daha azdır fakat her koşulda gelişmiş ülkelere nazaran silah üretimi ihtimali nispeten daha azdır fakat her koşulda

ülkede memurları, sanayicileri, silah üretimi ile uğraşan çalışanları kapsayan askeri harcamaların devam ettirilmesi ve yükseltilmesinde kazanılmış menfaatleri olan bir sanayi karmaşık olmaya devam edecektir (Dune, 2000:587-596).

1.1.5.5. Silahlanma Yarışı ve Komşu Ülkelerin Savunma Harcamaları

Toplumlar eski çağlardan beri sürekli ordularını silahaltında bulundururlar. Fakat bu yüzyılın başlarından itibaren silahlanmadaki hızlı gelişme artan teknoloji sürekli olarak asker başına düşen silahlanma giderlerini artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla günümüz orduları oldukça pahalı bir şekilde büyümüştür. Orduların idamesi başlı başına büyük bir harcamayken, komşu veya rakip bir ülkeyle silahlanma yarışına girmek bu harcamaları daha da arttıran bir faktör olmaktadır.

Ülkelerin siyasal, ideolojik ya da dini nüfuslarını genişletme arzuları, ülgeri karşılıklı olarak savunma amacıyla silahlanmaya itmektedir. Silahlanma yarışı dinamik bir etkileşim süreci olarak tanımlanabilir. Silahlanmaların miktarında kalitesinde rekabetin artması, iki veya birkaç devletlerin koalisyon tarafından çatışma hedeflerinden veya ülkelerin karşılıklı tehdit ve korkularından kaynaklanır. Komşu ülkelerin silahlanma yarışı ülkelerin savunma harcamalarını etkilemektedir. Komşu ülkenin birinde gerçekleşen bir savunma hamlesi diğer ülkelerinde savunma harcamalarını harekete geçirmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse ülkelerde yaşanan siyasal, etnik, teknolojik, ideolojik değişimler ülkeleri karşılıklı olarak savunma amaçlı silahlanmaya yöneltmektedir. Bu durum savunma harcamalarında artışa neden olmaktadır.

Ülkelerin maruz kaldığı iç ve dış tehditler komşu ülkelerden etkilenmektedir. Komşu ülkelerin savunma harcamaları mevcut riskten bağımsız olmadığı için bölgenin güvenlik durumu hakkında bilgi vermektedir.

1.1.6. Savunma Harcamalarının Ekonomik Etkileri Üzerine Kuramsal Tartışma

Savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, savunma harcamaları konusunda literatürde araştırmaların en fazla yoğunlaştığı alandır. Bu araştırmaların başlangıcı Benoit'in (1973,1978) yıllarındaki çalışmalarına

dayanmaktadır. Ülkelerin ulusal güvenliği için savunma harcamalarından vazgeçebilmesinin mümkün olmaması sebebiyle, araştırmalar bu harcamanın ekonomik etkilerine yönelmiştir. Bu konudaki araştırmalar Benoit'in 1973 yılında yaptığı çalışmayla başlamış olup bu tarihten itibaren günümüze kadar da bu konu pek çok çalışmanın temelini oluşturmuştur. Benoit, bu çalışmasında gelişmekte olan 44 ülke için 1950-1965 yılları arasında yapmış olduğu çalışmasında ekonomik büyüme ile savunma harcamaları arası ilişkinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmıştır (Benoit, 1978:271-280).

Savunma harcamalarının ekonomik etkileri konusunda iktisatçıların birbirinden farklı görüşleri vardır. D. Ricardo ve A. Smith gibi klasik iktisat biliminin önde gelen isimleri savunma harcamalarını üretkenliği olmayan ve gereksiz harcamalar olarak tanımlamaktadırlar. BM' de 1973 tarihli raporunda savunma harcamalarının özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceğini savunmaktadır.

Savunma harcamalarına ilişkin üç farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlar Keynesci, Klasik iktisadi yaklaşım ve Neo-Klasik iktisadi yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Politikacı ve ekonomistlerin bir kısmı, eğitim yatırımlarına öncelik verirken bir kısmı sabit sermaye yatırımlarına, bir kısım ise araştırma, geliştirme ve teknolojik modernizasyonu en önemli ekonomik büyüme unsuru olarak görmektedir (Tomanbay & Gümüş 2008:180).

Benoit (1973)'deki makalesinde, gelişmekte olan ülkelerde savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi gözlemlemiştir. Benoit, iki değişken arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Öte yandan, Değer ve Smith (1983) gelişmekte olan ülkelerdeki iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki bulmuştur. O zamandan beri akademisyenler, bu iki değişken arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü, bireysel ülke düzeyinde ya da büyük ülke örneklerinin incelenmesi yoluyla araştırılacak çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir. Birçok araştırma, askeri harcamaların ekonomiyi etkilediği potansiyel kanalları incelemiştir. Aynı şekilde askeri harcamaların da ekonomik büyümeyi etkileyebileceği birçok kanal bulunmaktadır. Her kanal farklı sonuçlara yol açabilir.

Savunma harcamalarının büyümeyi etkileme kanalları tablo 1.2'de gösterilmektedir.

Tablo 1.2: Savunma Harcamalarının Büyümeyi Etkileme Kanalları

Pozitif Etkiler	Negatif Etkiler
Savunma harcamaları Keynesci çarpan etkisi ile ekonomi üzerinde olumlu etkiye sahiptir.	Yüksek savunma harcamaları, yüksek büyüme sağlayarak kamu ve özel sektör yatırımlarını dışlayabilir.
Savunma harcamaları Keynesci tip toplam talep etkileri ile büyümeyi teşvik eder	Silah ve mühimmat donanımının döviz kullanarak satın alması ödemeler dengesini bozabilir.
Yüksek savunma harcamalarının yarattığı talep artışı, sermaye stoku kullanımının artmasına, daha yüksek istihdam ve karlara ve dolayısı ile daha kısa süreli çarpan etkisi yaratan daha yüksek yatırımlara yol açabilir.	Savunma harcamalarını finanse etmek için elde edilen aşırı yüklerin, etkin olmayan bir bürokrasi ile kullanılması büyümeyi sınırlandırabilmektedir.
Ülkeler, sivil malların üretiminde kullanabilecek en son teknolojilerden pozitif dışsallıklar sağlayabilir.	Savunma hizmetleri ticaret konu olan malların, başka alanlara kaydırılmasına sebep olabilmektedir.
Savunma bütçesine ayrıla büyük bir kısım, genellikle büyümeyi etkileyecek alt yapı yatırımlarına ayrılmaktadır.	Savunma harcamalarına ayrılan kıt kaynakların beşeri sermayeyi ve yatırımı verimlilikten uzaklaştırabilmektedir.

Kaynak: Hassan, M. K., Waheed Uzzaman, M., & Rahman. A. (2003). Defense Expenditure and Economic Growth in the SAARC countries. The Journal of Political, Social and Economic Studies.

1.1.6.1. Askeri Keynesci Yaklaşım

Bu görüş Benoit tarafından yapılan çalışma sonucu ortaya çıkmıştır. Askeri Keynesci Yaklaşımına göre savunma harcamaları hükümet harcamalarının bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle savunma harcamaları toplam talebin artması ve çarpan etkileri ile ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif dışsallıklara dayanmaktadır. Savunma harcamaları arttıkça önemli bir çarpan etkisine sahip olabilir. Savunma harcamaları sonucu yaratılan talep kapasite kullanımını arttırıp çıktı düzeyini büyütür. Sonuç olarak savunma harcamaları sermaye kazanç oranını, yatırımı ve büyümeyi artırır bununla birlikte sermayenin kazanç oranında, yatırımlarda ve büyümede artmıştır (Looney, 1994:46-47).

Benoit'e göre savunma harcamalarının ekonomi üzerindeki temel olumlu etkileri şunlardır:

Savunma harcamaları pozitif dışsallıklara sahiptirler. Bu dışsallıklar sayesinde faktör verimliliği artabilir.

✓ Askerlik bir ülke halkının modern beceriler ve davranışlar kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bu sebeple ülkelerin beşeri sermayelerine katkıda bulunmaktadır.

✓ Savunma harcamaları, ülkenin alt yapısının (yol, havaalanı, köprü vb.) gelişmesine katkı sağlayarak ekonomide dolaylı olsa da pozitif bir etkiye sahiptir.

✓ Savunma harcamaları, ülkenin mevcut üretim kapasitesinin tamamına yakınına kullanmaya teşvik etmesi sebebiyle ılımlı bir enflasyona yol açar. Bu durum da dolaylı olarak ekonomik gelişmenin zeminini hazırlamaktadır.

✓ Barro, gelişmekte olan ülkelerde 1970-85 dönemi için yaptığı araştırmada, toplam kamu harcamalarından eğitim, sağlık ve savunma harcamaları düşüldükten sonra bulunan kamu tüketim harcamalarının kişi başına gelirin büyümesini gerilettiği sonucuna ulaşmıştır (Barro, 1991: 430).

✓ “Silah üreticisi ülkelerde gelişmiş silahların üretiminden kaynaklanan teknolojik geri beslemeler sayesinde, endüstriler arası bağlantılar

ve iki amaçlı Ar-Ge kullanımı söz konusu olabilir.” (Deger ve Sen, 1995: 280-296).

1.1.6.2. Neo-Klasik Yaklaşım

Savunma harcamalarının ekonomik büyüklük üzerindeki etkisinin negatif olduğu görüşünü savunan bir diğer yaklaşım ise Neo-Klasik yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temel dayanağı da, Askeri Keynesci yaklaşımın tam tersine savunma harcamalarının ekonomi üzerinden negatif dışsallıklar oluşturduğu yani savunma harcamalarına ayrılan kıt kaynakların yatırımları ve beşeri sermayeyi verimlilikten uzaklaştırdığı varsayımdır. Neo-klasik iktisatçı yaklaşım savunma harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen teorik yaklaşımlardan biridir. Neo-klasik iktisatçı yaklaşım “Solow Büyüme Modeli” kullanılmaktadır. Solow büyüme modelinde Keynesçi iktisat görüşünün zıttı olarak tam istihdam ve tam rekabet koşullarının olduğu varsayılmaktadır. Emek ve sermaye üretim sürecinde birbirleri yerine ikame edilebilmektedir. Harrod Domar büyüme modelinin aksine Solow büyüme modelinde sermaye birikimi, nüfus artışı ve teknolojik değişimin karşılıklı etkileşiminin geçerli olduğu kabul edilir. Bu süreçte nüfus artışı ve işgücü artışı büyümeyi etkilerken, büyüme oranı ise nüfusun ya da işgücünün artış oranını etkilemez. Teknolojik gelişme ise büyümeyi etkilerken büyüme teknolojik gelişmeyi etkilememektedir. Bundan dolayı da nüfus artışı ve teknolojik gelişme modelin dışsal değişkenleri olarak ele alınmaktadır (Bilgin ve Korkmaz, 2017:18).

Neo-klasik yaklaşım savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi negatif etkilediği şeklindeki görüşünü öne sürerken, bu görüşünü savunma harcamalarının da diğer kamu harcamaları gibi diğer yatırımlar üzerinde bir dışlama etkisi yarattığı olgusuna dayandırmaktadır. Kamu harcamaları içerisinde yer alan savunma harcamalarının artışı ile öncelikle çıktı ve gelir seviyesi artmaya başlayacaktır. Artan gelir, para talebini arttırarak, faiz oranlarının yükselmesine neden olacaktır. Yüksek faiz oranları, borçlanmanın maliyetini arttıracağı için yatırımların azalmasına yol açacaktır. Bu durum savunma harcamalarının özel sektör yatırımlarını bir miktar dışlamasına neden olabilmektedir. Özel tüketim ve yatırım, kamu altyapı yatırımları, sosyal güvenlik

hizmetleri gibi ekonomik faaliyetlere ayrılabilen kaynakları bu alanlardan çekerek ekonomik büyümeyi engellemektedir (Gökbunar ve Yanıkkaya, 2004:161).

Bu yaklaşımda silahsızlanma kalkınmanın dayandığı temel koşul olup bu sebeple savunmaya yapılan harcamalar bir masraf olarak görülmektedir.

Savunma harcamaları ve ekonomik büyüklük arası ilişkiler temel iki yaklaşım olan askeri keynesci ve neo-klasik yaklaşım açısından ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar savunma harcamalarının doğrudan ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştıran ampirik çalışmalara dayanmaktadır. Ancak savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, doğrudan etkilerin yanı sıra dolaylı etkileri de içermektedir. Bu sebeple savunma harcamalarının diğer ekonomik göstergelerle olan ilişkileri de ele alınacaktır.

1.1.7. Savunma Harcamalarının Ekonomik Etkileri

Savunma harcamalarının ülke ekonomilerine direkt etkileri; istihdam üzerindeki etkisi, enflasyon üzerindeki etkisi, ödemeler dengesi üzerindeki etkisi, teknoloji üzerindeki etkisi, kaynak dağılımı üzerindeki etkisi, sanayileşme üzerindeki etkisi olmak üzere altı alt başlık halinde açıklanmıştır.

1.1.7.1. Savunma Harcamalarının İstihdam Üzerindeki Etkisi

Savunma harcamalarının istihdama etkisi araştırılırken literatürlere bakıldığında bu konu ile ilgili olarak pek çok görüş ortaya atılmıştır. Modern silah sanayisinin gelişmesi nitelikli işgücünün varlığı ile yakından ilişkilidir. Savunma alanındaki ileri teknolojiyi gerektiren her türlü üretim faaliyeti ancak kalifiye teknik işgücü ile mümkün olmaktadır. Değişen teknolojiyi yakından takip eden küresel arenada, rekabet üstünlüğü için sürekli geliştirilebilmesi, nitelikli insan gücünün değerini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, son derece stratejik bu üretim alanında gelişimi teşvik edici eğitim süreçleri, ülke istihdamında yaratılan nitelikli işgücünün artmasını sağlar.

Savunma harcamaları ülkelerin istihdam düzeyini olumlu veya olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Olumlu etkisi savunma sanayiine yönelik araştırma ve geliştirme

harcamalarının arttırılması yoluyla özel sektörün rekabetçi seviyeye ulaşmasını sağlayabilir. Ayrıca bu savunma sanayii firmalarında tehditlere karşı güvenilirliğin oluşturulması, firmalara vergilendirme türlerinden istisnaların sağlanması bir yönüyle yatırımların artmasını sağlayarak işgücü talebini oluşturabilir. Savunma harcamalarının genel olarak vergilerle finanse edilmesi durumunda, verginin üretici ya da tüketiciye yansması söz konusu işgücü arzı ve işgücü talebini azalmasına neden olabilir (Destek ve Okumuş, 2016:393).

1.1.7.2. Savunma Harcamalarının Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Savunma harcamalarının enflasyon üzerindeki etkisi konusunda birtakım araştırmalar yapılmış olup literatürde savunma harcamaları ve enflasyon arasındaki ilişkinin varlığı ve ne şekilde olduğu hakkında yaygın bir görüş birliği bulunmamaktadır. Yapılan bazı araştırmalar sonucunda savunma harcamalarının enflasyonu doğrudan etkilediğini belirtirken, bazı araştırmacılar ise savunma harcamalarının enflasyon üzerinde bir etkisi olmadığını söylemektedirler. Ancak gelişmekte olan ülkeler ele alındığında savunma harcamalarının talebe olan fazla baskının enflasyona yol açabileceği üzerine görüşler bulunmaktadır. Savunma harcamaları ile enflasyon arasında negatif ilişkinin olduğu görüşünü savunanlar, bunu silah üretiminin vergilere ve bütçe açıklarına olan etkilerine dayandırmaktadır. Savunma harcamalarının enflasyona etkisini konu alan çalışmaların bir bölümü, savunma harcamalarının enflasyonu direkt olarak etkilediğini, bir bölümü ise iki değişken arasında herhangi bir ilişkinin mevcut olmadığını öne sürmüşlerdir.

Talebin fazla olması durumunda enflasyona neden olacağı konusunda bir takım araştırmalarda görüş birliği vardır (Edizdoğan, 2007:109). Savaş gibi dönemlerde savunma harcamalarında hızlı bir artış ekonomide fazla talebe ve bununla birlikte enflasyona yol açabilir. Bazı iktisatçılar bu talep artışının, ülkenin mevcut üretim kapasitesinin kullanılmasını teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Bu dönemlerde mal ve hizmetler üzerindeki baskından kaynaklanan enflasyonist eğilimler ücret ve fiyatların denetimini azaltabilir (Benoit, 1978:278).

1.1.7.3. Savunma Harcamalarının Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi

Ödemeler dengesi, ülkelerin belirli bir dönemde diğer ülkelerle yaptığı dış ekonomik ve mali ilişkilerini göstermektedir. Savunma harcamaları ödemeler dengesini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Savunma harcamaları bütçeden karşılandığı için borçlanmaya sebep olabilmektedir. Borçlanmanın dış kaynaklardan karşılanmasıyla oluşan etki, savunma harcamalarının ödemeler dengesi üzerine dolaylı etkisidir. Özellikle savunma ürünlerini ithalat yoluyla karşılayan ülkelerde savunma harcamaları dış kaynaklarla finanse edilmektedir. Bu durumda ortaya çıkan etki ise doğrudan etkidir (Türk 2007: 42).

Silah sistemlerinin gelişen teknolojiye paralel olarak sürekli yenilenmesi gerekliliği silahlı kuvvetlerin harcamalarını artırmaktadır. Silahlı kuvvetler ihtiyaçlarını mümkün ise, ulusal savunma sanayiinden yani yurt içi kaynaklardan karşılar. Ancak, yurt içi kaynaklar yetersiz ise, ihtiyaçlarını ithalat yoluyla karşılamak durumunda kalır. Savunma ve güvenlik ihtiyaçlarının, ithalat yoluyla karşılanmasının da ödemeler dengesi üzerine olumsuz etkileri mevcuttur.

Savunma sanayii, ödemeler dengesi üzerinde kısa ve uzun vadede aynı etkileri ortaya çıkarmaz. Savunma sanayine yapılacak yatırımlar, kısa vadede üretim ve ar-ge tesislerinin kurulması ve verimli olarak iletebilmesine kadar geçecek sürede ödemeler dengesi üzerinde büyük bir baskı yaratır. Uzun vadede ise bu etki olumlu olarak değişebilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelere yapılan araştırmalarda, döviz ihtiyacının çok fazla olmasını gerektiren bu tür yatırımların, daha sonraki yıllarda, başlangıcın aksine ülkenin döviz açığını kapatmada yararlı olduğunu göstermiştir. Bu olumlu etki, üretilen silah ve teçhizatın diğer ülkelere ihraç edilmesiyle veya savunma harcamalarının dış piyasadan iç piyasaya yönelmesiyle ortaya çıkmaktadır (Şimşek,1989:195).

1.1.7.4. Savunma Harcamalarının Teknoloji Seviyesi Üzerindeki Etkisi

Ülkelerin aşırı silahlanma yarışı, savunma harcamalarına arttırdıkları miktar ve birbirlerine karşı üstünlük kurmak isteyişleri savunma sanayini devamlı olarak teknolojik yenilikler yapmaya itmiştir. Savunma harcamaların ekonomik büyüme

üzerindeki etkisinin konusu, partizanlar ile askeri harcamalardaki azalmanın muhalifleri arasındaki tartışmanın risklerinden biridir. Askeri ar-ge'nin üretim verimliliğinin artması üzerindeki etkisi sorunu kimyasaldır. Kuşkusuz teknolojik yenilikler ortaya çıkarmanın ön koşulu ar-ge çalışmalarını yapmaktır. Ancak savunma sanayindeki ar-ge çalışmaları devletlerin kendileri tarafından gerçekleştirilmektedir ve yüksek maliyetler gerektirmektedir. Bu nedenle yapılacak olan projeler iyi değerlendirilerek seçilmelidir.

Şimşek (1989) yapmış olduğu çalışmada savunma sanayinin gelişmesiyle ar-ge faaliyetlerinin hızlanacağını belirtmiş ve bu faaliyetlerin ekonomi üzerinde oluşturacağı olumlu etkileri aşağıdaki gibi sıralamıştır

- Kaynakların etkin kullanılması,
- Beyin göçünün önlenmesi ve kalifiye insan gücünden yararlanılması,
- Üretim, kalite ve standardizasyon artışı sağlanması,
- Yeni teknolojilerin kullanımının yaygınlaşması,
- Dış ticarette rekabet gücünün ve ihracatın artırılması olarak sıralamıştır (Şimşek, 1989:193).

Savunma sanayindeki kuruluşların başarılı olabilmeleri varlık ve faydalarını devam ettirebilecek aktif araştırma geliştirme faaliyetlerine bağlıdır. Bu faaliyetler aracılığıyla gelişmekte olan ülkeler, zorluk yaşadıkları ürün geliştirme ve teknolojik uyumu konularında ilerleme sağlayacaklardır. Fakat ar-ge çalışmaları uygulamalı olarak yapıldığında yüksek maliyetler oluşturacaktır. Bu nedenle ar-ge faaliyetlerinin etkin kullanılabilmesi için bu faaliyetlerin desteklenmesi ve gerçekçi yatırımlara gidilmesi gerekmektedir (Ergin, 1991: 38-40).

1.1.7.5. Savunma Harcamalarının Kaynak Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Savunma harcamalarının özellikle gelişmekte olan ülkeler için en büyük katkısı yeni yatırımların uyarılarak atıl kaynakların harekete geçirilmesidir. Ancak atıl kaynaklardan yararlanma derecesi ülkeden ülkeye değişmektedir (Erdem;2008: 81).

Savunma sanayinin gelişmekte olan ülkelerdeki en önemli olumlu etkisi, yeni yatırımların uyarılması ve atıl kaynakların harekete geçirilmesidir. Gelişmekte olan

ülkelerde de, savaş gücünü artırıcı akılcı bir planlama ile gerçekleştirilen askeri amaçlı yatırımlar, kaynakların optimale yakın kullanımına hizmet edebileceği gibi, yeni teknolojileri ekonomiye kazandırarak ekonomik gelişmeye katkıda bulunabilecektir. Ancak; bu olumlu sonucun elde edilebilmesi, söz konusu yatırımların ekonominin alternatif yatırım alanları içindeki öncelik sırasına uygunluğu ölçüsünde olacaktır. Aksi takdirde, bir taraftan kaynakların ekonomik hedeflere uygun olarak optimum kullanımı gerçekleştirilmemiş, diğer taraftan da söz konusu yatırımların diğer sanayi kolları ile bütünleşme imkanları azaltılmış olacaktır. Bu olumsuzluklar, ekonomik kalkınmayı yavaşlatırken diğer taraftan savunma sanayinin gelişimi de engellenmiş olacaktır (Şimşek, 1989:187-9).

1.1.7.6. Savunma Harcamalarının Sanayileşme Üzerindeki Etkisi

Sanayi devrimi sonrasında küreselleşme sonucunda sanayileşmenin diğer bölgelere yayılarak bu bölgeleri güçlendirmesi, küresel bölüşüm ilişkilerini ve güç dengelerini etkileyerek hegemonya savaşları ile birlikte silahlanma yarışını başlatmıştır. Savunma sanayinin ülke ekonomisindeki önemi kuşkusuz ki bir ülkenin askeri harcama seviyesinin belirleyicilerindendir.

Savunma sanayi, olumlu etkilerinin yanı sıra bazı olumsuz etkilere de neden olmaktadır. Örneğin, ileri teknoloji gerektiren savunma sanayi ürünlerinin, sivil alanlarda kullanım alanlarının sınırlı olması, diğer sektörlerde aktarılmasında güçlüklerle karşılaşılmasına ve teknolojik eskimeye çabuk maruz kalması nedeniyle diğer sanayi kollarına ayrılacak ekonomik kaynakların sınırlandırılmasına ve kaynak israfına yol açabilir. Bununla beraber, bazı savunma sanayi dallarının sivil üretime dönüşümünün sınırlı olması ya da tamamen imkansız olması ve yine bazı savunma sanayi dallarındaki işgücünün diğer sanayi kollarında kullanımının sınırlı olması ya da hiç olmaması kaynak israfına yol açabilecek sorunlardan bazılarıdır (Akçair, 2011:150).

2.1. KURUMSAL FAKTÖRLER

Yapılan çalışmalar neticesinde kurum kavramı üzerinde herkesin fikir birliğine vardığı bir tanım yapmanın zorluğunu ortaya konulmuş ve kavramın tanımlanması ve

tasnifi noktasında iktisatçılar arasında bir ittifakın bulunmadığını ifade edilebilir. Ağırlıklı olarak devletle ilişkisi olan belirli bir düşünce veya davranış kalıpları, fertler arasındaki ilişki ve karşılıklı sorumluluklardan oluşan köklü yapıları kurum olarak adlandırılabilir.

Bu çerçevede, yıllar itibariyle kurum kavramının içerisinde bahsedilen mülkiyet hakları, sivil ve siyasi haklar, hukukun üstünlüğü, idari kalite, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, yolsuzluğun kontrolü, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik gibi kavramların kalite düzeyinin ölçülmesine ilişkin çalışmalar, bu yönde endeksler oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu kavramlar alt başlıklar halinde aşağıda incelenmektedir.

2.1.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik

Kurumsal faktör değişkeni olarak ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik değişkeninin tanımından bahsetmek gerekirse;

İfade özgürlüğü ve hesap verilebilirliğin kapsamı; birbiriyle ilişkili olan kendini açıklama özgürlüğü, medya ve basın özgürlüğü, örgütlenme hakkı kavramları ile siyasi sorumluluk ve hesap verilebilirlik, vatandaşların hükümetin belirlenmesi için seçimlere katılabilme özgürlüğünü katılımcılık gibi çeşitli değişkenleri içermektedir (Kaufmann, Kraay ve Mastruzz, 2010:4).

İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, kalkınmanın gerçekleşmesinde kurumsal faktörlerin önemli boyutları arasında yer almaktadır. Devlet kurumlarının yanında devlet kurumlarının oynadığı rolün, yolsuzluğun ve yoksulluğun azaltılması ve demokrasinin gelişimi için gerekli çalışmaları, yönetim sisteminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini gerektirmekte ve bireylerin ifade özgürlüğünü kullanabilmesi ile devlete ihtiyaç ve taleplerini iletmekte özgür olabilmesinin yanında hükümetlerin bu talepleri karşılayabilir olması, diğer bir deyişle hesap verebilir olmasını gerektirmektedir (Sharma, 2008:3).

Yönetim kurullarının işletmelerini ileriye götürmek için uyguladıkları faaliyetlerinde serbest ve rahat olmaları gerekmektedir. Yalnız bu serbestlik durumunun etkili ve düzenli olarak hesap verebilirlik çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Etkili bir şekilde hesap verebilirliğin temel unsurlarından bahsetmek gerekirse; gerekli olan

sorumlulukların ve hedeflerin belirlenmesi bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, sonuçların raporlanması, raporların değerlendirilmesi ve geri bildirim yapılması gerekmektedir (Tuzcu, 2004:24).

Bununla birlikte ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik mekanizmasının doğru ve etkili bir biçimde işleyişi de uygulanan politikaların kamuoyuyla paylaşılması anlamına gelen şeffaflığa bağlıdır. Böyle bir hesap verebilirlik için güvenli, tutarlı ve sürekli bir bilginin sunulması şarttır. Bu durum gerçekleştiğinde hem hesap verebilirliğin etkinliği artacak hem de gelecekte uygulanacak politikalara yönelik vatandaşların talep ve beklentileri de dikkatte alınmış olacaktır (Aktan ve Çoban,2005:13-40). Buna göre, istikrarlı bir ekonomik kalkınma sağlamak isteyen ülkelerde, iyi bir kurumsal faktör unsuru olarak, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik düzeyinin yüksek olması gerektiği hususu, akademik ve siyasi çevrelerde genel bir görüş birliği söz konusudur.

2.1.2. Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu

Diğer bir kurumsal faktör değişkeni olarak siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu kavramını açıklamadan bu kavramlara ilişkin genel bazı bilgilerden bahsetmek gerekirse;

Bir kurum olarak, tanımlanması ve sayısal olarak ölçülmesi oldukça zor olan diğer kurumsal faktör değişkeni olan siyasal istikrar ve şiddetin yokluğunun kapsamından bahsetmek gerekirse; yönetimin siyasi kaynaklı şiddet ya da terör gibi hukuka aykırı ve şiddet içeren yollarla düşürülmesi ya da zayıflatması ihtimali olarak tespit edilmektedir (Kaufmann, Kraay ve Mastruzz , 2010: 4).

Siyasi istikrarsızlık tanımında genellikle iki temel yaklaşım söz konusudur. Birinci yaklaşımdan bahsetmek gerekirse, doğrudan hükümetin değişim olasılığına odaklanan yönetim istikrarsızlığıdır. Bu değişim, anayasal hukuk çerçevesinde olabileceği gibi, anayasal olmayan hükümet değişimi ya da hükümet darbesi şeklinde de ortaya çıkabilir. Burada vurgulanması gereken temel nokta, yönetimdeki değişim ihtimalinin politika belirsizliği yaratması ve bunun mülkiyet haklarını tehdit etmesidir. İkinci yaklaşım ise, doğrudan yönetim değişimlerine odaklanmayan, sosyal huzursuzluk ve politik şiddeti içeren sosyo-politik istikrarsızlıklardır (Alesina ve Perotti, 1993:1206).

Bütün bu ifade edilenler çerçevesinde bir kurumsal faktör değişkeni olarak siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu; ülkede mevcut yönetimin hukuka uymayan veya cebren görevden uzaklaştırılması ihtimalini içeren işbu gösterge, terör, hükümet istikrarı, ülke içi şiddet, askeri kanadın siyasetteki etkinliği ile dinsel ve etnik gerilimler gibi pek çok farklı değişken çerçevesinde elde edilen bilgiler çerçevesinde oluşturulmuş bir hesaplamayı yansıtmaktadır (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi,2010:10).

2.1.3. Yönetimin Etkinliği

Diğer bir kurumsal faktör olan yönetimin etkinliği kavramından bahsederek; bu çerçevede, etkinlik kavramı iktisadi anlamda eşdeğer kavramı verimlilik olarak tanımlanmıştır. Etkin yönetim kavramından bahsederek, en az çaba ve maliyet ile en çok sonuç elde etme kapasitesine sahip yönetim olarak tanımlanabilir. Küresel ekonomide meydana gelen değişimler çerçevesinde yönetim kavramının, devleti (state) yönetmekte olan hükümete (government) karşılık gelmektedir. Etkin bir yönetimin ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşmesinde, yönetimin ortak, hızlandırıcı ve kolaylaştırıcı olarak önemli bir rolünün bulunduğu ifade edilmektedir. Kısaca açıklamak gerekirse etkin yönetim faktörü mal ve hizmetlerin sağlanması için gerekli pazarların gelişmesine ve insanların daha sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmelerine imkan sağlayan düzenlemeler de bulunan yönetim olarak tanımlanmaktadır (Ajay Chibber,1997:17-20).

Yönetimin etkinliği, kamu hizmetinin sunulduğu koşulların kalitesini, siyasal yapının iyiliğini, kamu görevlilerinin yetkili kişiler olmasını, kamu hizmetlerinin politik baskıdan bağımsız ve tarafsız olması, hükümet politikalarının tutarlılığını ve hükümetin vermiş oldukları vaatleri yerine getirmedeki güvenilirliğini içerir (Kaufman Kraay ve Mastruzz. 2003:3). Tanımdan da anlaşılacağı üzere yönetimin etkinliği, bürokratik yapının işleyişine ve hükümetin etkin, uzun vadeli ve tutarlı politikalarına bağlı olup verimliliği artırmaktadır.

Bir başka şekilde ifade edilecek olursa, yönetimin itibarı ve etkinliği; vatandaşların tercihlerine en yakın doğrultuda hizmet sunmak ve yönetimleri kamu hizmetlerinden yararlanan kişilere daha yakın bir duruma getirmek suretiyle kamu sektöründe hesap verilebilirliği arttıran bir kurum olarak görülebilmektedir.

2.1.4. İdari Kalite

Bir başka kurumsal faktör değişkeni olan idari kalite, daha bir önceki başlıkta bahsedilen yönetimin etkinliği değişkeni ile birlikte ekonomik kurumsal faktör göstergesi olarak adlandırılmaktadır.

Bu kurumsal faktör göstergesinin ingilizce ifade şekli “Regulatory Quality” olup, iktisat literatüründeki kullanımı düzenleme kavramı, bir ülkenin ve piyasa hayatına yönelik ve esasen o ülkenin ekonomik yapısını ve çerçevesini belirleyen yasa, tüzük, yönetmelik vb. oluşan mevzuat külliyatına karşılık gelmektedir.

Kurumsal faktör değişkeni olarak idari kalite kavramı; hükümetin özel sektör gelişimini mümkün kılan fiyat kontrolleri ve yetersiz banka denetimleri gibi piyasayı teşvik edici uygulamalar ile hem de uluslararası ticaretin ve iş ortamının gelişmesini sınırlayan uygulamaları kapsayan, hükümetin sağlam politikalar oluşturma ve bunları uygulama böylelikle de özel sektörü kalkındırma ve dolaylı olarak ekonomiyi genişletme maksatlı düzenlemeleri ifade etmektedir (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi, 2010: 10).

2.1.5. Hukukun Üstünlüğü

Kurumsal faktör göstergeleri olarak ifade edilen hukukun üstünlüğü kavramına ilişkin, öncelikle bazı genel bilgileri ifade etmek akabinde kurumsal faktör değişkeni olarak hukukun üstünlüğü kavramından bahsedilecektir.

Hukukun üstünlüğü devletin yasama ve yürütme faaliyetlerinde hukuk ile sınırlı olması olarak ta ifade edilebilmektedir. Bu da yargı, yürütme ve yasama faaliyetlerinin keyfî uygulamalarını azaltarak, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması demektir (Yılmaz Aliefendioğlu, 2001:1-33).

Hukukun üstünlüğünün geçerli olduğunu söyleyebilmek için yerine getirilmesi gereken bir takım prensipler vardır. Dam (2007)’e göre bunlar;

- Kuralların erişilebilir olması ve ilgili ülkede yaşayan herkes için geçerli olması,

- Kuralların, bireylerin toplumdaki statülerine bakılmaksızın herkes için eşit bir biçimde ve tarafsızca uygulanması,

- Bireylerin, kim olduklarına bakılmaksızın adalete erişim hakkına sahip olmasıdır (Dam, K.W. 2007:1-10).

2.1.6. Yolsuzluk

Yolsuzluk gelir dağılımı üzerinde etkili olan önemli bir kurumsal faktördür. Yolsuzluğun farklı şekillerde tanımlanması mümkün olmakla birlikte, en basit ve yaygın kullanılan tanımı kamusal yetkilerin bireysel çıkar elde etmek amacıyla kötüye kullanmasıdır. Bu tanım aynı zamanda Dünya Bankası tarafından kullanılmaktadır. Tanımdan yola çıkarak yolsuzluğun sadece kamu kesiminde var olduğu söylenemez. Büyük özel şirketlerde ve hükümet tarafından düzenlenen çalışmalarda da yolsuzlukla karşılaşmaktadır (Tanzi, 1998:564).

İfade edilen bu tanımlamalar çerçevesinde kısaca yolsuzluk tanımı yapmak istersek, “kamu gücünün/kaynaklarının özel çıkarlar için kullanılması” şeklinde tanımlayabiliriz (Murat Karagöz ve Kadir Karagöz; 2010:522).

Yolsuzluk kontrol edilmediğinde, kamu verimliliği ve etkinliğinin düşmesine neden olduğu için, ekonomik büyüme, temel hizmetler, tasarruflar, yatırımlar, gelir eşitliği gibi olguları olumsuz etkileyerek ekonomik performansın kötüleşmesine ekonominin negatif yönde etkilenmesine neden olmaktadır (Sofuoğlu, Kızılkaya, Ay 2017:477).

Yolsuzluğun ekonomi üzerinde çeşitli etkileri söz konusudur. Yapılan bazı çalışmalarda (Bardhan, 1997; Beck ve Maher, 1986; Huntington, 1973: 1-5) makroekonomi üzerinde yolsuzluğun olumlu etkilerde bulunabileceği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir anca yolsuzluğun olumsuz etkileri ağırlıklı olarak kabul görmektedir. Yolsuzluğun gelir dağılımı adaletsizliğini artırıcı etkisi de yine birçok çalışma (Gupta, Davoodi ve Alonso-Terme, 2002; Gyimah-Brempong, 2002: 23-45) ile tespit edilmiştir.

Son olarak yolsuzluk, işlem maliyetlerini artırmaktadır. Yolsuzluğun kontrol altına alınamaması ile birlikte hukukun üstünlüğü çığnenir, güvenli yatırım ortamı

ortadan kalkar ve yetkili kamu görevlilerinin çalışma verimliliği ve performansı düşer. Yolsuzluk maliyeti eklendiği için kamu hizmetleri pahalılaşır ve dolaylı da olsa fiyatların artması ile yolsuzluk tüketici tarafından karşılanır (Akçay, 2001:26).

2.1.7. Mülkiyet Hakları

Mülkiyet haklarını tanımlamak, ekonomik olayları anlayabilmemiz ile doğrudan ilişkilidir. Mülkiyet hakları ekonomik ve hukuki olarak iki bölümde incelenebilmektedir. Ekonomik haklar kişilerin temel amacını, hukuki haklar ise bu amaca ulaşmadaki araçları anlatmaktadır. (Oğuz, 2003:17).

Genel bir tanım vermek gerekirse, mülkiyet hakları bir bireyin bir mal ya da varlık üzerinde o malı doğrudan tüketme kabiliyeti ya da mübadele yoluyla onu dolaylı olarak tüketme kabiliyetidir (Alchian, 1965:816)

Mülkiyet hakları, bireyin sosyal hayatta sorumluluklarını ve özgürlüklerini belirlemektedir. Dolayısıyla mülkiyet hakları, bireyin sahiplik sınırını belirleyerek bireyler arası sosyal anlaşma niteliği taşımaktadır. Daha genel ifadeyle, ekonomik değeri olan malın kullanımının sosyal ve yasal çevrede seçme hakkıdır (Oğuz, 2006:73). Alchian'a göre Mülkiyet hakları dört ayrı hakkı içermektedir (Oğuz, 2003:17);

- ✓ Kullanım hakları
- ✓ Gelir elde etme hakkı,
- ✓ Başkalarının kullanımını engelleme hakkı,
- ✓ Başkalarına transfer edebilme hakkı olarak belirtilmiştir.

Kurumsal faktörler toplumdaki kuralları belirlemektedir. Hukukun üstünlüğü (yasalar) ve meşru olmayan (gelenekler, görenekler) kurallardan meydana gelir ve bu kuralların tamamı bir ekonomide yatırımlar için teşvik edici yapı oluşturur. Hükümet ile toplumun diğer bölümlerine karşı girişimcinin mülkiyet haklarının korunması, yatırım kararlarını etkiler. Genelde, kötü kurumsal faktörlere bağlı zayıf mülkiyet hakları, verimlilik kapasitesinde ki düşüşe/azalmasına veya ekonomideki getirilerin belirsizliğine yol açar. (Alfaro, 2003:4)

3.1. ÖZGÜRLÜKLER

Bu bölümde özgürlük kavramının tanımı, özgürlüklerin sınıflandırılması, siyasal, sosyal ve ekonomik özgürlüklerin ayrımı, ekonomik özgürlük kavramı ve ekonomik özgürlük endeksleri açıklanacaktır.

3.1.1. Özgürlük Kavramının Tanımı

Özgürlüğün ne olduğu konusunda düşünürler iki farklı görüş öne sürerler. Birinci görüşe göre özgürlük bir yetenek, ikinci görüşe göre ise insan için özgürlük hükümetin varlık sebebidir. Felsefe sözlüğünde ise özgürlük; kişinin kendi kendisini belirlemesi, denetlemesi, düzenlemesi durumu, bireyin kendisini, dış baskı, etki ya da zorlamalardan bağımsız olarak, kendi arzu edilir ideallerine, motiflerine ve isteklerine göre yönlendirmesi, başkalarının buyruk ve isteklerine göre değil, kendi isteklerine göre davranabilmesi gücü olarak tanımlanmaktadır (Cevizci, 2002:803).

J. Locke’a göre; yetkin bir özgürlük, insanların başkasından izin istemeksizin ya da başkasının iradesine bağlı olmaksızın doğa yasasının sınırları içinde eylemlerini düzenleyebilecekleri ve sahiplikleriyle kişilikleri üzerinde uygun olduğunu düşündükleri biçimde tasarrufta bulunabilecekleri bir durumdur (Locke, 1989/2012: 9).

Özgürlük, “herkesin istediği her şeyi yapması, dilediği gibi yaşaması ve herhangi bir yasaya bağlı olmaması hürriyeti” değildir. Ama yönetim altındaki insanların özgürlüğü o toplumdaki her bir kişinin ortak olduğu ve o toplumda kurulmuş yasama iktidarı tarafından çıkarılan sürekli bir kurala sahip olmaktır. Hukukun üstünlüğünün olmadığı her şeyde yani hakkında yaptırım olmayan her şeyde kendi iradesine uyma ve başka bir insanın değişken, belirli olmayan, bilinmeyen, keyfi iradesine tabii olmama hürriyetidir. Doğal özgürlük, benzer biçimde, doğa yasasından başka sınırlamalara tabii olmamaktır (Locke, 1989/2012:21)

J.J. Rousseau’ya göre insan özgür doğar, özgürlük insan yaradılışının bir sonucudur. İnsanın ilk uyacağı yasa, varlığını korumak; yapacağı ilk şey de, kendine borçlu olduğu özeni göstermektir (Rousseau, 1762/2015:4-5). Salt isteklerin itişine uymak kölelik, kendimiz için koyduğumuz yasalara boyun eğmekse özgürlüktür (Rousseau, 1762/2015:19).

Dante Alighieri, özgürlüğü kısaca kişinin kendi kendine yargı verebilmesi olarak tanımlamıştır (Yereli, 2003:18). Kısaca özgürlük, konusu suç teşkil eden davranışlar haricinin de herhangi bir yasaya bağlı kalmaksızın hareket edebilmesidir.

Nigel Ashford ise özgürlüğü, bir kişinin diğer insanların müdahalesi olmadan kendi hareket biçimini seçebilme imkânına sahip olması olarak tanımlar ve özgürlüğü korumanın devletin önde gelen görevlerinden biri olduğunu vurgular (Ashford, 2009:57).

Hayek'e göre ise özgürlük, bir insanın başkalarının zorlaması altında kalmaksızın hareket edebilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu noktada insanların başka insanlar tarafından zora dayalı olmaksızın hareket edebilmesine bireysel ya da kişisel özgürlük de denmektedir. (Yayla, 1993:22). Genel olarak ifade etmek gerekirse özgürlük, toplumdaki kişilerin her istediğini yapabilme seviyesinin göstergesidir. Dolayısıyla kişilerin neyi niçin istediğinin belirlenmesi oldukça zordur. Sistem karşılaştırması yapılırken ise insanların istek ve önerileri dikkate alınmaktadır. Ekonomik sistemler açısından bakıldığında Aktan'a göre özgürlüğün liberalizmin olmazsa olmaz ilkelerinden birisi olduğu görülür. Bireyin baskı ve zorlama altında olmaksızın istediğini yapması ve istediği gibi davranması durumu özgürlüktür. Ancak bireylerin eylem ve davranışlarında tamamıyla özgür olmaları pür özgürlüğü ifade eder ve bu durumda başkalarının hareket alanlarını kısıtlayarak özgürlüklerine zarar verebilme ihtimalinin de değerlendirilmesi gerekmektedir (Aktan, 1994:14). Özgür olma hususu, kısıtlamalardan bağımsız olma durumunun yanında kişinin köleliğe ve ezilmeye karşı özgürlüğünü de nitelemektedir. Böylece siyasi bağımsızlık ve medeni haklara sahip olmanın yanında otoritenin keyfi uygulamasından bağımsız olmak da özgürlük kavramının kapsadığı anlamlardandır. Bireyin içinde bulunduğu durumdan memnun olmadığı ve zorlu şartlardan muafiyetinin yanında seçim yapma kapasitesine sahip olması, özgür bir iradeye sahip olması, sitil ve tasarım özgünlüğüne sahip olması ve yeteneklerini harekete geçirebilmesi de özgürlük kavramı kapsamı dâhilindedir (Rabushka, 1991:24).

Temelde soyut bir kavram olan özgürlük kavramı farklı ekonomik ve siyasal sistemlerde temellendirilmiş ve belirli sınırlar içerisinde yer almıştır. Her bir düşünce sistemi özgürlüğü kendi savunduğu görüşü güçlendirecek şekliyle ele almış ve

geliştirmiştir. Bu açıdan bakıldığında bireyin özgür olması gerektiği konusunda karşıt görüş bildiren hiçbir sistem bulunmamaktadır. Ancak her biri bireyin özgürlüğünü kendi kuralları içerisinde yeniden tanımlamaktadır (Dursun, 2009:3). John Stuart Mill “Özgürlük Üstüne” adlı eserinde “bireyin davranışlarında tamamen özgür olacağı ve kimsenin kendisine karışamayacağı alan nedir?” sorusunu cevaplayabilmenin öneminden bahseder. Bu noktada Mill bireysel özgürlüğün mevcut olabilmesi için bireyin hem siyasal hem de toplumsal birtakım baskılara karşı çıkabilmesini mümkün kılan ve başkalarının müdahil olmadığı bir özel alana sahip olması gerektiğini ifade eder (Siler, 2014:407-408). Bu tanım diğer tüm dış etkenleri dışarıda bırakmıştır. John Locke’a ait “Hükümet Üzerine İki İnceleme” adlı eserde ise “hükümetin, vatandaşlara karşı temel görevlerinin ne olduğu ve hükümet gücünün kötüye kullanımının nasıl denetleneceği” ele alınmaktadır. Locke’a göre toplumu oluşturan insanlar; yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, özgürlük hakkı gibi bazı doğal haklara sahiptir. Bu yüzden Locke insanın bütün doğal haklarının korunmasını ve bunun için devletin gerekli olduğunu savunmaktadır (Aktan, 1994:20). Ayrıca Locke’un özgürlük anlayışına göre bireyin olumlu ya da olumsuz bir davranışta bulunması yani bir davranışta bulunma ya da bir davranıştan kaçınma durumları, tamamen bireyin aklı tarafından tayin edilir. Eğer ki bir davranış aklın belirlemesi dışında bir belirleyiciye bağlı olarak gerçekleştiriliyorsa bu durumda özgürlükten değil bir zorunluluktan bahsedilebilir. Bu noktada bireyin istemine uygun ya da iradi olarak davranması da özgür bir davranış olarak görülmez. Özgürlük, isteme aklın yön vermesi olarak görülmektedir (Özcan, 1987:575). Ancak Locke’un mülkiyet kavramı ile ilgili siyasi alanın ve yeniden tanımlanması gerektiğine ilişkin görüşleri de mülkiyet teorisi için bir dönüm noktası olarak görülür ve o dönemden itibaren mülkiyetin anlamına ilişkin de önemli çatışmaların ortaya konulmuş olduğu ifade edilmektedir. Mülkiyeti tanımlarken devletin de desteğinin sağlanması ve belli amaçlar için yasaların herkes tarafından kullanılabilmesi siyasi alandaki imtiyazlı erişim hakları nedeniyle mülk sahiplerinin yasaları ihtiyaçlarına göre biçimlendirebilme avantajlarının zamanla kısıtlanmasına neden olduğu ve mülkiyet kavramının günümüzdeki anlamına kavuşmasında bu tanımın önemli olduğu da bilinmelidir (Wood, 2016: 346).

Toplumsal yaşamın devlet aracılığı ile sürdürülen düzeninin ortaya çıkardığı gereklilikler bütünü içerisinde toplum üyelerinin en önemli taleplerinden biri

özgürlüktür. Bireyin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için mevcut düzenin belirlediği birtakım sınırlar içerisinde hareket etmesi gerekliliği, yani toplumsal yaşamın kurulu düzeni bireyin özgürlüğü ile devlet ve toplum arasında bir gerilimi ortaya çıkarmıştır. Devlet hâlihazırda bireyin özgürlüğünü güvence altına almakla sorumludur. Fakat böyle bir özgürlüğün kullanımının keyfi davranışlara dönüşmesi bu durumun engellenmesini de zorlaştırır (Bravo, 2007: 126). Ancak bireyin özgürlüğünün kullanımı başkalarına zarar vermeyecek şekilde gerçekleşmeli, keyfiyet ve özgürlük kavramları birbirine karıştırılmamalıdır. Aksi bir durumda devletin özgürlüklerin kullanımına müdahale gerekçesi gayet açıklanabilir bir durum haline gelecektir.

3.1.2. Özgürlüklerin Sınıflandırılması

Özgürlük kavramı bir bütün olarak ele alınmış olsa da özgürlük kavramını negatif ve pozitif özgürlükler yada siyasi, sosyal özgürlükler ve ekonomik özgürlükler şeklinde sınıflandırabiliriz.

3.1.2.1. Negatif Özgürlükler

Hukuk ilminde özgürlükler “negatif özgürlükler”, haklar ise “pozitif özgürlükler” olarak tanımlanmaktadır.

Negatif özgürlükler, devletin kişiye hiçbir müdahalede bulunmamasını, kendi dışında hiçbir gücün zorlamasına maruz kalmadan, davranış biçimini dilediği gibi seçebilir. Kısaca devletin diğer bireylere müdahalesinin yokluğudur. Siyasi, medeni sosyal ve ekonomik özgürlükler negatif özgürlüklerdir.

Negatif özgürlükler literatürdeki diğer deyişle tabi özgürlükler, insan olmak niteliği ile tüm bireylerin cinsiyet, ırk, din ve dil farkı gözetmeksizin sahip oldukları özgürlüklerdir (Aktan, 1996: 28). Bu temel özgürlüklere sahip olmak için devlete ihtiyaç yoktur ve devletin müdahalesine izin verilemez. Bu haklar bireylerin doğuştan sahip oldukları ancak herhangi bir bireye ya da siyasal iktidara devretme yetkisinin bulunmadığı özgürlüklerdir. Bu özgürlük anlayışına göre bireysel özgürlüğün temin edilebilmesi için öncelikli olarak siyasal iktidarın sınırlandırılması gerekmektedir.

Negatif özgürlük anlayışı bireyin tarafına dahi olsa müdahale kabul etmemektedir. Buna göre devletin görevi adaleti ve güvenliği sağlamak ve bireyi belli saldırılardan korumaktır (Dursun, 2002: 13).

Marksist anlayışın dediği gibi sınırsız ya da aşırı devlet müdahalesinin olduğu bir ekonomik düzende, tüm üretim fonksiyonları devlet tarafından sahiplenildiğinden özel mülkiyet söz konusu değildir ve özel mülkiyet ve teşebbüs özgürlüğünün olmadığı bir sistemde ekonomik özgürlüklerin olduğundan bahsedilemez. Devletin faaliyet gösterdiği alanda daralma ölçüsünde birey özgür olacak maddi ve manevi benliğini keşfedip geliştirebilecektir. Negatif özgürlük denmesinin sebebi on sekizinci yüzyılda gelişen ve temeli oturan klasik özgürlüklere devlete yüklenen negatif fonksiyonudur (Kapani, 1993: 50).

Klasik liberallerin hemen hemen tamamı tarafından negatif özgürlükler benimsenmiştir. Negatif özgürlük müdahalenin olmaması ve bağımsızlıktır. Klasik görüşün benimsediği negatif özgürlük bireyin faaliyetlerini yapıp yapmadıklarından çok bireyin faaliyetlerine yönelik herhangi bir sınırlama ve zorlamanın olup olmadığıyla ilgilidir (Gould, 1993:36). Locke'tan günümüze uzanan klasik düşünce geleneğinde baskı özgürlüğün önündeki en büyük engeldir. Dolayısıyla liberal ekonomik düzenin ilkelerinin hüküm sürdüğü bir toplumda, özgürlükten bahsetmek mümkün hale gelecek.

3.1.2.2. Pozitif Özgürlükler

Fransız ihtilaline kadar önemli bir gelişme kaydederek bu ve bundan sonraki bildirgelerle daha da somutlaşan bireyci özgürlük anlayışına karşı on dokuzuncu yüzyıldan itibaren yavaş yavaş bir eleştiri ve tepki ortaya çıkmıştır (Kapani,1993:50). Önceki yüzyılın sosyal akımlarından kuvvet alıp giderek büyüyen bu tepki, zamanla özgürlüğün pozitif yorumlarının yapılmasına yol açmıştır. Sanayi devriminin ortaya çıkardığı işçi sınıfının problemleriyle bu dönemde revaçta olan Marksist ve kolektivist tepkilerin de etkisiyle sosyal liberalizm, diğer bir ifadeyle özgürlüğün pozitif yorumu ortaya çıkmıştır.

Neo-klasik iktisatçılara göre refahın sağlanması için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini ifade ederek genel de klasik teoriye özel de ise bu teorinin

benimsendiği negatif özgürlük anlayışına eleştiriler yöneltmişler ve özgürlüğün pozitif yorumunu yapmışlardır (Dursun,2002:16).

3.1.3. Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Özgürlüklerin Ayrımı

Ekonomik özgürlükleri siyasal ve sivil özgürlüklerden ayırmak gerekmektedir. Siyasal özgürlükler politik konularla ilgilidir ve bir ülke siyasal anlamda liberal olabilir. Yani temel sivil özgürlüklerin korunduğu yüksek düzeyde bir demokrasiye sahip olabilir.

Buna rağmen bu ülkede ekonomik özgürlükle çatışan politikalar kabullenilmiş olabilir (Haan ve Sturm,1998:83).

Dünya da yaşanan gelişmeler ile birlikte özgürlük kavramının sadece siyasal bir oldu olmadığını aynı zamanda ekonomik ve sosyal bir tarafının da olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, bölüşüm sorunu, kitle üretime geçişle beraber yaşanan yoksulluk bireylerin özgürlüklerini kısıtlayan gelişmeler önemli yere sahiptir. Bu sebeple özgürlük kavramını siyasal, sosyal ve ekonomik özgürlükler diye sınıflandırmak mümkündür.

3.1.3.1. Siyasal Özgürlükler

Siyasal özgürlükler, birey ile devlet arasındaki bağı kuran ve bireye devlet yönetimine katılma imkânı tanıyan özgürlükler olarak tanımlanabilir. Bu haklar aynı zamanda “aktif statü” hakları olarak da adlandırılır.

Siyasal özgürlüklerden bahsetmek için; oy verme, adaylar arasında tercihte bulunma, adayların siyasal sürece katılabilmeleri, seçimlerin rekabet ortamında yapılabildiği ve farklı görüşten partilerin seçime katılabildiği bir ortam gerekmektedir.

Bireylerin sahip oldukları siyasal özgürlükleri üç temel başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Tablo 1.3.’te gösterildiği gibi bunlar sırasıyla Sivil Özgürlükler, Siyasal Katılım Özgürlüğü ve Siyasal Rekabet Özgürlüğü’ dür. Sivil özgürlükler bireyin sahip olduğu düşünce özgürlüğünü, yaşama özgürlüğünü, din ve vicdan özgürlüğünü içerirken, siyasal katılım özgürlüğü, bireye seçme, seçilme ve parti

kurma ile üye olma hakkını verir, siyasal rekabet özgürlüğü ise bireyin siyasi yarışa katılabilmesi ve diğer partiler ile rekabet edebilmesini sağlar.

Tablo:1.3: Siyasal Özgürlüklerin Sınıflandırılması

Sivil özgürlük	Düşünce Özgürlüğü Din ve Vicdan Özgürlüğü Basın Özgürlüğü İkamet Özgürlüğü Seyahat Özgürlüğü Yaşam Özgürlüğü Konut Dokunulmazlığı Hakkı Özel Hayatın Gizliliği
Siyasal Katılım Özgürlüğü	Seçme ve Seçilme Özgürlüğü Parti Kurma Özgürlüğü Siyasi Partilere Üye Olma Özgürlüğü Dernek Kurma Özgürlüğü Toplantı ve Gösteri Yapma Özgürlüğü
Siyasal Rekabet Özgürlüğü	Seçime katılan Partilerin Sayıca Çok Olması Seçim İçin Rekabet Edebilme Hakkı Siyasi Parti Liderliği İçin Yarışma Hakkı

Kaynak: Coşkun Can Aktan, “Özgürlüklerin iki Boyutu: Siyasal Özgürlükler ve Ekonomik Özgürlükler”, Yeni Türkiye, 1998, Sayı:22, s. 23.

3.1.3.2. Sosyal Özgürlükler

Sosyal hak ve özgürlükler iki başlık altında tanımlamak mümkündür. Bu başlıklardan birincisi toplumun bir parçası olan bireyin sahip olduğu sosyal haklar ile ikinci başlık olan toplumun bir bütün olarak sahip olduğu sosyal haklar şeklinde sıralanabilir. Toplumun bir parçası olan bireyin sahip olduğu sosyal haklar genelde klasik haklar ile özelde ise ekonomik hak ve özgürlükler ile beraber anılır. Özellikle sanayi devrimi sonrasında yaşanan ekonomik özgürlük ve sosyal güvence hakkı konularındaki adaletsizlik bir müdahale mekanizmasının olması gerektiği fikrinin ortaya çıkmasına ve devletin bu konuda bir rol alması benimsenmiştir. Bu anlamda toplumun

bir bütün olarak sahip olduğu sosyal haklarını koruyacak ve belirli düzenlemelerle kontrol edebilecek bir mekanizma oluşturulmuştur (Yalçın, 2006:22).

1.3.3.3. Ekonomik Özgürlükler

Ekonomik özgürlük kavramı yeni bir kavram değildir fakat literatür çalışmaları incelendiğinde tanımlanması ve ölçülmesi de kolay değildir. Çalışmalara bakıldığında, ekonomik özgürlük ile ilgili farklı kişiler ve kuruluşlar tarafından farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Genel olarak tüm ekonomik özgürlük tanımlamalarında ortak faktörler, bireylerin mal ve hizmet değişimi işlemlerinde devlet kontrolünün olmaması, ülke içinde veya dışında mal ve hizmet değişiminin gönüllülük esasına göre yapılması, bireylerin iktisadi tercihlerinin ve mülkiyet haklarında devlet güvencesi altında olmasıdır. (Hanke ve Walters, 1997; Gwartney ve Lawson, 2005:117-146).

Ekonomik özgürlük kavramı, 1980'li yılların başında tartışmalara yeni konu olurken yoksul bir insanın her istediği gıdaya, kıyafete ve tatile ulaşamayacağı bunun yanında varlıklı insanların uzak rotalara yapmış olduğu seyahatlerin özgürlük kavramı ile adlandırıldığı ifade edilmektedir. Bunun yanında bir kimsenin ekonomik tercihlerini gerçekleştirmek üzere uygun ekonomik araçlarla hareket etmesi özgürlüğü de deneyimlediği anlamına gelmektedir (Gould, 1982:55). Bununla birlikte Rabushka (1991) ise ekonomik özgürlük kavramının her insanda sezgisel olarak bir karşılık ifade ettiğini belirtmekte ve serbest piyasalar, özel teşebbüsler, gönüllü mübadele, kapitalizm, sınırlıya da en az devlet anlayışı, serbest ticaret, düşük vergi oranı, sermaye ile emeğin serbest dolaşımı gibi kavramları karşımıza çıkarttığını ifade etmektedir. Bir ülkenin ekonomik olarak diğer ülkeden daha özgür olduğunun ifade edilebilmesi de ancak bu kıstasların ilgili ülkede daha fazla sağlandığının görülmesiyle mümkün olmaktadır (Rabushka, 1991: 23).

Ekonomik olarak özgür olan ülkelerdeki insanların daha sağlıklı ve uzun yaşadıkları, daha fazla siyasi özgürlüğe sahip oldukları söylenebilir. Bununla birlikte bu toplumlarda insan hakları da daha iyi savunulabilmektedir. Ekonomik özgürlükler dünya çapında birçok insana refah kapılarını açarak yoksulluğu azaltmaktadır. Ekonomik özgürlük dogmatik bir ideoloji olmayan ekonomik gücü ve karar verme yetkisini dağıtarak daha fazla fırsat ve seçenekle toplum içindeki sıradan kabul edilen

insanları da güçlendirmektedir (Feulner, 2010:1-79). Gwartney ve Lawson (1996) ise kişi başına düşen gelir, ekonomik büyüme, doğrudan yabancı yatırımlar, temiz suya erişilebilirlik, sağlıklı yaşam süresi, bebek ölümleri, temiz çevre, politik hak ve özgürlükler gibi faktörler arasında pozitif bir bağlantının varlığına ulaşmıştır. Dolayısıyla yoksulluğu azaltıp refah seviyesini arttırmak isteyen toplumların ekonomik, sivil ve sosyal özgürlükleri iyileştirmeye önem vermesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bu da söz konusu, sağlam para, özel mülkiyet, kurumların serbest ticaret, sınırlı devlet ve güçlü siyasi yapı ile birlikte söz konusu olur. Ekonomik özgürlük kavramının tanımı yapılırken doğrudan piyasa ekonomisi kavramı ile ilişki içinde olduğu unutulmamalıdır. Birçok çalışma da piyasa ekonomisinin varlığı için gerekli unsurlar arasında mülkiyet hakkı, serbest girişim ve iş yapma özgürlüğü, sözleşme serbestisi, dernek kurma özgürlüğü ile birlikte kanunlar önünde eşitlik yer alır. Bu şartlardan mülkiyet hakkı, serbest girişim ve iş yapma özgürlüğü ile sözleşme serbestisinin ekonomik özgürlük şartlarını da oluşturduğu görülebilir (Tiryaki, 2014:72).

Kusursuz işleyen bir piyasa ekonomisi ortamının temelinde ekonomik özgürlüklerin bileşenlerinin tamamı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bireylerin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunabilme özgürlüğüdür. Bu durum teşebbüs özgürlüğünü nitelerken bireylerin hangi mal ve hizmeti üretecekleri konusunda özgür olmaları da gerekmektedir. Bu durum ise tercih özgürlüğüdür. Üretim, tüketim, tasarruf ve yatırım gibi kararların tamamı tercih özgürlüğünün olduğu bir ortamda sağlıklı bir şekilde alınabilir. Bireylerin ürettiği ya da sahip olduğu mal ve hizmetler üzerinde özgürce tasarrufta bulunma, kullanma, yararlanma gibi tercihlerde bulunma hakkı ise mülkiyet özgürlüğü şeklinde ifade edilmektedir (Aktan, 2018:425-426). Dolayısıyla ekonomik özgürlük, bireylerin serbest bir şekilde iktisadi faaliyetlerde bulunabilmesi ve kaynaklarına yön verme imkana sahip olmaları şeklinde ifade edilebilir (Acar, 2010:2).

Milletlerin zenginliğini ve ülkelerin refah düzeylerini tayin eden en önemli husus olarak kabul edilen ekonomik özgürlüğün toplumsal adalet ve refah için de vazgeçilmez bir unsur olduğu söylenebilir. Bireylerin demokrasi ortamı içinde kullanabildikleri ve hukukun üstünlüğü ile korunan özgür iradesi, verimli bir ekonomik ve toplumsal kalkınma için gereken zemini oluşturmakla birlikte ekonomik büyümenin devamlı olması, refah, adalet, istihdamın artması, ekonomik kaynakların verimli

kullanılması için piyasa ekonomilerinin geliştirilmesi amacıyla özgürlük oldukça gereklidir. Bununla birlikte ekonomik olarak daha özgür olan ülkelerin ise diğer ülkelere göre daha zengin durumda oldukları görülmektedir (Yenipazarlı, 2009:9). Bu noktada üretim ve tüketim kararlarının devlet tarafından toplu olarak alındığı bir sistemden ziyade kararların bireyler tarafından alındığı, ekonomik kararların alınabilmesi için bireylerin kaynaklar üzerinde kontrol imkânı bulunduğu ve bu kaynaklarla gerçekleştirilecek faaliyetlerle ilgili sözleşmeleri gerçekleştirebildikleri bir durum hükümetin özel mülkiyeti koruması anlamına gelmektedir. Mülkiyet ve sözleşme kamusal gücün biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamusal gücün diğer bir biçimi ise kontrolün devlet tarafından özel mülkiyete bırakılmasıdır ve ekonomik özgürlük ortamı da bu şekilde oluşmaktadır. Bu noktada bir toplumda ekonomik özgürlüğün olup olmadığına karar vermek için, gerek özel mülkiyetin ve sözleşmenin birtakım hukuki avantajları gerekse de devletin yetkilerinin anlaşılması bakımından yürürlükte olan anayasanın dikkate alınması gerekmektedir (Harrison, 2008:711). Ancak birey ve toplumun güvenliğinin sağlanması ve faaliyetlerini refah içerisinde sağlayabilecekleri bir ortamın tesis edilebilmesi için belirli alanlarda devletin zorunlu bir şekilde müdahale etmesi gerekmektedir. Bunun gibi zorunlu müdahale durumlarının dışında mal ve hizmetlerin üretim, tüketim veya dağıtımında devletin herhangi bir baskı ve sınırlaması ya da zorlamasının olmaması hususu da ekonomik özgürlük kavramının karşılığı olmaktadır (Beach ve Miles, 2006:56).

Temelde bir sosyal iş birliği modeli olarak kabul gören gönüllü mübadele aracılığı ile tarafların istedikleri şeylere kolayca ulaşabilme imkânları bulunur. Ekonomik özgürlüklere sahip bir piyasa sistemi içerisinde alıcılar ve satıcılar mübadeleye zorlanmazlar ve insanlar arasındaki mübadele isteği tamamen kişisel çıkarların arttırılması arayışları sonucu ortaya çıkmıştır (Gwartney ve Stroup, 1999:39-45). Ancak böyle bir ekonomiye müdahale boyutu arttıkça devletin kurumsal yapısı da aynı ölçüde büyümüş ve piyasa ekonomisi içerisinde karar alma süreci hantallaşmış ve böylece müdahaleden beklenen sonuçlar da istenildiği gibi olmamıştır. 1929 Buhranı sonrası edinilen tecrübeler de göstermektedir ki; mülkiyet edinme, piyasada serbestçe faaliyette bulunma, malların serbest dolaşımı, sözleşmelerin güvenli ortamda yapılması, piyasalara giriş ve çıkış serbestisi, piyasalar hakkında bilgi sahibi edinilebilmesi şeklindeki ekonomik özgürlükler, devlet tarafından gerçekleştirilen müdahaleci

uygulamalar sonrasında oldukça anlamlı ve değerli bir hal almıştır (Yereli, 2003: 68-69). Klasik iktisadi ekolün savunucuları da işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olan ülkelerde devletin görevinin yalnızca piyasa ekonomisinin kendiliğinden işlemesini sağlamakla ilgili birtakım önlemleri almak olduğunu ifade ederler. Bununla birlikte devlete düşen temel görevlerden birinin ise mülkiyet haklarının korunmasıyla ilgili ve sözleşmelerin hukuki güvenliğinin sağlanmasıyla ilgili gerekli hukuki altyapının güçlendirilip muhafaza edilmesi olduğu görüşü savunulmaktadır. Böylece piyasa ekonomisi kurumlarının güvenliği de sağlanmış olacak ve ekonomik özgürlük ortamı hukuki olarak da güvence altına alınmış olacaktır.

Kapitalist bir toplumun karakteristik özelliği, toplum üyelerinin inisiyatif ve sorumluluğuna birçok faaliyet alanının bırakılmasıdır. Böyle toplumlarda, kendi vatandaşlarının özgürlüğünü, kendi amaçları doğrultusunda kısıtlamadığı sürece birey, piyasadaki egemenliğini tüketici ve üretici olarak sürdürebilir. Bu noktada hükümetin gözünde diğer taraftan bir seçmen olarak görülen birey, elbette ki hükümete yetkiyi verenler arasında kabul edilir. Bu durum siyasi demokrasi ile piyasa demokrasisinin eş anlamlı olduğunu ifade eder (Greaves, 2007: 44). Ekonomik özgürlükler, serbest piyasa kurumlarının da niteliğinin göstergesidir. Bir toplumda özel mülkiyetin korunması, bireysel tercihlerin özgür olması ve gönüllü mübadelenin varlığı sağlanıyorsa o toplum ekonomik olarak özgür bir toplum olarak ifade edilir. Bununla birlikte özel mülkiyetin korunması ve sözleşmelerin devlet müdahalesinin minimum olduğu bir ortamda yapılması ekonomik özgürlükleri daha da güçlendirmektedir (Uysal, 2004:52).

İnsanlar toplumsal iş birliğini belirli bir iş bölümü çerçevesinde gerçekleştirmek için devlet gibi bir organizasyon içinde hareket etmektedir. Bu toplumsal iş birliği piyasa ekonomisi düzeninde kurulduğunda ise bireylerin bu iş birliğinde ne kadar yer alacakları kendilerinin talepleri ile belirlenir. Piyasadaki mübadele alanı genişledikçe bireyler tarafından yapılan faaliyetler artmaya ve çeşitlenmeye başlar. Diğer bir ifadeyle böyle bir sistemde bireyler kendileri için plan yapmakta özgürdür (Mises, 2004:97). Bireylerin refahı ve toplumun yaşam şartlarının en iyi şekilde geliştirilmesini sağlayan ekonomik sistemi belirlemeye yönelik çalışmaları bulunan Mises, bu ekonomik sistemler içerisinde en idealinin ekonomik özgürlükleri de içinde barındıran kapitalist ekonomik sistem olduğunu ifade etmektedir. Yalnızca özgürlük ortamında daha çok mal ve hizmet üretiminin gerçekleştirilebileceğini ifade ederken, serbest piyasa ekonomisi

içerisinde ücretlerin yükseleceği ve toplumun yaşam standartlarının da böylece gelişeceği kanaatindedir. Bunun ise tüketicilerin serbest piyasaya egemen olmaları ve üreticilere ne istediklerini sağlıklı bir şekilde aktarabilmelerinden kaynaklı olduğu ifade edilmektedir (Greaves, 2007:1). İnsan doğasının temel özelliklerini en etkin şekilde, nüfus artışı ile birlikte maddi hayat standartlarının da yükselmesini sağlayan ve mükemmel olmasa bile bireysel özgürlükleri en ileri düzeye getiren kurumsal ekonomik sistemin kapitalizmin gösterdiğini savunan Kasper (2007) kapitalist ekonomik sistemin en iyi, siyasi ayrımdan uzak, yani hukukun üstünlüğüne dayalı bir ortamda işleyebileceğini savunmaktadır (Kasper, 2007:81). Ekonomik özgürlüğü doğrudan sağlayan bu sistem, ekonomik gücü siyasi güçten ayırarak, birinin ötekini dengelemesi sağladığından dolayı siyasi özgürlüğü de geliştirmektedir. Tarihi süreçte de hiçbir zaman büyük ölçüde siyasi özgürlüğe sahip olan bir toplumda ekonomik faaliyetlerin serbest piyasa benzeri bir düzende gerçekleşmediği olmamıştır. Bunun yanında ekonomik özgürlük ve siyasi özgürlük arasındaki ilişki karmaşıktır ancak hiçbir zaman tek taraflı değildir (Friedman, 2008: 12-13).

Ekonomik özgürlük kavramının yanında mülkiyet ve güvenlik kavramlarını ayrı tutmak olanaksızdır. Mülkiyet, Roma Hukuku kapsamında; yasaların tanıdığı olduğu imkânlar ölçüsünde bir şeyi tasarruf ve keyfi tasarruf hakkı ifadesiyle tanımlanmaktadır. Haklar bildirgesine göre ise mülkiyet, “kişinin malını, gelirini, emeğinin ve zanaatının getirisini keyfince tasarruf etme ve faydalanma hakkı” olarak ifade edilmiştir. Yine haklar bildirgesi içerisinde mülkiyet, doğal ve zaman aşımına bağlı olmayan dört haktan biri olarak sayılmaktadır. Diğerleri ise özgürlük, eşitlik ve emniyet olarak ifade edilmektedir (Proudhon, 2016:45). Mülkiyet hakları toplumda bir araçtır ve bir insanın diğer insanla ilişkisinde var olan beklentilerin makul bir düzeyde şekillenmesine yardımcı olmalarından dolayı önem kazanmaktadır.

Mülkiyet hakkı sahibi bir birey, toplumdaki diğer insanların, kendisinin belirli şekillerde hareket etmesine izin verdiklerine dair bir onaya da sahiptir. Böylece bu hak sahibi, yasal olarak belirlenmiş ve tanınmış bu haklarının başkalarının müdahalesinden korunmasını beklemektedir (Demsetz, 2000:176). Bu noktada mülkiyet hakları bir varlığın nasıl kullanılabileceği, varlıktan gelir elde etme hakkı, başkalarının bir varlığını engelleme hakkı ve bir varlığa ilişkin hakları başkasına transfer etme hakkı olarak ifade edilebilecektir (Oğuz, 2003:17).

Konuya özel mülkiyet hakları tarafından bakıldığında ise bu hakların varlıklarının bizatihi kendileri ile karıştırılmaması gerektiğinin altı çizilmeli ve bunların yalnızca arazi ve bina gibi fiziki haklar değil beraberinde bir kimsenin bedeni ve emeği ile de ilgili olduğu ifade edilmelidir. İnsanların kendi bedeni ve emeklerinin kullanımı hususunda da özerklik sahibi olmaları gerekmektedir. Bu durumun aksi hali ise kölelik olarak ifade edilir. Mülkiyet haklarının fikri eserlerle ilişkilendirilebilmesi durumu da söz konusudur ve böylece bu kapsamdaki haklar ise fikri mülkiyet hakları olarak da ifade edilebilecektir (Kasper, 2007:82). Smith'in piyasadaki görünmez elin milletlerin zenginliğini nasıl arttırdığını açıklaması, Ricardo'nun serbest ticareti ekonomik büyüme ve üretim için bir araç olarak savunması ve Friedman'ın kontrol altındaki ekonomik faaliyetlerin yanı sıra ancak ekonomik özgürlüklerin bulunduğu ekonomilerde toplumun da özgür olduğu şeklindeki ifadeleri ekonomik özgürlük olgusunun ne denli önemli olduğunun göstergelerindendir (Madan, 2002:2).

Sonuç itibariyle ekonomik özgürlükler; serbest piyasa sistemini harekete geçiren, devletin bu alana yönelik müdahalesinin az olduğu, bireysel refahı maksimum kılan, ekonomik büyüme dinamiklerini uyaran, ekonomiyi doğal dengeye yöneltten ve toplumdaki bireylerin kendi istekleri doğrultusunda iktisadi kararları alabilmelerine ve bunların uygulanabilmelerine olanak tanıyan herhangi bir dışsal müdahalenin olmadığı yapı olarak ifade edilebilir (Patry, 2009: 151).

3.1.4. Ekonomik Özgürlük Endeksleri

Dünya genelinde özgürlükleri ölçen Fraser Enstitüsü, Heritage Vakfı, Freedom House gibi bağımsız kuruluşlar bulunmaktadır. Ekonomik özgürlükleri doğrudan ölçen kuruluşlar, Kanada'da faaliyetleri olan Fraser Enstitüsü ve ABD'de faaliyet gösteren Heritage Vakfı'dır.

Ekonomik özgürlüklerin ölçümü için her bir kriter için belli bir puan verilmekte ve verilen puanların ortalaması alınarak her ülkenin kendi puanı oluşturulmaktadır. Bu ölçümler, sayesinde analizler yapılmaktadır.

3.1.4.1. Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksleri ve Kriterleri

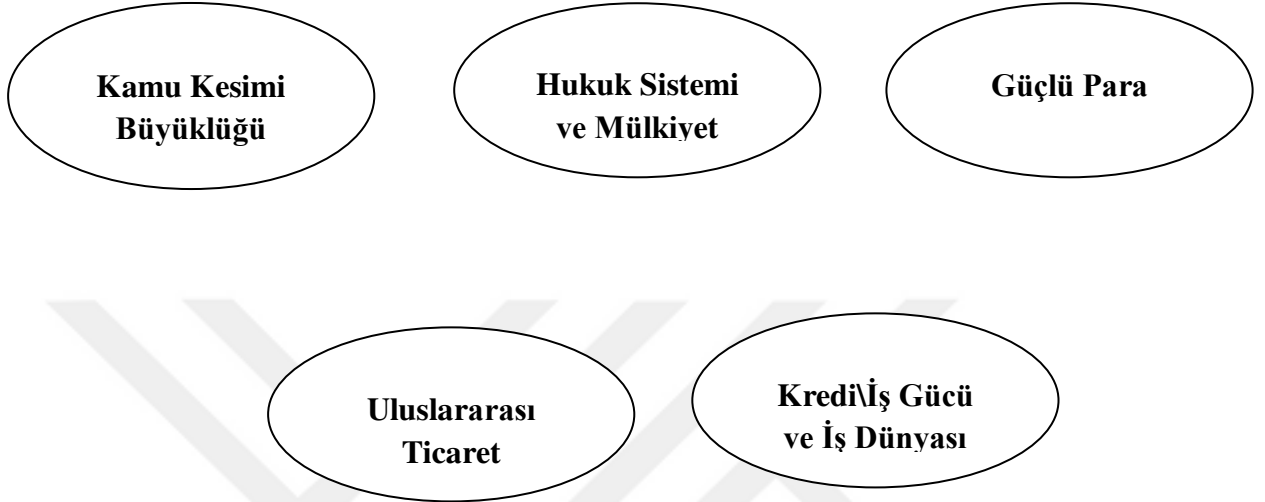
Fraser Enstitüsü'nün 1996 yılında yayınladığı "Economic Freedom of The World (Dünya Ekonomik Özgürlük)" raporu, ekonomik özgürlükler çalışması olarak kabul edilmektedir. Rapora göre; ekonomik özgürlükler mutlaka ölçülmelidir aksi durumda ekonomik büyüme ve kalkınma dinamikleri anlaşılamaz ve liberal ekonomik düzen güvenilir olmaktan çıkar (Oral, 2014: 48).

Fraser tarafından yayımlanan bu endeks, Freedom House ve Heritage Vakfı endekslerinden en eski olanıdır. 1970 yılından itibaren beş yıl ara ile yayımlanan bu raporlar diğerlerinin yayınlamaya başladığı 1995 yılından sonra yıllar itibari ile yayınlamaya başlamıştır. Diğer endekslerden daha karmaşık olmasına rağmen kullanılan bu yöntem ekonomik teoriye dayanmaktadır. Fraser Enstitüsünce koordine edilen çalışmalar sonucu ilk kez 1996 yılında Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu yayınlanmıştır. Dünya Ekonomik Özgürlük Raporunun hazırlanması aşamasında 59 ayrı ülkeden katılımcılarla oluşturulan Ekonomik Özgürlük Ağı (Economic Freedom Network) ülkeler hakkındaki raporların ve genel raporun hazırlanmasında önemli bir yere sahiptir. Gwartney vd. 1996 yılında Fraser Enstitüsü bünyesinde yayınlamış oldukları çalışmalarında her bir ülkenin temel özgürlük kategorilerinin çeşitli yönlerini yansıtan somut özellikleri sistematik bir biçimde rakamlandırılmış ve EFI (Economic Freedom Index) adı altında tek bir ekonomik özgürlük endeksine dönüştürülmüştür (Stroup, 2007: 55).

Fraser enstitüsü şekil 1.1 de olduğu gibi temel olarak beş ana başlık halinde kriterleri ele almıştır. Birinci ana başlıkta kamu sektörünün hacmi; harcamalar, vergiler ve girişimler; ikinci başlıkta hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvenliği, üçüncü başlıkta sağlam paranın varlığı; dördüncü başlıkta yabancılarla mübadele özgürlüğü; beşinci başlıkta ise kredi, işgücü ve ticaret piyasalarının düzenlemeleri ele alınmaktadır. Her bileşen 0 puan ile 10 puan arasında ölçülür. Ekonomik özgürlüğün hiç olmadığını ifade eden skor 0 iken tam olarak ekonomik özgürlüğe sahip olmayı gösteren skor ise 10 olarak belirlenmiştir. Aritmetik ortalamalar kullanılarak hesaplanan endeks incelenirken diğer endekslerle karşılaştırıldığında bileşenlerin ağırlıklandırmalarına da dikkat edilmesi gerekmektedir (Berggren, 2003: 194; Williamson ve Matters, 2011:

318). Farklı kurumlarca hazırlanan ve aynı bazı bileşenleri içinde barındıran ekonomik özgürlük endekslerinde ağırlıklandırma farklı yapılabilmektedir.

Şekil 1.1: Fraser Enstitüsü Kriterleri

Şekil: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin 5 temel alanı.

1. Kamu kesimi büyüklüğü, harcamalar ve vergiler

Kamu kesiminin büyüklüğü; kamu harcamaları, transfer harcamaları ve sübvansiyonlar, kamu işletmeleri ile yatırımlar ve marjinal vergi oranı olacak şekilde dört ayrı başlık altında sınıflandırılır. Kamu harcamalarının büyüklüğünün hane halkı ve işletmelerin harcamalarına kıyasla fazla olmasının bireylerin seçim özgürlükleri ve liberal ekonomi açısından olumsuz bir etkiye neden olabileceği görüşü hakimdir. Eğer kamu tüketim harcamaları oransal olarak toplam harcamalar içinde yüksek bir orana sahipse bu, siyasal otoritenin baskı gücünün artması ve toplumda bireysel özgürlüklerin azalması anlamını taşımaktadır. Marjinal vergi oranlarıysa düşük gelir grubu açısından test edilerek devlete olan güven ölçülmektedir (Economic Freedom of The World 2016 Annual Report: 2).

2. Hukuki altyapı ve özel mülkiyet haklarının korunması

Ticari işlemlerin hukuki bir dayanağının olmasıdır ve böylelikle özel mülkiyet hakkı, klasik ve neo klasik görüş açısından hukuki olarak koruma altına alınır. Böyle bir

ekonomik yapıda ekonomik özgürlüklerin alacağı endeks değerin de yüksek olması kaçınılmazdır (Economic Freedom of The World 2016 Annual Report: 4).

3. Güçlü piyasaya erişilebilirlik

Güçlü piyasaya erişilebilirlik, piyasadaki parasal yapının belirli ve güvenilir bir düzen içermesini ifade etmektedir. Dört alt başlığı vardır bu başlıklar; parasal büyüme, enflasyon oranı, enflasyonun standart sapması ve döviz yatırım hesabı özgürlüğü olarak sıralanabilir. Ekonomik özgürlükler için belirsiz bir ekonomik yapıdan kaçınılmalıdır. Bu anlamda yüksek enflasyon, fiyatlar gelecekle ilgili belirsizlikler doğurabileceğinden dolayı riske sebep olmaktadır. Döviz yatırım özgürlüğü ise yerel paranın konvertibl olması ve ülke vatandaşlarının yurt dışında ve yabancıların da yurt içinde hesap açabilmeleri gerekir (Economic Freedom of The World 2016 Annual Report: 4).

4. Dış ticaret özgürlüğü

Dış ticaretin serbestleştirilmesi Adam Smith'in mutlak özgürlükler teorisinden beri klasik ve neo-klasik iktisadi görüşün temel görüşlerindendir. Bu başlık altına konulan beş ana konu başlığı bulunmaktadır, Bunlar; dış ticaret vergileri, ticari sektörel büyüklük, karaborsa döviz kurları ve uluslararası sermaye piyasası kontrolleridir. Dış ticareti engelleyici kısıtlamalar olan tarifeler, kotalar, görünmez engeller gibi uygulamalar dış ticaret özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Bu anlamda dış ticaretin daha verimli olması ve dış ticaretin özgürce gerçekleştirilebilmesi için daha liberal politikalar gereklidir. Bu da düşük gümrük tarifeleri, etkin gümrük yönetimi ve serbest sermaye hareketinin sağlanmasıyla gerçekleşecektir (Economic Freedom of The World 2016 Annual Report: 5).

5. Kredi, işgücü ve işletme düzenlemeleri

Yerli ve yabancı sermayedarların etkinlikleri bu başlık altında incelenmektedir. Bir başka ifadeyle kamu kesiminin payının azlığı ve ekonominin ne ölçüde özel girişime dayalı olduğu ölçülmektedir. Kredi faizleri özel sektörün borçlanma maliyeti açısından önem teşkil eder dolayısıyla kredi olanaklarının kolaylıkla sağlanıp sağlanmadı ve faizler üzerindeki kontrol mekanizmasının sıkılığı önemlidir. İşgücü piyasasında da asgari ücret, işten çıkarma kuralları, sendikal haklar ve zorunlu askerlik uygulamaları bu başlık altında incelenmektedir.

Fraser enstitüsü yukarıdaki başlıklar altında ekonomik özgürlükleri 0-10 aralığında puan değeri vererek değerlendirmektedir. (Economic Freedom of the World Annual Report 2014). Özetle puanlama sıfıra ne kadar yakınsa ekonomik özgürlükler o kadar az ve ne kadar ona yakınsa ekonomik özgürlükle o kadar fazla anlamını taşımaktadır (Economic Freedom of The World 2016 Annual Report: 5).

Dünya ekonomik özgürlük endeksinin alanları, bileşenleri ve alt-bileşenleri tablo 1.4’de gösterilmektedir.

Tablo 1.4: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksinin Alanları, Bileşenleri ve Alt-bileşenleri

1. Kamu Hacmi
A. Kamu Harcamaları B. Transfer Harcamaları ve Sübvansiyonlar C. Kamu Teşebbüsleri ve Yatırımları D. En Yüksek Marjinal Vergi Oranı (i) En yüksek marjinal gelir vergisi oranı (ii) En yüksek marjinal gelir ve ücret vergisi oranı
2. Hukuki Yapı ve Mülkiyet Hakları
A. Yargı Bağımsızlığı B. Mahkemelerin Tarafsızlığı C. Mülkiyet Haklarının Korunması D. Hukukun Üstünlüğüne ve Siyasete Askeri Müdahale E. Hukuk Sisteminin Güvenilirliği F. Sözleşmenin Gerekliklerinin Yerine Getirilmesinin Yasal Temini G. Gayrimenkul Satışına İlişkin İdari Kısıtlamalar H. Polisin Güvenilirliği İ. Suçun İş Maliyeti(businesscost of crime)
3. Güçlü Para
A. Para Arzı Artışı B. Enflasyonun Standart Sapması C. Enflasyon: En Son Yılın Enflasyon Oranı D. Döviz Cinsinden Banka Hesabı Açabilme Serbestisi
4. Uluslararası Ticaret Özgürlüğü
A. Tarifeler (i) Dış ticaret üzerinden alınan vergilerden elde edilen gelir (ii) Ortalama tarife oranı (iii) Tarife oranlarında standart sapma B. İdari Ticaret Engelleri

- (i) Tarife dışı engeller
- (ii) İthalat ve ihracatın uyum maliyetleri
- C. Karaborsa döviz kurları
- D. Sermaye ve insan hareketleri Üzerindeki kontroller
- (i) Yabancıların mülkiyet edinmesinde/yatırımlarında kısıtlamalar
- (ii) Sermaye kontrolleri
- (iii) Yabancılarla ziyaret özgürlüğü

5. Kredi ve İşgücü Piyasaları ile İşletmelere Yönelik Regülasyonlar

- A. Kredi Piyasası Düzenlemeleri
- (i) Bankaların sahipliği
- (ii) Özel sektör kredileri
- (iii) Faiz oranı kontrolleri / negatif reel faiz oranları
- B. İşgücü Piyasası Düzenlemeleri
- (i) İşe alım düzenlemeleri ve asgari ücret
- (ii) İşe alma ve işten çıkarma düzenlemeleri
- (iii) Merkezileştirilmiş toplu ücret pazarlıkları
- (iv) Çalışma saati düzenlemeleri
- (v) İşten çıkarmanın yaratacağı maliyet
- (vi) Mecburi askerlik hizmeti
- C. İşletmeye İlişkin Düzenlemeler
- (i) İdari gereklilikler
- (ii) Bürokrasi maliyetleri
- (iii) Yeni bir işletme açılması
- (iv) Ekstra ödemeler / rüşvet / kayırma
- (v) Lisans kısıtlamaları
- (vi) Vergi uyumunun maliyeti

Kaynak: Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J. (2017). Economic Freedom of the World 2017 Annual Report, <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2017.pdf>, Erişim tarihi: 14.04.2018.

3.1.5.2. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksleri ve Kriterleri

ABD Washington D.C. merkezli Heritage Vakfı 1995 yılından bugüne kadar dört ana başlık altında ve toplamda on altı başlık altındaki endeks değerleriyle 186 ülkedeki ekonomik özgürlükleri yayınlamaktadır ve ekonomik özgürlük endeksi 10 ayrı özgürlük kategorisinin basit ortalamasını göstermiş olup bu kategorilerin her biri bireysel ve ulusal refah düzeyinin gelişimi için hayati öneme sahiptir. Yüzyıllar boyunca Montesquieu ve Locke gibi özgürlükçü filozoflar, özgür insanın temel hakkını

mülkiyet olarak tanımlamışlardır. Zamanla birçok araştırmacı, ekonomik özgürlüğün serbest ticaret, yatırım hakları ve emek özgürlüğü gibi bileşenlerini de tanımışlardır.

Ekonomik Özgürlük endeksi, 4 ana başlık üzerinde toplanan 10 kriter üzerinde değerlendirilmiştir. Bu 10 farklı kriterden her birine, 0'dan 100'e kadar puan verilmektedir. Bir ülkenin genel ekonomik özgürlük puanı da, bu 10 farklı kriterin ortalaması alınarak hesaplanmaktadır ve ülkelerin ekonomik özgürlükleri 0 ile 100 arasında değişen skorlarla ölçülmektedir. Skorlar tablo 1.5. ile gösterilmiştir.

Tablo 1.5: Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Sınıflandırması

Ekonomik Özgürlük İndeksi Skorları	Ülke Sınıfları
100 – 80	Özgür
79,9 – 70	Büyük Ölçüde Özgür
69,9 – 60	Orta Derecede Özgür
59,9 – 50	Büyük Ölçüde Özgür Değil
49,9 – 0	Bastırılmış

Kaynak: <https://www.heritage.org/index/ranking> Erişim tarihi: 16.04.2018.

Heritage Vakfı endeks bileşenşeri hukukun üstünlüğü etkin düzenleme, sınırlı hükümet ve piyasa açıklığı olarak dört ana başlık halinde tablo 1.6' da gösterilmiştir.

Tablo:1.6: Heritage Vakfı Endeks Bileşenleri

Hukukun Üstünlüğü	Etkin düzenleme	Sınırlı Hükümet	Piyasa Açıklığı
Mülkiyet haklarının korunması	İş Özgürlüğü	Kamu harcamalarının sınırlılığı	Ticaret Özgürlüğü
Yolsuzlukların önüne geçilmesi	İş gücü özgürlüğü	Mali özgürlük	Yatırım özgürlüğü
	Parasal özgürlük		Finansal özgürlük

Kaynak: <http://www.heritage.org/index/about> Erişim Tarihi: 16.04.2018

1. Hukukun üstünlüğü ana başlığı altında “mülkiyet hakları” ve “yolsuzlukların önüne geçilmesi” olmak üzere iki kriter incelenmektedir. Mülkiyet hakları kriteri, bireylerin özel mülkiyet edinmesinin kendi kontrolünde olmasına olanak sağlayan bir hukuk sistemini ve bu sistemi etkin bir biçimde uygulayan hükümeti ölçü alan bir değerlendirmedir. Bu ilke kapitalist sistemin ve klasik ile neo-klasik iktisadi görüşün temel ilkesidir. Bu hususta önemli olan, hukukun bireysel mülkiyet haklarını hangi ölçüde koruduğudur. Yolsuzluk kriteri ise ekonomik ilişkilerde güvensizlik ve belirsizlik yaratarak ekonomik özgürlüğü aşındırdığı için bu endeks kriterleri arasında yer alır.

2. Etkin düzenleme, “iş özgürlüğü”, işgücü özgürlüğü” ve “parasal özgürlük” olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. İş özgürlüğünü özetlersek, bir işletmenin kuruluş, çalışma ve kapanış işlemlerindeki devlet tarafından kısıtlamalarına ve baskılarına maruz kalmamasını ifade eder. Bu anlamda işletmeler bu işlemleri ne kadar kolay yapabiliyorsa ve devlet müdahalesi ne kadar azsa iş yapma özgürlüğü o denli gerçekleşmiş olur. İşgücü özgürlüğü ise asgari ücretler, engelleyici işten çıkarmalar, çalışma saatleri gibi pek çok veri açısından devletin idari politikalarını ve kurumları inceler. Parasal özgürlükse parasal kontrolleri inceleyen bir ölçüttür. Enflasyon ve fiyat kontrolü piyasayı olumsuz etkiler bu nedenle fiyatların sabitliği ve bunun mikro ekonomik

müdahale olmadan gerçekleşmesi serbest piyasa için önemli bir veridir (<http://www.heritage.org/index/regulatory-efficiency>).

3. Sınırlı Hükümet, kamu hacmi ana başlığı altında “mali özgürlük” ve “hükümet harcamaları” olmak üzere iki alt bileşen bulunmaktadır. Mali özgürlük, ülkedeki vergi oranlarını ölçü alan bir değerlendirmedir. Vergilerin GSYH’ya oranını dikkate alarak, yüksek vergi yükünün var olup olmadığını ve vergilerin bireyler ve işletmeler üzerindeki yükünü inceleyen bir ölçüttür. Hükümet harcamalarıysa hükümetin harcamalarını ve transfer harcamalarını ve bu harcamaların GSYH’ya oranını da değerlendirir (<http://www.heritage.org/index/limited-government>).

4. Piyasa açıklığı, kamu kesimi başlığı altında “ticaret özgürlüğü”, yatırım özgürlüğü” ve “finansal özgürlük” olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. Ticaret özgürlüğü dış ticaretteki tarifeleri ve tarife dışı engelleri inceler. Dış ticarete ki bu engeller ne kadar fazlaysa özgürlük o kadar sınırlı demektir. Yatırım özgürlüğü ise ülkeye giren sermayenin gerek bireysel gerek işletmeler açısından kısıtlanıp kısıtlanmadığını ve engellere ne derece maruz kaldığını inceler. Heritage Vakfı’na göre özgür bir ülkede yatırımlar önünde kısıtlayıcı engeller bulunmamalıdır. Finansal özgürlükse bankacılık kesimi ve finans sektöründeki hükümet müdahalesini ele alır. Özgür bir ülkede hükümetin finans sektörüne minimum düzeyde müdahil olması gerekir. Aynı zamanda finansal özgürlük açısından merkez bankasının bağımsızlığı da oldukça önemli bir kriterdir. (<http://www.heritage.org/index/open-markets>).

3.1.5.3. Freedom House Ekonomik Özgürlük Endeksleri ve Kriterleri

Freedom House endeksi daha çok siyasi ve sivil özgürlükleri ele alır ancak özgürlükler etkileşim halindedir. Freedom House tarafından yapılan özgürlük araştırmaları Raymond Gastil tarafından 1972 yılında ilk defa gerçekleştirilmiş olup, kapsamlı bir şekil de ve yıllık olarak devam edilecek şekilde ilk defa yayınlanmıştır. Politik haklar ve sivil özgürlüklerin durumu bu ilk raporda 151 ülke özelinde incelenmiş ve bu ülkeler özgür, kısmen özgür ve özgür değil şeklinde sınıflandırılmıştır.

Raporun incelediği değişkenler ise siyasi ve sivil özgürlüklerin yanı sıra ekonomik veriler de içermektedir. Söz konusu değişkenler satın alma gücü paritesi, yaşam beklentisi, sermaye hareketleri, siyasal, ekonomik ve demografik etkilerdir. Rapor ülkelerdeki siyasi özgürlükler ile ekonomi arasındaki ilişkinin incelemesi olarak ele alınabilir. Raporda incelenen kriterlerin iş kurma özgürlüğü, istihdam özgürlüğü ve ekonomik özgürlükleri de kapsamı, klasik ve neo-klasik iktisadi düşüncenin savunduğu temel nokta olan serbest piyasaya yönelik olduğunu anlamak mümkündür. Raporda endeks derecelendirmesi 1-7 aralığında puanlama ile yapılmaktadır ve üç derece mevcuttur; Özgür, kısmen özgür ve özgür değil. Eğer bir ülke 1 değerine ne kadar yakınsa o kadar özgür değil ve 7 değerine ne yakınsa o kadar özgür olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 1.7: Freedom House Siyasi Özgürlük Endeks Bileşenleri

Siyasi Özgürlükler			
Ek Seçim Süreci	Devletin Fonksiyonu	Siyasal Çoğulculuk ve Katılım	Siyasi Haklar
Hükümetin özgür ve adil seçim süreciyle seçilmesi	Seçimle gelenlerin kamu politikalarını belirleyebilme güçleri	Bireylerin özgür iradeleriyle siyasi partilerde faaliyette bulunabilmeleri	Politika tercihlerinde kamusal müzakerenin sağlanması
Yasama organı temsilcilerinin özgür ve adil seçimlerle seçilmesi	Devletin yolsuzluktan bağımsızlığı	Önemli bir muhalefet gücünün varlığı ve bunun desteklenebilme olasılığı	Önemli bir muhalefet gücünün varlığı ve bunun desteklenebilme olasılığı
Seçim kanunlarının adillliği	Devletin seçmenlere karşı sorumlulukları ve seçimin şeffaflığı	Bireyin siyasi tercihlerinin dış etkilerden bağımsızlığı	Devletin yolsuzluktan bağımsızlığı

Kaynak: Freedom in the World 2015

(https://freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf)

Tablo 1.7. de siyasal özgürlükler sosyal özgürlükler ile birlikte de ele alınabilir ancak daha özgül bir değerlendirme amacıyla Freedom House tarafından sınıflandırılmışlardır. Dört temel başlık altında toplanmışlardır. Siyasi özgürlükler açısından seçim süreci kendi içinde üç alt başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlar hükümetin özgür ve adil seçim süreciyle seçilmesi, yasama organı temsilcilerinin özgür ve adil seçimlerle seçilmesi, seçim kanunlarının adilliyidir. Devletin fonksiyonu olan diğer başlık da yine üç kritere göre değerlendirilmektedir. Seçimle gelenlerin kamu politikalarını belirleyebilme güçleri, devletin yolsuzluktan bağımsızlığı ve devletin seçmenlere karşı sorumlulukları ve seçimin şeffaflığını ele alır. Diğer bir başlık ise siyasal çoğulculuk ve katılımıdır. Dört ayrı kritere göre değerlendirilen bu başlık, bireylerin özgür iradeleriyle siyasi partilerde faaliyette bulunabilmeleri, önemli bir muhalefet gücünün varlığı ve bunun desteklenebilme olasılığı, bireylerin siyasi tercihlerinin dış etkilerden bağımsızlığı, kültürel, etnik grupların siyasi hakları ve seçim fırsatlarının varlığını dikkate almaktadır. Son olarak ek siyasi haklar başlığı altında iki kriter söz konusudur. Politika tercihlerinde kamusal müzakerelerin sağlanması ve devlerin etnik yapıyı kasten değiştirmesi veya başka grup için politik yapıyı değiştirmesi.

Tablo 1.8: Freedom House Sivil Özgürlük Endeks Bileşenleri

Sivil Özgürlükler			
İfade ve İnanç Özgürlüğü	Kurumsal Haklar ve Organizasyon Hakları	Hukukun Üstünlüğü	Bireysel Haklar
Basın özgürlüğü ve kültürel ifade biçimlerinin varlığı	Kongre, gösteri özgürlüğünün varlığı	Hukukun bağımsız olması	Seyahat, ikamet, istihdam ve eğitim özgürlüğü
Dini kurum ve toplulukların kendi inançlarını kamusa ve özel ortamlarda uygulayabilme özgürlüğü	Kamusal olmayan organizasyonların özgürlüğü	Hukukun üstünlüğünün sivil ve cezai konulardaki geçerliliği	İş kurma hakkı ve bunun korunması
Akademik özgürlüklerin varlığı	Serbest ticaret birliklerinin varlığı	Siyasal terör, adil olmayan hapis, sürgün ve işkenceden korunma	Cinsiyet eşitliği, eş seçimi özgürlüğü ve aile yapısının belirlenebilme özgürlüğü
Özel müzakerelerin açık ve özgürce yapılabilmesi		Kanunların herkes için eşit olarak uygulanması	Fırsat eşitliğinin olması ve ekonomik sömürünün olmaması

Kaynak: Freedom in the World

2015(https://freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf).

Tablo 1.8’de sivil özgürlükler yine dört başlık altında sıralanmıştır. İfade ve inanç özgürlüğü başlığı da dört kritere göre belirlenmektedir. Basın özgürlüğü ve kültürel ifade biçimlerinin varlığı, dini kurum ve toplulukların kendi inançlarını kamusal ve özel ortamda uygulayabilme özgürlüğü, akademik özgürlüklerin varlığı ve özel müzakerelerin açık ve özgürce yapılabilmesi. Sivil özgürlükler için ikinci başlık

kurumsal haklar ve organizasyon haklarıdır. Üç kritere göre değerlendirilen bu başlıktaki kriterler şöyle sıralanabilir; kongre, gösteri özgürlüğünün varlığı, kamusal olmayan organizasyonların özgürlüğü, serbest ticaret birlikteliklerinin varlığı. Üçüncü başlık olarak hukukun üstünlüğü de dört kritere göre değerlendirilmektedir. Hukukun bağımsız olması, hukukun üstünlüğünün sivil ve cezai konulardaki geçerliliği, siyasal terör, adil olmayan hapis, sürgün ve işkenceden korunma, kanunların herkese eşit olarak uygulanması. Sivil özgürlükler için son başlık bireysel haklardır ve dört kritere göre belirlenmektedir. Seyahat, ikamet, istihdam ve eğitim özgürlüğü, iş kurma hakkı ve bunun korunması, cinsiyet eşitliği, eş seçimi özgürlüğü ve aile yapısının belirlenme özgürlüğü ve son olarak fırsat eşitliğinin olması ve ekonomik sömürünün olmaması.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Literatür tarandığında, özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları arasındaki ilişkiye dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Savunma harcamalarına yönelik yapılan literatür çalışmaları incelendiğinde ağırlıklı olarak savunma harcamaları ve ekonomik büyüme üzerine ya da savunma harcamalarının belirleyicileri üzerinde çalışmalara rastlanmaktadır. Bu sebeple özgürlükler ile kurumsal faktörlerin savunma harcamalarının farklı değişkenler ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalara yer verilmiştir. Öncelikle savunma harcamalarına yönelik çalışmalar sunulacaktır.

Özgürlükler, kurumsal faktörler ve savunmalar harcamaları ilgili ampirik çalışmalar incelenmiş sekiz alt başlık halinde derlenip açıklanmıştır.

2.1. SAVUNMA HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ortaya koymak için ikisi arasındaki ilişkiyi ampirik olarak inceleyen bir çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi negatif mi, yoksa pozitif mi etkilediği sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu konuda çok sayıda araştırma yapılmasına rağmen, savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi hangi yönde etkilediği konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Ancak savunma harcamalarının ülkelerin ekonomileri üzerinde önemli etkilerinin olduğu bir gerçektir. Bu çalışmalarda kullanılan analiz yöntemlerinin, ele alınan dönem, yapısal ve ülkesel farklılıkların sonuçların farklı çıkmasına neden olduğu değerlendirilmektedir.

Savunma harcamaları konusunda savunma harcamaları ile ekonomik büyüme ilişkisi inceleyen çalışmalar çoğunluğu oluşturmaktadır. Savunma harcamalarının ekonomiye etkisi konusunda Benoit'in savunma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisini incelediği 1973 tarihli çalışması öncü olmuştur. Benoit'in çalışmasından sonra bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Savunma harcamaları ve özgürlükler konusunda ise az sayıda çalışma vardır.

Benoit (1978), yaptığı çalışmada En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) çok değişkenli regresyon yöntemi ve korelasyon analizi yaparak gelişmekte olan 44 ülkenin yer aldığı ve savunma harcamaları ve ekonomik büyüme verilerinin incelendiği bir çalışma yapmıştır. Yapılan çalışmanın neticesinde savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada yüksek savunma sorumluluğuna sahip ülkeler beklenen üstü bir ekonomik büyüme ivmesine sahipken savunma sorumluluğu düşük olan ülkeler de ise bu durumun aksi yönde bir ivmeye sahip olmuşlardır.

Alptekin ve Levine (2012), meta analiz modelini kullanarak 32 ülkesinin savunma harcamaların ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi gelişmiş ülkeler için desteklendiği sonucuna varılmıştır.

Biswas ve Ram (1986), 1960- 1970 ve 1970-1977 dönemi 58 az gelişmiş ülke için yaptığı çalışmada savunma harcamaları ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır.

Cappelen, Petterve Bjerkholt (1984), yaptıkları çalışmada ekonomik gelişki modeli çerçevesinde kesitsel ve boyamsal verileri bir araya getirerek 17 OECD ülkesinin 1960–1980 yıllarına ait verilerini kullanarak hem tüm örneklem için hem de ülkelerin nispeten homojen üç alt grubu için ekonomik büyüme, üretim çıktısı, yatırım ve askeri harcama arasındaki ilişkileri analiz etmişlerdir. Yapılan çalışmada sonuç olarak, askeri harcamaların genellikle üretim çıktıları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, ancak yatırım üzerinde olumsuz bir etki yarattığı görülmüştür. Bu iki etki, ekonomik büyüme üzerinde ters bir etkiye sahiptir. Net etki, askeri harcamaların, tüm örnek ülkeler için ve Akdeniz ülkeleri dışındaki alt gruplar için ekonomik büyüme üzerinde genel olarak olumsuz bir etkiye sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Chen ve Lee (2007), 89 ülkenin verilerini 1988- 2003 yılları aralığında inceledikleri çalışmalarında savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasında ki ilişkinin kısa ve uzun dönemli nedensellik ilişkisini incelemişlerdir. Elde edilen bulgular savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki hipotezini doğrulamaktadır. Sonuç olarak ise Savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu ülkelerin OECD ülkeleri olduğu sonucuna varılmıştır.

Chowdhury (1991), 1961-1987 dönemi verileri ile 55 gelişmekte olan ülke için zaman serileri verileri kullanarak Granger nedensellik testi sonuçlarına göre birçok ülkede savunma harcamaları ile büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir

David Lim'in (1983), çalışmasında savunma harcamalarının genel olarak ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna varmıştır. Ayrıca çalışmada savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönünün değişiminde bölgesel farklılıklarında etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Değer ve Smith (1983), yaptıkları çalışmada makroskopik bir çerçevede kesitsel kanıtlar kullanılarak analiz edilen az gelişmiş olan 50 ülkenin askeri harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan çalışmada tam teşekküllü ampirik model kapsamında askeri harcamaların ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği ve gelişmeyi geciktirdiği sonucuna ulaşılmıştır

Dritsakis (2004), 1960-2001 dönemi için Türkiye ve Yunanistan'ı ele aldığı çalışmada savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasında eş bütünleşik bir ilişki olmadığını ve yine her ülke için ekonomik büyümeden savunma harcamalarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisini tespit etmiştir.

Dunne ve Tian (2013), panel veri analizi yöntemi ile 106 ülkenin 1988-2010 yıllarını kapsayan çalışmalarında kısa ve uzun dönemde savunma harcamaları ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Frederiksen ve Looney (1983), Benoit'in çalışmasını sürdürmüş ve ülkeleri sahip oldukları kaynaklara ve gelişmişlik düzeylerine göre ikiye ayırarak Benoit'in regresyon modelini yeniden kurmuşlardır. Sonuç olarak gelişmiş ülkelerde savunma harcamalarının ekonomik büyümeye etkisi pozitif yönlü bir etki gösterirken ekonomik seviyesi görece olarak düşük olan ülkelerde negatif yönlü olduğu sonucuna varılmıştır.

Galvin'in (2003), çalışmasında 64 gelişmekte olan ülkenin savunma harcamaları ve ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkinin yönünü incelemiştir. Çalışma neticesinde savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca etkinin orta gelirli ülkelerde daha büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gyimah-Brempong (1989), dört eşitlik eşanlı model (büyüme oranı, savunma yükü, kalifiye işgücü oranı ve yatırım oranı) kullanarak 3 aşamalı EKK yöntemi ile 39 saharan Afrika ülkesi için 1973-1983 döneminde artan savunma yükünün ekonomik büyümeyi artırıp artırmayacağını, savunma yükünün daha az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik büyümeyi etkilediği kanallar olup olmadığını araştırmıştır. Yapılan çalışma sonucunda savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi doğrudan etkilemediği ancak yatırım oranlarını etkilemesi nedeniyle dolaylı olarak negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Heo ve De Rouen Jr (1998), çalışmada en küçük kareler yöntemini kullanarak 5 Güneydoğu Asya ülkesi için 1961-1990 yıllarını kapsayan çalışmalarında savunma harcamaları, ekonomik büyüme ve teknolojik değişim arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Sonuç olarak savunma harcamaları ile teknoloji arasında pozitif ancak ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Joerding (1986), yılında yapmış olduğu çalışmada (1962-1977) yılları arasında 57 az gelişmiş ülkenin savunma harcamaları ve ekonomik büyüme verilerine yer vermiştir. Çalışma sonucunda elde edilen çıktı ise savunma harcamalarının ekonomik büyümenin sonucu olduğudur. Yani az gelişmiş ülkeler temel alındığında ekonomik büyüme ve savunma harcamaları arasındaki ilişki pozitif. Savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki negatiftir.

Kollias (1997), 1954-1993 yılları için granger nedenellik testini kullanarak Türkiye’de ekonomik büyüme ve savunma harcamaları ilişkisini incelediği çalışmasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Kusi (1994), 1971-1989 yılları için 77 gelişmekte olan ülkeyi ele alarak yapmış olduğu çalışmada ekonomik büyüme ile savunma harcamaları arasındaki incelemesinde ülkeler arasında nedensellik ilişkinin ülkeye göre değiştiği gibi, ilişkinin hem yönü hem de anlamlılığı farklılık göstermektedir.

Lebovic ve Ishaq (1987), tarafından geleneksel 3 eşanlı denklem modeli kullanarak yapılan çalışmada gelişmekte olan 20 ülkenin 1973–1982 yılları arasında savunma harcamalarının ekonomik gelişme üzerine etkileri incelenmiştir. Çalışmada savunma harcamalarının ekonomik gelişme üzerine negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mintz ve Huang (1990), yaptıkları çalışmada esnek hızlandırıcı modeli kullanarak ABD'nin 1953-1987 yılları arasındaki verileri ile savunma harcamalarındaki değişimlerin ekonomik gelişme üzerindeki doğrudan ve dolaylı, anlık ve gecikmiş etkilerini göstermek ve ampirik olarak belirlemeyi amaçlamışlardır. Yapılan çalışmada sonuç olarak savunma harcamalarının uzun dönemde askeri harcamaların azaltılmasının yatırımları arttırdığını ve bununla 5 yıllık bir süreçte ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini tespit etmişlerdir.

Özmucur (1995), Türkiye'nin de içinde bulunduğu 7 ülkenin 1981-1991 yıllarına ait verilerini kullanarak yaptığı çalışmada savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Sezgin (2001), Türkiye'nin savunma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisini 1956-1994 yılları için büyüme denklemi, tasarruf denklemi, dış ticaret dengesi denklemi ve savunma harcamaları denkleminden oluşan 4 denklemlilik eşanlı denklem modeli kurmuştur. Elde ettiği sonuçlara göre; Türkiye'de savunma harcamaları büyümeyi olumlu etkilediğini ancak tasarrufa ve dış ticaret dengesine önemli bir etkisi olmadığı sonucuna varmıştır.

Sezgin (2004), Türkiye'nin savunma harcamaları ve silah ithalatının 1979-2000 dönemi verilerini kullanarak Granger eş bütünleşme analizi ile ampirik inceleme neticesinde savunma harcamaları ve cari açık arasındaki ilişkinin uzun vadede negatif yönlü bir ilişki olduğuna ulaşmış ancak kısa vadede cari açık ile silah ithalatı pozitif ilişki içerisinde olduğu sonucunu tespit etmiştir.

Savunma harcamaları-ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalar Tablo 2.1.'de yer almaktadır.

Tablo 2.1: Savunma Harcaması-Ekonomik Büyüme İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

KAYNAK	ÜLKE GRUBU	MODEL	DÖNEM	SONUÇ
Alptekin ve Levine (2012)	32 Ülke	Meta Analiz		Savunma harcamaların ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi gelişmiş ülkeler için desteklendiği sonucuna varılmıştır.
Benoit (1973-1978)	44 Gelişmekte Olan Ülke (GOÜ)	Geleneksel model	1950-1965	Milli gelir ile savunma harcamaları arasında pozitif etkileşim bulunmuştur
Biswas ve Ram (1986)	58 Az Gelişmiş Ülke	Geleneksel ve Feder Tipi 2 Sektör Modeli	1960-1970 1970-1977	Savunma harcamaları ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır.
Cappelen, Petter ve Bjerkholt (1984)	17 OECD ülkesi	Kesitsel ve boylamsal verileri bir araya getirerek	1960-1980	Yapılan çalışmada sonuç olarak, askeri harcamaların genellikle üretim çıktıları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, ancak yatırım üzerinde olumsuz bir etki yarattığı görülmüştür.
Chen ve Lee (2007)	89 ülke	Granger nedensellik analizi	1988-2003	Savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu ülkelerin OECD ülkeleri olduğu sonucuna varılmıştır.
Chowdhury (1991)	55 Gelişmekte Olan Ülke	Granger nedensellik analizi	1961-1987	Nedensellik analizinin neticesinde ülkelerin çoğu için savunma harcamaları ve büyüme arasında bir nedensellik ilişkisine ulaşılmamıştır.
David Lim (1983)	54 Az Gelişmiş Ülke	Harrod - Domar Büyüme Modeli	1965-1973	Savunma harcamalarının ekonomik büyümeye olumsuz etkisi olduğu belirlenmiştir.

Değer ve Smith (1983)	50 Az Gelişmiş Ülke	Geleneksel SEM Modeli	1965-1973	Savunma harcamalarının ekonomik büyümeye direkt ve pozitif etkisi olduğu ancak toplam etkisinin olumsuz ve dolaylı olduğu kaydedilmiştir
Dritsakis (2004)	Türkiye-Yunanistan	Granger nedensellik analizi	1960-2001	Türkiye ve Yunanistan'ı ele aldığı çalışmada savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasında eşbütünleşik bir ilişki olmadığını ve yine her ülke için ekonomik büyümeden savunma harcamalarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisini tespit etmiştir.
Dunne ve Tian (2013)	GOÜ 10 Akdeniz ülkesi,	Keynesyen talep modeli	2005-2012	Uzun dönemde küçük de olsa negatif etkiler olabileceğini ancak bu etkilerin ortaya konabilmesi için karmaşık tekniklerin ortaya konması gerektiğini belirtmiştir.
Frederiksen ve Looney (1983)	24 ülke	Geleneksel model		Savunma harcamalarının ekonomik etkiye olumlu etki yarattığı ancak kaynak kısıtı olan 9 ülke grubunda ise bu etkinin olumsuz olduğu değerlendirilmiştir.
Galvin (2003)	64 Gelişmekte Olan Ülke	Yatay Kesit 2 ve 3 Aşamalı En Küçük kareler Yöntemi	1999	Ekonomik büyüme üzerine negatif etki ettiği tespit edilmiştir
Gyimah-Brempong (1989)	39 Saharanafrika	Geleneksel model	1973-1983	Savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi doğrudan etkilemediği ancak yatırım oranlarını etkilemesi nedeniyle dolaylı olarak negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır.
Heo ve De Rouen Jr (1998)	5 Güneydoğu Asya Ülkesi	EKK(NLS) yöntemini	1961-1990	Savunma harcamaları ile teknoloji arasında pozitif ancak ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Joerding (1986)	57 Az Gelişmiş Ülke	Granger nedensellik analizi	1962-1977	Ekonomik büyümenin savunma harcamalarını etkilediği sonucu bulunmuştur
Kollias (1997)	Türkiye	Granger nedensellik analizi	1954-1993	Savunma harcamaları ile ekonomik büyüme arasında nedensellik bulunamamıştır.
Kusi (1994)	77 Gelişmekte Olan	Granger nedensellik analizi	1971-1989	Bu, örnek çalışma dönemi ve ilgili ülkenin sosyo-ekonomik gelişim düzeyindeki diğer etkenlere bağlı olabileceği sonucuna ulaşmıştır
Lebovic ve Ishaq (1987)	20 Az Gelişmiş Orta Doğu Ülkesi	Geleneksel SEM Modeli	1973-1982	Savunma harcamalarının ekonomik büyümeye olumsuz etkisi olduğu belirlenmiştir
Mintz ve Huang (1990)	Amerika	Esnek Hızlandırıcı Yatırım Modeli	1953-1987	Savunma harcamalarının hem yatırımı hem de büyümeyi azalttığı belirlenmiştir.
Özmucur (1995)	7 Ülke	Granger nedensellik analizi	1981-1991	Savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.
Sezgin (2001)	Türkiye	Eşanlı denklem modeli	1956-1994	Türkiye’de savunma harcamaları büyümeyi olumlu etkilerken, savunma harcamalarının tasarrufa ve dış ticaret dengesine önemli bir etkisi olmadığını tespit etmiştir.
Sezgin (2004)	Türkiye	Granger nedensellik analizi	1979-2000	Ulaştığı diğer bir bulgu ise kısa vadede cari açık ile silah ithalatı pozitif ilişki içerisinde olduğudur.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.2. SAVUNMA HARCAMALARI VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER İLE İLİŞKİSİ

Bu alana ilişkin çalışmalar incelendiğinde, genel olarak ekonomik özgürlüğün ve/veya alt bileşenlerinin bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmalarda, ekonomik özgürlük ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi araştırmak için bağımlı değişken olarak ekonomik büyüme ve/veya gelir dağılımı alındığı görülmüştür. İncelenen çalışmalar neticesinde özgürlüklerin savunma harcamaları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test eden çalışmalarda ortak bir görüş olduğunu ifade etmek mümkün değildir.

Çalışmamızın bu bölümünde, bugüne kadar bağımsız değişken olarak alınan ekonomik özgürlük endekslerinin veya ekonomik özgürlük kavramının içeriğine uygun değişkenlerin yer aldığı ve bu çalışma adına önemli olduğu düşünülen; literatür özetinden bahsedilecektir.

Ekonomik özgürlüğün, ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğunu savunan birçok çalışma mevcuttur.

Barro (1994), 1960-1990 döneminde 100 ülke için panel veri analizinden yararlanarak yaptığı çalışmada hukukun üstünlüğünün artırılmasının, serbest piyasaların, daha az kamu harcamalarının ve yüksek beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkilerini ve ekonomik büyüme ile demokrasi ilişkisini araştırmıştır. Ulaşılan sonuca göre ekonomik özgürlüğün bileşenleri olan hukukun üstünlüğünün artırılmasının, serbest piyasaların varlığı, daha az kamu harcamalarının ve yüksek beşeri sermayenin ekonomik büyüme ile pozitif yönlü ilişkileri vardır. Araştırmaya göre demokrasi ile ekonomik büyüme arasında zayıf negatif yönlü ilişki bulunmaktadır. Yine araştırmaya göre demokrasi ile yaşam standardı arasında pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır. Sonuç olarak Barro (1994), fakir ülkelerin batılı gelişmiş ülkelerden demokrasi ithal etmek yerine onların mülkiyet hakları ve serbest piyasalar başta olmak üzere ekonomik sistemlerini ithal etmelerinin daha doğru olacağını, aynı zamanda ekonomik özgürlüklerin büyümeyi teşvik edip daha demokratik bir sistemin artıracığını söylemiştir.

Barbieri (1996), ticaretin eyaletler arası barış için bir yol olabileceği düşüncesine dayandırdığı, 1870-1938 dönemini kapsayan çalışmasında demokrasiye katılım, yakınlık kapasitesi ve ittifak taahhütleri kontrol altına alınsa bile ticaretin çatışmayı engellemediği sonucuna ulaşmıştır. Bunula birlikte, kapsamlı ekonomik bağımlılığın askeri tartışmalara girme olasılığını arttırmasına karşın, savaşın görülme sıklığı üzerinde az da olsa etkili olduğunu belirtmiştir.

Ekonomik özgürlüklerin savunma ekonomisi açısından önemini barışın sağlanması açısından ele alan Gartzke (2005), ülke içinde piyasayı endişeye düşürecek hareketlerin yatırımları azaltarak ekonomiyi aşağıya çekme yönünde bir etki yaratacağını, ülke dışında güç kullanılmasının ise genellikle yurtiçi yatırımlarda bir 61 gerileme ve sermayenin yurt dışına çıkması ile ilişkilendirileceğini belirtmiştir. Bir başka açıdan savunma harcamalarının işgal için kullanımında ortaya çıkan işgücü ve kaynak maliyetinin sürekli artış göstermesiyle ekonomik özgürlüklerin çatışmayı engellemesi gerektiğini öne sürse de bu durumun uluslararası politika ve iç rejimlerin sürdürülmesi konusunda çok büyük etkilere sahip olmayacağını ifade etmiştir.

Yıldırım ve Sezgin (2005), savunma harcamaları ve demokrasinin derecesi arasında negatif bir ilişkinin olup olmadığını 1987-1997 yılları arasında 92 ülkeyi kesit ve panel veri analizi kullanarak incelemişlerdir. Demokrasi endeksinin bileşenlerinin politik haklar, insan hakları ve özgürlük statüsü olarak ele alındığı çalışmada daha yüksek demokrasi seviyesinde olan ülkelerin daha düşük savunma harcamaları olduğunu belirtmişlerdir.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığı zaman savunma harcamaları ve özgürlükler ilişkisinin çalışılmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ekonomik özgürlüklere ilişkin birçok çalışma mevcuttur. Genellikle ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ile olan ilişkisinin incelendiği bu çalışmaların bir kısmına Tablo 2.2’de yer verilmiştir.

Tablo 2.2: Savunma Harcamaları ve Ekonomik Özgürlüklere İlişkin Literatür Özeti

KAYNAK	ÜLKE GRUBU	MODEL	DÖNEM	SONUÇ
Abrams ve Lewis (1998)	90 Ülke	Panel veri analizi	1968-1987	Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır
Barro (1996)	100 Ülke	Panel Veri Analizi	1960-1990	Demokrasinin büyüme üzerindeki genel etkisi zayıftır
Carlsson ve Lundström (2002)	74 Ülke	Panel veri analizi	1975-1995	Ekonomik özgürlüğün unsurlarından bazılarının ekonomik büyüme açısından önemsiz olduğu, bazılarının büyüme açısından kırılğan değişkenler olduğu, bazılarının ise büyüme ile negatif yönlü ilişki içinde olduğu saptanmıştır.
Cebula, Clark ve Mixon (2013)	OECD Ülkeleri	Panel veri analizi; sabit etkili en küçük kareler eşitliği	2002- 2006	Buna göre toplam on ekonomik özgürlük belirleyicisi faktörden en az yedisinin kişi başına düşen GSYH'den etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.
Çetenak ve Işık (2016)	32 OECD Ülkesi	Panel veri analizi	1995-2014	Çalışma, artan ekonomik özgürlüklerin ülkedeki refah ortamının artışına katkı sağlayacağı ve bu gelişmenin karşılıklı devam edeceğini öne süren bir sonuca ulaşmıştır.
Erdal ve Yenipazarlı (2013)	Türkiye	Zaman serisi analizi.	1970-2006	Ekonomik büyüme ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişki, kullanılan tekniğe ve göstergelere göre farklılıklar göstermektedir.

Fabro ve Aixala (2012)	79 Ülke	Panel veri analizi iki aşamalı EKKY	1976-2005	Ekonomik özgürlük, insan hakları ve siyasi haklar ekonomik büyüme için önemlidir
Gwartney, Lawson ve Holcombe (1999)	82 Ülke	Panel veri analizi	1975-1995	Ekonomik özgürlük ve politik özgürlük seviyelerindeki değişmelerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğuna ulaşılmıştır.
Heckelman ve Knack (2009)	68 Ülke	Panel veri analizi	1990-2000	Ekonomik özgürlüklerin alınan dış yardım oranlarını etkilediğine dair bir kanıt bulunamamıştır.
Islam (1996)	94 Ülke	Panel veri analizi	1980-1992	Ekonomik özgürlüğün sınırlandırılmasının AGÜ'lerde gelir kaybına neden olduğunu ancak GOÜ'ler ve GÜ'ler açısından bir gelir kaybının ve kazancının yaşanmadığını ortaya koymuştur.
Mauro (1995)	70 Ülke	Panel veri analizi	1960-1985	Sonuç olarak yolsuzluklarla büyüme ve yatırımlar arasında ters yönlü bir ilişki ortaya koymuştur
Nelson ve Singh (2017)	67 Gelişmekte olan ülke.	Panel veri analizi	1970- 1989	Demokrasi ve politik özgürlüklerde meydana gelen düşüş, ülkelerin ekonomik performanslarını da ciddi olarak etkilemektedir.
Panahi, Assadzadeh vd. (2014)	13 Orta doğu ve Kuzey Afrika Ülkesi.	Panel veri analizi	2000- 2009	Ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi vardır, fakat ekonomik özgürlüğün bütün alanları aynı biçimde etkili değildir.
Sameti ve Shahchera (2006)	14 Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesin	Panel veri analizi	1980-2002	Çalışmada ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi arttırıcı etkisi olduğunu ve ekonomik özgürlüklerin hükümetin vergi geliriyle dışbükey U şeklinde ilişkili olduğunu saptamışlardır

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

2.3. SAVUNMA HARCAMALARININ DIŞ BORÇLANMA İLE İLİŞKİSİ

Literatüre bakıldığında savunma harcamalarının dış borçlanma üzerindeki etkisine yönelik çok sayıda amprik çalışma yapıldığı ve bu konudaki ilk çalışmanın Shubik ve Bracken (1983) tarafından yapıldığı görölmektedir. Bir diğeri önemli çalışma Brzoska (1983)'e aittir. Yapılan çalışmalarda savunma harcamalarının dış borçlanmayı etkilediğini tespit etmişlerdir.

Anfom vd. (2014), Granger nedensellik testi yöntemi ile 1986-2011 döneminde Nijerya'da savunma harcamaları ve dış borçlanma arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir

Brzosko (1983), regresyon yöntemi ile 1970-1979 döneminde seçilmiş ölkelerde savunma harcamaları ve dış borçlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı artırdığını tespit etmiştir.

Caruso ve Domizio (2017), panel veri yöntemi ile 1988-2013 döneminde ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'deki savunma harcamalarının 13 Avrupa ölkesindeki dış borçlanma arasındaki nedenselliği incelemişlerdir. Yapılan çalışma sonucunda Avrupa ölkelerinin savunma harcamalarının dış borçlanma üzerindeki ilişkisini ABD ile uzun dönemde pozitif, diğeri Avrupa ölkelerindeki ilişkisini ise negatif bulmuşlardır.

Kollias vd. (2004), regresyon yöntemi ile 1960-2000 döneminde Yunanistan için savunma harcamalarının dış borçlanma üzerindeki nedenselliği incelemişlerdir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Looney (1989), en az iki aşamalı kare yöntemi ile 1970-1982 döneminde 61 gelişmekte olan ölkede savunma harcamaları ve dış borçlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı artırdığını tespit etmiştir

Shahbaz vd. (2016), eşbütünleşme ve sınır testi yöntemi ile 1990-2011 döneminde Pakistan’da savunma harcamaları ve dış borçlanma arasındaki nedenselliği incelemişlerdir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Smyth ve Narayan (2009), panel veri analiz yöntemi ile 1988-2002 döneminde 6 Orta Doğu ülkesinde savunma harcamalarının dış borçlanma üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğine ulaşmışlardır.

Zada ve Gatto (2019), doğrusal regresyon tahminleri ve anket yöntemi ile 2013 yılı için seçilmiş 184 ülkede kamu borcunun belirleyicilerini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda savunma harcamalarının enflasyon, işsizlik ve dış borçlanmayı etkilemediğini tespit etmişlerdir.

Tablo 2.3: Savunma Harcamaları ve Dış Borçlanmaya İlişkin Literatür Özeti

ARAŞTIRMACI	ÜLKE GRUBU	MODEL	DÖNEM	SONUÇ
Anfofum vd. (2014)	Nijerya	Granger nedensellik	1986-2011	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.
Brzosko (1983)	Seçilmiş Ülkeler	Regresyon yöntemi	1970-1979	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı artırdığını tespit etmiştir.
Dunne vd. (2004a)	Arjantin, Brezilya ve Şili	ARDL eşbütünleşme yöntemi	1970-2000	Çalışma sonucunda Brezilya ve Arjantin’de savunma harcamaları ile dış borçlanma arasındaki nedenselliğin pozitif, Şili’de ise negatif olduğunu tespit etmişlerdir.
Dunne vd. (2004b)	11 Gelişmekte Olan Ülkeler	Panel veri analiz yöntemi	1960-200	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.
Feridun (2005)	Arjantin	Granger nedensellik yöntemi	1971-2002	Çalışma sonucunda savunma harcamaları ile dış borçlanma arasındaki ilişkinin negatif olduğu sonucuna ulaşmıştır
Fosu (2010)	Afrika	Panel veri analiz yöntemi	1975-1994	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmiştir.
Georgantopoulos ve Tsamis (2011)	4 Kuzey Afrika ülkesi	Granger nedensellik yöntemi	1988-2009	Tunus, Cezayir ve Fas’ta nedenselliğin bulunmadığını tespit etmişlerdir. Mısır’da ise, savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır

Karagöl (2005)	Türkiye	Granger nedensellik yöntemi	1955-2000	Savunma harcamalarından dış borçlanmaya tek yönlü ve olumlu bir ilişki olduğunu sonucuna ulaşmıştır
Karagöl (2006)	Türkiye	Johansen eşbütünleşme yöntemi	1960-2002	Çalışma sonucunda savunma harcamaları ile dış borçlanma arasındaki ilişkinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmıştır
Karagöl ve Sezgin (2004)	Türkiye	Probit modeli	1955-2000	Çalışma sonucunda savunma harcamalarındaki artışın borçlanma olasılığını etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır.
Kollias vd. (2004)	Yunanistan	Regresyon yöntemi	1960-1972	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir
Lee (2018)	34 OECD Ülkesi	Panel veri analizi	1980-2014	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmiştir
Looney (1987)	61 GOÜ	Regresyon yöntemi	1970-1982	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı artırdığını tespit etmiştir.
Muhanji ve Ojah (2014)	10 Afrika Ülkesi	Panel veri analiz	1970-2010	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir
Narayan ve Narayan (2008)	Fiji	Eşbütünleşme yöntemi	1970-2005	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır
Norrlof ve Wohlforth (2016)	ABD	İstatistiksel yöntem	1973-2015	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı etkilemediğini tespit etmişlerdir.

Serim ve Kurt (2017)	OECD Ülkeleri	Panel veri analiz yöntemi	1999-2012	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdi
Sezgin (2004)	Türkiye	Granger nedensellik yöntemi	1979-2000	Çalışma sonucunda savunma harcamaları ile dış borçlanma arasındaki ilişkinin negatif olduğu sonucuna ulaşmıştır
Shahbaz vd. (2016)	Pakistan	Eşbütünleşme ve sınır testi yöntemi	1990-2001	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.
Smyth ve Narayan (2009)	6 Orta Doğu Ülkesi	Panel veri analiz yöntemi	1988-2002	Çalışma sonucunda savunma harcamalarının dış borçlanmayı pozitif yönde etkilediğine ulaşmışlardır
Wolde-Rufael (2009)	Etiyopya	Eşbütünleşme ve Granger nedensellik	1970-2005	Çalışma sonucunda savunma harcamaları ile dış borçlanma arasındaki ilişkinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmıştır.
Zhang vd. (2016)	11 Seçilmiş Ülke	Panel veri analiz	1997-2011	Çalışma neticesinde savunma harcamaları, dış borçlanmayı olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.4. SAVUNMA HARCAMALARI İLE İSTİHDAM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Savunma harcamalarının yeni işlerin ortaya çıkması nedeniyle istihdam üzerinde olumlu bir etkisi olacağını savunan araştırmacılar bulunduğu gibi, savunma için yapılan harcamaların özel sektör yatırım fonlarını ve bunun sonucunda istihdam imkânlarını azalttığını savunan araştırmacılar da bulunmaktadır.

Aya (2005), yapmış olduğu çalışmasında 1980 -2000 yıllarında askeri harcamalarının Türk ekonomisi üzerindeki etkilerini genel denge modeli ile incelemiştir. Genel denge modeli, teorik ekonominin bir dalı olup birçok piyasada ekonomideki arz, talep ve fiyat davranışlarını bir bütün içinde açıklamaya çalışır. Çalışmada askeri harcamaları da içinde barındıracak şekilde genişletilip, askeri harcamaların Türkiye'nin makroekonomik değişkenleri üzerindeki başlıca etkileri incelenmektedir. Genel denge modeli ile özellikle, tasarruf yatırımlarında zıtlıklar gözlenmiştir. Diğer makroekonomik değişkenlerle tasarruf ve yatırımlardaki hareketlerle uyum içindedir.

Azam vd. (2016) çalışmalarında, 1990-2013 dönemi için seçilen Güney Asya ülkeleri üzerinde askeri harcamalar ile işsizlik oranı arasındaki uzun vadeli ilişkiyi incelemek için çok değişkenli bir çerçevede panel dinamik en küçük kareler yöntemini kullanmışlar, tahmini askeri harcama katsayısının işsizlik oranı ile negatif yönde olduğunu belirlemişlerdir.

Dunne ve Watson (2000) çalışmasında askeri harcamaların istihdam üzerindeki etkisine ilişkin yapılan çalışmalarda, ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterdiğini belirtmiştir. Güney Afrika için askeri harcamaların uzun vadeli üretim istihdamı üzerinde olumsuz bir etkisi olacağını belirtmiştir.

2.5. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE BÜYÜME İLİŞKİSİ

Bu alana ilişkin olarak çalışmalar incelendiğinde, genel olarak ekonomik özgürlüğün ve/veya alt bileşenlerinin bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmalarda, ekonomik özgürlük ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi

araştırmak için bağımlı değişken olarak ekonomik büyüme veya gelir alındığı görülmüştür. Fakat ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test eden çalışmalarda ortak bir görüş olduğunu ifade etmek mümkün değildir.

Ekonomik özgürlüğün, ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğunu savunan birçok çalışma söz konusudur. Bu çalışmalarda 90'lı yıllarda yatay kesit verileri ve 2000'li yıllardan itibaren ise panel veri setleri kullanılarak ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerine etkisi araştırılmıştır.

Çetin (2013) tarafından 81 ülkenin 2000-2010 yılları arasında, ekonomik özgürlüğün gelir düzeyi üzerindeki etkisini araştırmak için sabit ve rassal etkiler tahmin yöntemiyle yapılan çalışma sonucu ekonomik özgürlük düzeyi ve yatırım oranının büyümeyi pozitif olarak etkilediği, diğer taraftan, nüfus artışı ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Doucouliağos ve Ulubaşoğlu (2006), ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen 52 çalışmayı ele alan meta analizi tekniğini kullanarak ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Easton ve Walker (1997) ise 1985 yılı verileriyle 57 ülkeye ait bir örneklem ile pozitif ilişkinin varlığını göstermişlerdir. Benzer olarak Ayal ve Karras (1998), 58 ülkenin 1975–1990 dönemi verileriyle Solow'un neoklasik büyüme modeli yardımıyla ekonomik özgürlük endeksinin 13 alt bileşenini kullanarak, ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test etmiş ve sonuç olarak, söz konusu bileşenlerin ekonomik büyümeyi pozitif yönlü olarak etkilediği kaydedilmiştir.

İslam (1996), yatay kesit verilerini kullanarak iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen öncü çalışmalardan birisidir. Bu çalışmaya göre 94 ülkeyi ele alarak panel veri analizi yöntemini 1980-1992 dönemini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ekonomik özgürlüğün sınırlandırılmasının AGÜ (Az Gelişmiş Ülkeler)'lerde gelir kaybına neden olduğunu ancak GOÜ (Gelişmekte Olan Ülkeler)'ler ve GÜ (Gelişmiş Ülkeler)'ler açısından bir gelir kaybının ve kazancının yaşanmadığını ortaya koymuştur.

Işık (2016) tarafından, OECD üyesi olan yüksek gelirli 32 ülke için 1995–2014 dönemi verileri ile yöntem olarak Genelleştirilmiş Momentler Metodu kullanılarak, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümenin belirleyicileri olup olmadığına cevap aranan çalışmada ise ekonomik özgürlük endekslerinin tek başına ekonomik büyümenin belirleyicileri olarak ele almanın makul kabul edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sucu'nun (2016), 2000–2013 dönemi verileri ile dinamik EKKY kullanarak, 9 gelişmekte olan ülke için yaptığı ekonomik özgürlükler ve iktisadi kalkınma ilişkisi araştırması sonucu, kamu hacminin küçültülmesinin, hukuksal yapının ve mülkiyet haklarının güçlendirilmesinin ve istikrarlı bir para politikasının ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkili olduğu, ek olarak hukuksal yapı ve mülkiyet haklarının, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin ve düzenlemelerin azaltılmasının ileri teknoloji ihracatını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım (2009) tarafından, 96 ülke için 1970-2005 dönemini kapsayan ve Aghion-Howitt büyüme modeli yardımıyla, sabit ve rassal etkiler tahmin yöntemi ve Wooldridge otokorelasyon testi yapılan çalışma sonucu ekonomik özgürlük düzeyinin ekonomik büyüme üzerine etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak literatürde de görüldüğü üzere, ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşan çalışmalar çoğunlukta olsa da, bazı çalışmalarda ekonomik özgürlüklere ait alt bileşenler bazında ulaşılmış olan sonuçlar istatistiksel olarak anlamsız veya negatif yönde bulunmuştur.

2.6. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Ekonomik özgürlüğü bireysel tercih, özel mülkiyet ve değişim özgürlüğü olarak ifade etmek mümkündür. Bunu Adam Smith de benzer şekilde ifade etmiştir. Bu ifade ise kurumsal yapıların ekonomik politikaların temel belirleyicisi olarak ele alınmasıdır ki bu da serbest piyasayı ifade etmektedir (Yalman, 2011: 434).

Ekonomik özgürlüklere ilişkin endeksler ortaya atıldığından beri, ekonomik özgürlüklerin etkilerine ilişkin ampirik çalışmalar da yoğunluk kazanmıştır. Ekonomik

özgürlüklerle kalkınma göstergeleri arasındaki doğrudan ilişkiyi inceleyen çalışmalar kısıtlı olsa da kalkınmayla dolaylı ilişkiye sahip olan büyüme, doğrudan yabancı yatırımlar, gelir dağılımı, vb. konulara ilişkin pek çok çalışma yapılmıştır.

Genel olarak iktisadi yaklaşımların kalkınma ve özgürlüklere dair görüşlerinin şekillenmesinde etkili olan elbette GÜ'lerin gelişme nedenleridir. Pek çok iktisatçı, kıta Avrupa'sının gelişiminde etkin rol oynayan özgürlüklerin bu gelişimdeki rolüne değinilmektedir. Bu nedendir ki batılılaşma ve modernleşme bir kalkınma perspektifi haline gelmiştir. Öte yandan bu yaklaşıma eleştiriler de mevcuttur. Avrupa'nın geliştiği dönemin sosyal, politik ve ekonomik koşulları arasındaki farklar nedeniyle bu perspektif ciddi eleştiriler de almaktadır (Mıhçı, 1996: 81).

Scully (1988), 1960-1980 arasındaki verilerle 115 ülkeyi kapsayan bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında ekonomik büyüme ile kurumsal kalite (ekonomik özgürlük) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Siyasi açıklık, hukukun ve mülkiyet haklarının üstünlüğü kriterlerinde ileride olan ülkelerin büyüme oranlarının diğer ülkelere göre ampirik olarak daha yüksek olduğunu kanıtlamıştır. Ekonomik özgürlükler ve gelişme arasındaki ilişki ilk olarak ekonomik özgürlüklerin kurumsal kalite olarak tanımlanarak büyüme ile arasındaki ilişkinin incelenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Mauro (1995), 1960-1985 arasındaki dönemdeki verileri 70 ülke için ele almıştır. Çalışma yolsuzlukların, yatırımlar ve ekonomik büyüme üzerine etkisini açıklamak üzerinedir. Bu bağlamda sonuç olarak yolsuzluklarla büyüme ve yatırımlar arasında ters yönlü bir ilişki ortaya koymuştur (Mauro, 1995).

Haan ve Sturm (2000), duyarlılık analizi ile toplamda 80 ülkenin verilerini kullanarak, ekonomik özgürlükler ve büyüme ilişkisini 1975-1990 dönemi için incelemiştir. Ekonomik büyümenin ekonomik özgürlük düzeyinin analiz sonucunda büyümeyi açıklamada anlamlı olmadığı, ancak ekonomik özgürlüklerdeki artışın büyüme üzerinde etkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Scully (2002), çalışmasında 1975-1985 dönemine ait 26 ülke için ekonomik özgürlükler, hükümet politikaları ile eşitsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında pek çok gelişmiş ülke ile yeni sanayileşen Asya ülkelerini incelemiştir. Çalışmasının sonuçları ise ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi

olumlu yönde etkilediği şeklindedir. Öte yandan ekonomik özgürlüklerin ekonomik eşitsizlikleri de azalttığını saptamıştır.

Bengoa ve Sanchez (2002), çalışmalarında Latin Amerika ülkeleri için 1970-1999 arasındaki dönemi incelemişlerdir. Ekonomik özgürlükler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını araştırmışlar ve sonuç olarak böyle bir ilişki saptamışlardır. Bengoa ve Sanchez veri olarak Fraser Institution'ın veri tabanını kullanmışlardır. Onlara göre büyümenin artması için finanse edilmesi ve bunun içinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artması gerekmektedir. Ekonomik özgürlükler ise bu anlamda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını teşvik rolü üstlenmektedir.

Fabro ve Aixala (2012), çalışmalarında ekonomik özgürlüklerin, sivil özgürlüklerin ve siyasi özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Çalışmaları 1976-2005 döneminde altı dönem olarak 79 ülkeyi kapsamaktadır. Panel veri analizi ile yapılan çalışmanın sonucuna göre söz konusu üç bağımsız değişken ekonomik büyüme üzerinde olumlu yönde bir etkiye sahiptir.

Cebula ve Clark (2012), çalışmalarında kişi başına milli gelir, reel büyüme ve ekonomik özgürlüklerin on değişkeni arasında bir ilişkinin olup olmadığını test etmişlerdir. Panel veri analizi yardımıyla yaptıkları çalışmada özgürlük endekslerini Heritage Foundation'dan elde etmişler ve 2004-2008 yılları arasında OECD ülkelerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerine kritik bir rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Oral (2014), çalışmasında demokratikleşme ve ekonomik özgürlüklerin temel makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini 1995-2012 arasındaki dönem için 38 gelişmiş, 43 gelişmekte olan ve 25 az gelişmiş ülkelerini gruplara ayırarak incelemiştir. Çalışmasında panel veri analizi kullanmıştır. Oral, çalışmasında Dünya Bankası, IMF ve Heritage Vakfı veri tabanlarından yararlanmıştır. Çalışmasının sonucuna göre Gelişmiş ülkeler için değişkenler arasında olumlu yönde bir ilişki saptamıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısındansa ekonomik büyüme, demokrasi ve ekonomik özgürlükler arasında olumsuz yönlü bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Üçüncü grup

olan az gelişmiş ülkeler açısından ise ekonomik büyüme demokratikleşme arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğunu vurgulamıştır.

Alataş (2014), 1995-2012 arasındaki dönem için toplamda 122 ülkeyi ele aldığı analizinde kurumsal kalite ile kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kurumsal kalite için ilgili endeksleri Heritage Vakfı resmi internet sitesinden ve kalkınma için de kişi başına milli geliri Dünya Bankası veri tabanından elde etmiştir. Çalışmasında panel veri analizi yöntemini kullanmıştır. Heritage Vakfı resmi internet sitesinden aldığı veriler ekonomik özgürlükleri kapsamaktadır. Çalışmanın sonucuna göre kurumsal kalite ve ekonomik özgürlüklerin iktisadi kalkınma ile olumlu yönde bir ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.7. KURUMSAL FAKTÖRLER VE EKONOMİK BÜYÜME

Ülkelerin politik ve bürokratik istikrarı, sosyal, sivil ve siyasi özgürlükler, mülkiyet hakları, yolsuzluk ve hukukun üstünlüğü gibi çeşitli kurumsal faktör göstergelerinde meydana gelen değişimlerin ekonomik büyüme performansları üzerine etkileri, bu ilişkinin nedenselliği, anlamlılığı ve yönü yapılan ampirik çalışmalarla ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Son dönemlerde gelir dağılımı üzerinde etkili olan ekonomik ve sosyal faktörlerin yanı sıra politik ve kurumsal faktörlerin de analizlere dâhil edilmesi önem kazanmıştır. Yapılan bu çalışmalarda genellikle, kurumsal faktörlerin ekonomik büyümenin gerçekleşmesinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin bulunduğu ileri sürülmüştür. Ancak, yapılan bazı çalışmalarda ise kurumsal faktörler ile ekonomik büyüme arasında güçlü ve doğrudan bir ilişkinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, bu çalışmaların çoğunda, kurumsal faktörlerde meydana gelen iyileşmenin ekonomik büyüme üzerine olan pozitif etkisi ortaya konulurken nedenselliğin kurumsal faktörlerden ekonomik büyümeye doğru olduğu bildirilmiş, bazı çalışmalarda ise ekonomik büyümede meydana gelen artış nedeniyle kurumların kalitesinin arttığı yani nedenselliğin ekonomik büyümeden kurumsal kaliteye doğru olduğuna açıklamalarda bulunulmuştur. İfade edilen bu hususlardan anlaşılabilceği üzere kurumsal faktörler ve ekonomik büyüme ilişkisine dair ampirik çalışmaların ulaştığı nihai ve tek bir sonuç bulunmamaktadır.

Alesina ve Perotti (1997) ise büyümeyi etkileyenin rejim yani diktatörlük ya da demokrasi olmadığını ama rejimdeki istikrarsızlık yani darbelerin ve yönetimdeki büyük değişikliklerin büyüme üzerinde etkili olduğunu ileri sürmüştür.

Ashby ve Sobel (2008), yaptıkları çalışmada 48 ABD eyaletinde panel veri analizini kullanarak kurumsal faktörlerin gelir dağılımındaki etkisini araştırdığında ekonomik özgürlükteki artış gelir eşitsizliğinde bir azalma ortaya çıkaracaktır sonucuna varmıştır.

Chong ve Gradstein (2004), yapmış oldukları kurumsal kalite ve işsizlik çalışmasında 121 ülke için 1970-2000 yılları arasında panel veri yöntemini kullanarak kurumsal kalite arttıkça eşitsizlik azalmaktadır.

Grigoryan ve Martinez (2000), 27 Asya ve Latin Amerika ülkesi için sanayi üretimi ile kurumsal kalite arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında; kurumsal kalite göstergeleri olan ICRG veri setinden faydalanmışlar ve kurumsal kalitenin sanayi sektörünün büyüme oranını güçlü ve olumlu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu çerçevede, yasal ve idari sistemin geliştirilmesinin esasen yatırım ve toplam faktör verimliliği üzerindeki etkisi aracılığıyla, sanayi üretiminde yüksek büyüme oranlarına yol açtığını, ifade etmişlerdir.

Hall ve Jones (1999), yaptıkları çalışmada; beşeri ve fiziki sermayenin çıktı miktarındaki farklılıklar ile ülkeler arası ekonomik performans farklılıklarını araştırmışlardır. Buna göre, sermaye birikimi ve üretkenliği bağımlı değişkenler, sosyal altyapı ise bağımsız değişken olarak ele alınarak bir model oluşturulmuş ve sosyal altyapının mevzuat, idari kalite, tahsis riski, yolsuzluk gibi değişkenlerden oluştuğunu belirtmişlerdir. Çalışma kapsamında, bir ülkenin uzun vadeli ekonomik performansını öncelikle, bireylerin ve firmaların yatırım yapmak, fikirler üretmek ve aktarmak, mal ve hizmet üretmek için gerekli ekonomik ortamı oluşturan kurumların ve hükümet politikalarının belirlediğini ifade etmişler, sosyal altyapıdaki farklılıkların her işçi başına düşen verim, sermaye yoğunluğu ve işçi başına düşen beşeri sermaye göz önüne alınarak hesaplanan uzun dönemli ekonomik performansı etkilediği, sonucuna ulaşmışlardır.

Huynh ve Chavez (2009), kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerine etkisini 1996-2006 döneminde 127 ülke için inceledikleri çalışmalarında, Dünya Yönetişim Göstergelerini kullanmışlardır. Panel veri yöntemiyle oluşturulan modelin sonucunda, altı yönetim göstergesinden, ifade özgürlüğü ve hesap verme sorumluluğu, siyasi istikrar ve hukukun üstünlüğü gibi kurumsal kalite faktörlerinin önemli ölçüde ekonomik büyüme ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Diğer göstergelerin ise (idari kalite, yolsuzluğun kontrolü ve yönetimin etkinliği) ekonomik büyüme üzerinde anlamsız/önemsiz olduğu ifade edilmiştir.

Kaufman ve Pritchett (1998), yapmış olduğu araştırmada Dünya Bankası verilerini kullanarak gerçekleştirdiği araştırmadır. Hükümetin etkinliği ile sivil özgürlükler ve demokrasi arasında ilişkiyi analiz eden bu çalışmada, yukarıdan aşağıya teknokratik bir yaklaşımla yönetimde beklenen başarının görülemeyeceğini belirtmektedir.

Kaufmann, vd. (1999), kurumsal faktör bileşeni olan hukukun üstünlüğü ve iktisadi büyüme üzerinde yapılan çalışmalar için yapılan bu analizde 150'den fazla ülkeyi kapsayan, söz hakkı ve hesap verilebilirlik, politik istikrar, idari kalite, hukuk sistemi, yolsuzlukla mücadele, bürokrasinin etkinliği gibi kurumsal faktörlerin de yer aldığı çalışmada bu değişkenler ile reel gelir arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş ve hukukun üstünlüğü ile reel gelir arasında ise anlamlı bir bağ bulunamamıştır.

Knack ve Keefer (1995), yaptıkları çalışmalarında, kurumsal faktör göstergeleri olarak hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun yaygınlaşması, kamulaştırma ve sözleşmelerin tanınmama riskini kullanmışlardır. Bu çerçevede yazarlar, zayıf kurumsal faktörlerin bir ülkenin dünyayla aynı seviyeye gelmesinde anlamlı bir engel olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Diğer bir ifade ile ülkeler arası gelir yaklaşmasının kurumsal kaliteye bağlı olduğunu tespit etmişlerdir.

Kormendi ve Meguire (1985), bu çalışmalar doğrudan demokrasi ve büyüme üzerinde yapılmış çalışmalar olsa da literatürde demokrasinin göstergesi olan sivil özgürlükler ve politik haklar göstergeleri üzerine çalışmalar da vardır. Savaş sonrasında ülkeler arası istatistikleri kullanarak ekonomik performans ve kurumsal

faktörler arasındaki ilişkiyi ölçen ilk araştırmacıdır. 1950-1977 yılları arasında 47 ülkeyi kapsayan araştırmada, sivil özgürlükler, enflasyon, açıklık, hükümetin büyüklüğü, nüfus artışının büyüme oranı ve yatırımlar üzerindeki etkileri analiz edilmektedir. Kormendi ve Meguire'nin bir sonraki araştırması ise Freedom House tarafından yayınlanmıştır. Bu çalışmada özel mülkiyet hakkının korunması ve kamulaştırma gibi ekonomik haklarla birlikte sosyal ve siyasi özgürlüklerin etkisi de test edilmektedir. Freedom House sivil özgürlükler endeksi aslında ekonomik hakları ölçmeyi planlamamış olsa da Kormendi ve Meguire çalışmalarında yüksek sivil özgürlük oranına sahip ülkeler ile büyüme oranı arasında pozitif korelasyon bulmuştur.

Pourgerami (1988), çalışmasında demokrasi ile ekonomi arasındaki ilişkiyi insan hakları ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde ele almıştır. Araştırmacı, 1965-1984 yılları için 92 az gelişmiş ülkenin analiz edildiği bu çalışmada demokrasi ile iktisadi büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Helliwell (1994), demokrasi ve savunma harcamaları üzerinde yaptığı araştırmada 1960 ve 1985 yılları arasında 125 ülkenin verilerini toplayarak demokrasi ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve demokrasinin milli gelir üzerinde pozitif ve güçlü bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.8. KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gelir dağılımı üzerinde doğrudan veya dolaylı birçok faktörün etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Dönemler ve bölgeler itibarıyla gelir dağılımında ortaya çıkan değişimlerin temelinde yatan faktörler sosyal, demografik, kurumsal ve politik yapı şeklinde gruplandırılabilir.

İlk olarak gelir dağılımı ile yolsuzluk arasında ilişkiyi araştıran çalışmalardan Li; Xu ve Zou (2000)'nin 46 ülkeyi kapsayan çalışmalarının sonuçları, yolsuzlukların yüksek ve düşük olduğu ülkelerde gelir adaletsizliğinin yüksek, yolsuzlukların orta seviyede olduğu ülkelerde ise gelir dağılımının daha adil olduğu şeklindedir.

Dolayısıyla yolsuzluk ile gelir dağılımı adaletsizliği arasındaki ilişki ters-U şeklindedir.

Apergis vd. (2010), bu konu üzerine yapmış olduğu çalışmada 50 ABD eyaletinin 1980-2004 yılları arasında panel veri analizi yöntemini kullanarak kısa ve uzun dönemde yolsuzluk ve gelir adaletsizliği arasında çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Uzun dönemde yolsuzluk ve işsizlik gelir adaletsizliği üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Apergis vd. (2014) 1981-2004 dönemi için ABD eyaletlerini kapsayan çalışmalarında kısa ve uzun dönemde ekonomik özgürlük ile gelir eşitsizliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığının yanı sıra, ekonomik özgürlük azaldıkça gelir adaletsizliğinin artacağına yönelik sonuçlar elde etmişlerdir.

Barreto (2001), yolsuzluk ve gelir adaletsizliği arasında ilişkiyi araştıran çalışmasında 1971-1985 yılları arasında 56 gelişmiş ve az gelişmiş ülkeyi baz alıp yolsuzluk ve gelir adaletsizliği arasında güçlü doğru yönlü bir ilişki olduğu, gelir adaletsizliğindeki artışlar yolsuzluktaki artış ile bağlantılı olduğu sonucuna varmıştır.

Berggren (1999), 33 gelişmiş ve az gelişmiş ülkeyi baz alarak 1975-1990 yıllarını kapsayan çalışmasında ekonomik özgürlükteki bir artış daha düşük vergiler, daha az düzenlemeler ve daha yüksek ekonomik büyüme ulusal gelir artışına neden olacaktır. Ekonomik özgürlükteki sürekli ve kademeli artışlar eşitliği artıracığı sonucuna varmıştır.

Dinçer ve Günalp (2008), yapmış olduğu çalışmada 50 ABD eyaletini ele alarak 1981-1997 yılları arasında panel veri analizi yöntemini kullanarak yolsuzluktaki bir artışın gelir eşitsizliği ve yoksulluğu artırdığına yönelik kanıtlar elde etmiştir.

Dobson ve Ramlogan Dobson (2010), Latin Amerika için 1984-2003 yılları arasında yaptıkları çalışmalarda panel veri analizini kullanarak yolsuzluk endeksi ile eşitsizlik arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yani daha düşük bir yolsuzluk düzeyi daha yüksek bir eşitsizliğe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Henderson ve Hulme (2003) tarafından 1970-1990 dönemi için 29 gelişmekte olan ve orta gelirli ülke verilerini kullanarak yapılan çalışmada etkin Weberyan kamu kurumlarının yolsuzluğu azalttığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Johansen ve Lext (2013), 99 ülkeyi kullanarak 2002-2006 yılları arasında panel veri analizi yöntemini kullanarak yolsuzluk ile gelir adaletsizliği arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Gyimah Brempong (2002), yapmış olduğu çalışmasında 21 Afrika ülkesi 1993– 1999 yılları arasında panel veri analizi yöntemini kullanarak yolsuzluk ile gelir adaletsizliği arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Utama (2014), Endonezya'nın 33 şehrini ele alarak 2008-2012 yılları arasında panel veri analizi yöntemini kullanarak bürokrasinin eşitsizliğe etkisini tespit etmek için bürokratik himayecilik üzerinde durulmuş ve kaynak dağılımına olumsuz etkilerinin olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kurumsal faktörlerden yolsuzluğun gelir dağılımına olan etkisini inceleyen çalışmalar ağırlıklı olarak yolsuzluğun gelir dağılımı adaletsizliğine neden olduğu yönündedir. Dayandığı temel teori ise yolsuzluğun toplumun yüksek gelir elde eden bireylerine yönelik bir fayda sağlarken, düşük gelirli bireylerin ortaya çıkan maliyete katlanma zorunluluğudur. Bir diğer kurumsal faktör olan ekonomik özgürlük düşük gelirli kesimin sermaye birikimine imkan vermesi ile gelir dağılımını olumlu yönde etkileyebileceği gibi bireyler arasındaki gelir dağılımının daha da artıracığı yönünde bulgular yapılan çalışmalarda yer almaktadır. Ayrıca iyi bir siyasal yapı ve kurumsal kalitenin eşitsizliği azaltacağı görüşü literatürde yer alan çalışmaların ulaştığı genel sonuçlar arasındadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL FAKTÖRLER VE ÖZGÜRLÜKLERİN SAVUNMA HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK ANALİZİ

Bu bölümde özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisi ampirik olarak dengesiz panel veri seti yardımıyla incelenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, yapılan analizde kullanılan ekonometrik model açıklanmakta, modelde kullanılan değişkenlerin neler olduğu, nereden elde edildiği hangi dönemi ve ülkeleri kapsadığı belirtilmekte ve elde edilen tahmin sonuçları raporlanıp tartışılmaktadır. Aşağıda sırasıyla kurumsal faktör ve özgürlükler ile savunma harcamaları arasındaki ilişkiyi irdeleyen ampirik analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

3.1. VERİ VE METODOLOJİ

Çalışmanın bu bölümünde 1990-2017 yılları arasında 151 ülke için özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu bağlamda savunma harcamalarına ilişkin üç farklı gösterge (MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3) kullanılmıştır. MILSPEND1 ve MILSPEND2 veri seti Dünya Bankası (WDI)'dan MILSPEND3 veri seti ise Ekonomik Kalkınma için Kamu Harcamalarına İlişkin İstatistikler (SPEED)'den temin edilmiştir. Söz konusu dört kontrol değişkeni; nüfus yoğunluğu (POPDENS), enflasyon (INFLATION), devlet nihai tüketim harcaması (GOVEXPEN) Dünya Bankası (WDI)'dan, ARMIMPORT Silah İthalatının Milli Gelir içindeki yüzdesel payı, GDP (current US\$), WDI (Dünya Kalkınma İndikatörleri) Arms Imports SIRPI Veri tabanından temin edilmiştir.

Kurumsal faktör değişkenleri olan VOACC (İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik), POSAV (Siyasi İstikrar ve Şiddetin yokluğu), GOVEF (Devlet

Etkinliği), REQUA (İdari Kalite) RULA (Hukun Kuralları), CONCOR (Yolsuzluğun Kontrolü), MILIRULA(Hukuk ve Politikaya Askeri Müdahale), GII (Toplumsal cinsiyet eşitsizliği), LESPR (Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları) değişkenleri Uluslararası Yönetişim Göstergeleri (WGI) veri tabanından alınmıştır.

Özgürlük göstergeleri ise NEW EMPINX (Güçlendirme Hakları İndeksi), ASSN (Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü), SPEECH (Konuşma Özgürlüğü), ELECSO (Seçimde Öz-Tayin), NEW RELFRE (Din Özgürlüğü), WORKER (İşçi Hakları), WECON (Kadının Ekonomik Hakları), WOPOL (Kadının Siyasi Hakları), WOSOC (Kadınların Sosyal Hakları), INJUD (Yargının Bağımsızlığı) veri seti kümesi ise İnsan Hakları Veri Kümesi (CIRI) temin edilmiştir.

3.2. KURUMSAL FAKTÖRLER VE SAVUNMA HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kurumsal faktörlerin savunma harcamalar üzerindeki etkisini analiz etmek için aşağıdaki çoklu sabit zaman etki modelleri (FEM) ve çoklu rassal zaman etki modeli (REM) tahmin edilmiştir:

$$MILSPEND_{it} = (\beta_1 + \tau_t) + \beta_2 INSTITUTE_{it} + \beta_3 POPDENS_{it} + \beta_4 INFLATION_{it} + \beta_5 GOVEXPEN_{it} + \beta_6 ARMIMPORT_{it} + u_{it} \quad (3.1)$$

$$MILSPEND_{it} = \beta_1 + \beta_2 INSTITUTE_{it} + \beta_3 POPDENS_{it} + \beta_4 INFLATION_{it} + \beta_5 GOVEXPEN_{it} + \beta_6 ARMIMPORT_{it} + (\tau_t + u_{it}) \quad (3.2)$$

Yukarıda yer alan it alt indisi $i.nci$ ülkenin t yılında ilgili değişkene ilişkin aldığı gözlem değerini; β_1 modelleri sabit terimi; τ_t tüm ülkeleri aynı şekilde etkileyen fakat zamanlar arası değişen zaman spesifik etkiyi; u_{it} ise regresyon modelinin hata terimini temsil etmektedir. FEM ve REM modelleri arasında tercih %1 anlamlılık düzeyinde icra edilen Hausman testi sonuçlarına göre yapılmıştır. Tüm analizlerde savunma harcamalarına ilişkin üç farklı indikatör (MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3) kullanılmıştır. Modele dört kontrol değişkeni ilave

edilerek bulguların tutarlılığı ve güvenilirliği sağlanmıştır. Söz konusu bu dört kontrol değişkenleri; nüfus yoğunluğu (POPDENS), enflasyon (INFLATION), devlet nihai tüketim harcaması (GOVEXPEN) ve silah ithalatıdır (ARMIMPORT). Modellerde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tamamına ilişkin detaylı tanımlamaları ve kaynaklar **Ek-1, Ek-2 ve Ek-3**'de açıklanmaktadır.

Özgürlükler ve kurumsal göstergelerde iyileşmenin olduğu toplumlarda gerek daha barışçıl ve evrensel düşüncenin hakim olmasından kaynaklı gerekse STK'lar vasıtasıyla hükümet politikalarını etkileyerek kamu harcamaları önceliklilerinin savunma harcamalarından çevre ve insan odaklı harcamalara yönlendirilmesinden kaynaklı olarak özgürlükler ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerinde azaltıcı yönde bir etkiye sahip olması beklenmektedir. Nüfus yoğunluğundaki artış güvenlik hizmetinin sağlanacağı kişi sayısı ve kapsama alanını arttıracığından dolayı POPDENS değişkeninin savunma harcamalarını arttırması beklenmektedir. Modellerde kullanılan enflasyon kontrol değişkeni siyasi ve ekonomik belirsizlik göstergesi olduğundan ve söz konusu bu belirsizlik dönemlerinde kamu harcamaları kısıldığından dolayı INFLATION değişkeninin savunma harcamalarını azaltması beklenmektedir. Devlet harcamalarının göstergesi olarak kullanılan GOVEXPEN devlet nihai tüketim harcamalarındaki artışın savunma harcamalarını arttırıcı yönde etkilemesi beklenmektedir. Silah ithalatında yaşanacak olan artışlar doğal olarak toplam savunma harcamaları yukarı taşıyacağından dolayı pozitif bir etkiye sahip olması beklenmektedir.

3.2.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik (VOACC) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.1: VOACC’ın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	Katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	3.1962	7.7109	0.0000	-1.2201	-9.1723	0.0000	5.0028	7.4072	0.0000
INSTITUTION	-3.9523	-29.3018	0.0000	-1.0749	-24.8702	0.0000	-3.2394	-14.7150	0.0000
POPDENS	0.0023	14.0960	0.0000	0.0004	7.0930	0.0000	0.0026	11.3458	0.0000
INFLATION	-0.0020	-1.0811	0.2798	-0.0011	-1.8010	0.0719	-0.0183	-2.3246	0.0203
GOVEXPEN	0.2633	10.3939	0.0000	0.2124	26.2162	0.0000	0.1670	3.9974	0.0001
ARMIMPORT	1.3940	8.5701	0.0000	0.8650	16.6242	0.0000	4.8721	9.8438	0.0000
Düz. R-Kare	0.4359			0.4854			0.3851		
F-istatistik	60.7747			76.1410			36.8421		
P-değeri(F-ist.)	0.0000			0.0000			0.0000		
Gözlem Sayısı	1780			1833			1031		
Ülke Sayısı	150			151			115		
Hausman Test İstatistiği	55.1533			35.2414			28.0117		
Hausman P-değeri	0.0000			0.0000			0.0000		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996-2017			1996-2017			1996-2012		

Tablo 3.1’de ifade özgürlüğü ve hesap verebilirliğin savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.1’deki tahmin sonuçlarına göre VOACC’ın kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, GOVEXPEN,

ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,38-0,48 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.2. Politik İstikrar ve Şiddetin yokluğu (POSAV) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.2: POSAV'ın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	Katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	Katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	4.6216	9.2740	0.0000	-0.8734	-5.7191	0.0000	6.2022	8.2312	0.0000
INSTITUTION	-2.2639	-14.4162	0.0000	-0.6443	-13.3455	0.0000	-1.6651	-7.4202	0.0000
POPDENS	0.0026	13.3615	0.0000	0.0005	7.5506	0.0000	0.0028	11.0862	0.0000
INFLATION	-0.0013	-0.6075	0.5436	-0.0009	-1.3761	0.1690	-0.0122	-1.4437	0.1491
GOVEXPEN	0.1298	4.3792	0.0000	0.1792	19.7666	0.0000	0.0216	0.4814	0.6304
ARMIMPORT	2.0986	11.3148	0.0000	1.0484	18.4627	0.0000	6.2346	11.9828	0.0000
Düz. R-Kare	0.2490			0.3714			0.2921		
F-istatistik	26.6451			48.0570			24.6100		
P-değeri(F-ist.)	0.0000			0.0000			0.0000		
Gözlem Sayısı	1780			1833			1031		
Ülke Sayısı	150			151			115		
Hausman Test İstatistiği	36.3933			25.2643			16.8229		
Hausman P-değeri	0.0000			0.0001			0.0048		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996-2017			1996-2017			1996-2012		

Tablo 3.2’de politik istikrar ve şiddetin yokluğunun savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.2’deki tahmin sonuçlarına göre POSAV’ın kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, GOVEXPEN, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN kontrol değişkeninin sadece MILSPEND3 modelinde anlamsız olduğu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat hiçbir modelde anlamlı olmadığı görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,24-0,37 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.3. Devlet Etkinliği (GOVEF) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.3: GOVEF’in Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	Katsayı	t-istatistik	P-değeri	Katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	4.8530	9.9562	0.0000	-0.7546	-5.0084	0.0000	7.1459	9.8469	0.0000
INSTITUTION	-2.4909	-14.7851	0.0000	-0.6590	-12.6232	0.0000	-1.4895	-6.0310	0.0000
POPDENS	0.0030	14.9771	0.0000	0.0006	8.8216	0.0000	0.0029	10.9790	0.0000
INFLATION	-0.0006	-0.3007	0.7637	-0.0007	-1.0359	0.3004	-0.0089	-1.0629	0.2881
GOVEXPEN	0.1646	5.3786	0.0000	0.1848	19.6046	0.0000	-0.0066	-0.1437	0.8858
ARMIMPORT	2.0084	10.7814	0.0000	1.0353	18.0238	0.0000	6.5890	12.7447	0.0000
Düz. R-Kare	0.2532			0.3660			0.2797		
F-istatistik	27.2125			46.9570			81.0081		
P-değeri(F-ist.)	0.0000			0.0000			0.0000		
Gözlem Sayısı	1779			1832			1031		
Ülke Sayısı	150			151			115		
Hausman Test İstatistiği	35.6188			23.2696			14.6699		
Hausman P-değeri	0.0000			0.0003			0.0119		
Seçilen Model	FEM			FEM			REM		
Periyot	1996-2017			1996-2017			1996-2012		

Tablo 3.3’de devlet etkinliğinin savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1 ve MILSPEND2 modelleri için FEM modeli, MILSPEND3 modeli için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.3’deki tahmin sonuçlarına göre GOVEF’in kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol

değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkenisadece MILSPEND3 modelinde negatif ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,27-0,36 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.4. İdari Kalite (REQUA) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.4: REQUA'nın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	4.8040	9.9128	0.0000	-0.7160	-4.7627	0.0000	6.7917	9.4151	0.0000
INSTITUTION	-2.6037	-15.2445	0.0000	-0.6535	-12.3655	0.0000	-1.8574	-7.3049	0.0000
POPDENS	0.0029	14.9415	0.0000	0.0005	8.4884	0.0000	0.0029	11.4014	0.0000
INFLATION	-0.0017	-0.8111	0.4174	-0.0009	-1.4121	0.1581	-0.0117	-1.3989	0.1622
GOVEXPEN	0.1707	5.6016	0.0000	0.1826	19.4069	0.0000	0.0274	0.5981	0.5499
ARMIMPORT	2.0069	10.8310	0.0000	1.0456	18.2069	0.0000	6.4475	12.5814	0.0000
Düz. R-Kare	0.2583			0.3633			0.2911		
F-istatistik	27.9336			46.4502			85.5823		
P-değeri(F-ist.)	0.0000			0.0000			0.0000		
Gözlem Sayısı	1780			1833			1031		
Ülke Sayısı	150			151			115		
Hausman Test İstatistiği	28.7012			19.0095			12.8909		
Hausman P-değeri	0.0000			0.0019			0.0244		
Seçilen Model	FEM			FEM			REM		
Periyot	1996-2017			1996-2017			1996-2012		

Tablo 3.4’de idari kalitenin savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1 ve MILSPEND2 modelleri için FEM modeli, MILSPEND3 modeli için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.4’deki tahmin sonuçlarına göre REQUA’nın kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, GOVEXPEN, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. Sadece GOVEXPEN, MILSPEND3 modeli içinanlamsız olduğu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,29-0,36 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.5. Hukukun üstünlüğü (RULA) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.5: RULA'nın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	4.5866	9.0273	0.0000	-0.7907	-5.0459	0.0000	7.0076	9.4509	0.0000
INSTITUTION	-2.2687	-13.6548	0.0000	-0.5789	-11.3373	0.0000	-1.3493	-5.7521	0.0000
POPDENS	0.0028	14.0804	0.0000	0.0005	7.9282	0.0000	0.0027	10.6954	0.0000
INFLATION	-0.0010	-0.4755	0.6345	-0.0008	-1.1556	0.2480	-0.0096	-1.1368	0.2559
GOVEXPEN	0.1660	5.2596	0.0000	0.1827	18.8561	0.0000	-0.0103	-0.2231	0.8235
ARMIMPORT	2.1048	11.2601	0.0000	1.0660	18.4935	0.0000	6.7405	13.1357	0.0000
Düz. R-Kare	0.2407			0.3553			0.2775		
F-istatistik	25.5242			44.8962			80.1273		
P-değeri(F-ist.)	0.0000			0.0000			0.0000		
Gözlem Sayısı	1780			1833			1031		
Ülke Sayısı	150			151			115		
Hausman Test İstatistiği	32.2598			19.5243			14.0884		
Hausman P-değeri	0.0000			0.0015			0.0151		
Seçilen Model	FEM			FEM			REM		
Periyot	1996-2017			1996-2017			1996-2012		

Tablo 3.5'te hukukun üstünlüğünün savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1 ve MILSPEND2 modelleri için FEM modeli, MILSPEND3 modeli için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.5'teki tahmin sonuçlarına göre RULA'nın kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol

değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni MILSPEND3 modeli için negatif işareti aldığı ve MILSPEND3 modelinde anlamsız olduğu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,27-0,35 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.6. Yolsuzluğun Kontrolü (CONCOR) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.6: CONCOR'ın Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	4.7914	9.1988	0.0000	-0.8354	-5.2517	0.0000	7.2337	9.6051	0.0000
INSTITUTION	1.9322	12.0276	0.0000	0.5506	11.2355	0.0000	1.0314	4.7145	0.0000
POPDENS	0.0028	13.7882	0.0000	0.0005	8.2086	0.0000	0.0027	10.4217	0.0000
INFLATION	-0.0003	-0.1395	0.8891	-0.0006	-0.9224	0.3565	-0.0070	-0.8246	0.4098
GOVEXPEN	0.1449	4.5050	0.0000	0.1839	18.8074	0.0000	-0.0350	-0.7495	0.4537
ARMIMPORT	2.2645	12.0935	0.0000	1.0913	19.0753	0.0000	6.8684	13.3357	0.0000
Düz. R-Kare	0.2240			0.3545			0.2700		
F-istatistik	23.3324			44.7496			77.2063		
P-değeri(F-ist.)	0.0000			0.0000			0.0000		
Gözlem Sayısı	1780			1833			1031		
Ülke Sayısı	150			151			115		
Hausman Test İstatistiği	33.4520			22.9569			14.0216		
Hausman P-değeri	0.0000			0.0003			0.0155		
Seçilen Model	FEM			FEM			REM		
Periyot	1996-2017			1996-2017			1996-2012		

Tablo 3.6’da yolsuzluğun kontrolü savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1 ve MILSPEND2 modelleri için FEM modeli, MILSPEND3 modeli için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.6’daki tahmin sonuçlarına göre CONCOR’ın kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen pozitif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, GOVEXPEN, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. Sadece GOVEXPEN kontrol değişkeni MILSPEND3 modeli için negatif işareti aldığı görülmekte ve MILSPEND3 modeli için anlamsız olduğu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,27-0,35 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.7. Hukuk ve Politikaya Askeri Müdahale (MILIRULA) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.7: MILIRULA'nın Kurumsal Faktör Olarak Kullandığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	9,2096	19,8419	0,0000	1,0485	6,8589	0,0000	9,1149	10,8360	0,0000
INSTITUTION	-0,5868	-10,1481	0,0000	-0,1717	-9,0650	0,0000	-0,5765	-6,5005	0,0000
POPDENS	0,0023	12,8122	0,0000	0,0003	5,4304	0,0000	0,0026	10,7635	0,0000
INFLATION	-0,0021	-1,1547	0,2484	-0,0009	-1,4970	0,1346	0,0171	0,6466	0,5181
GOVEXPEN	0,0259	0,8350	0,4039	0,1232	12,1061	0,0000	0,0650	1,3620	0,1735
ARMIMPORT	8,6456	17,2386	0,0000	2,1851	13,9899	0,0000	8,2851	12,5520	0,0000
Düz. R-Kare	0,333252			0,217876			0,306307		
F-istatistik	141,3487			80,28101			82,60022		
P-değeri(F-ist.)	0			0			0		
Gözlem Sayısı	1405			1424			925		
Ülke Sayısı	136			137			103		
Hausman Test İstatistiği	9,794933			4,140057			6,366837		
Hausman P-değeri	0,0813			0,5294			0,2721		
Seçilen Model	REM			REM			REM		
Periyot	2000-2015			2000-2015			2000-2012		

Tablo 3.7’de hukuk ve politikaya askeri müdahalenin savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modelleri için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.7’deki tahmin sonuçlarına göre MILIRULA’nın kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, GOVEXPEN, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. Sadece GOVEXPEN, MILSPEND2

modeli için anlamlı olduğu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat MILSPEND3 modelinde pozitif işareti almaktadır. INFLATION kontrol değişkeni; MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,21-0,33 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.8. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği (GII) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.8: GII'nin Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	24,0017	30,6523	0,0000	5,2993	20,6585	0,0000	22,7461	17,9709	0,0000
INSTITUTION	-20,1756	-24,8371	0,0000	-5,6725	-21,5108	0,0000	-18,3446	-13,6423	0,0000
POPDENS	0,0024	14,4626	0,0000	0,0003	6,1877	0,0000	0,0027	11,8933	0,0000
INFLATION	-0,0041	-2,3639	0,0182	-0,0014	-2,4717	0,0136	0,0154	0,8427	0,3996
GOVEXPEN	0,0147	0,6178	0,5368	0,1110	14,2157	0,0000	0,0204	0,5342	0,5933
ARMIMPORT	4,8988	11,6326	0,0000	1,1608	9,0842	0,0000	5,4097	9,1450	0,0000
Düz. R-Kare	0,4387			0,3425			0,3709		
F-istatistik	58,6511			157,1652			112,7930		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1476			1500			949		
Ülke Sayısı	141			142			107		
Hausman Test İstatistiği	21,7916			9,8439			11,7697		
Hausman P-değeri	0,0006			0,0798			0,0381		
Seçilen Model	FEM			REM			REM		
Periyot	2000-2015			2000-2015			2000-2012		

Tablo 3.8’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1 modeli için FEM modeli, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modelleri için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.8’deki tahmin sonuçlarına göre GII’nin kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN kontrol değişkeninin sadece MILSPEND2 de anlamlı olduğu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat MILSPEND3 modelinde pozitif işareti aldığı görülmekte ve MILSPEND3 modelinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,34-0,43 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.2.9. Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları (LESPR) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.9: LESPR'in Kurumsal Faktör Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	10,2147	19,7332	0,0000	1,3173	7,7904	0,0000	9,5851	10,1322	0,0000
INSTITUTION	-0,8339	-8,8693	0,0000	-0,2385	-7,8294	0,0000	-0,7263	-4,9935	0,0000
POPDENS	0,0025	13,3448	0,0000	0,0004	6,1433	0,0000	0,0027	10,9056	0,0000
INFLATION	-0,0019	-0,9984	0,3182	-0,0008	-1,3764	0,1689	0,0195	0,7170	0,4736
GOVEXPEN	0,0074	0,2337	0,8153	0,1167	11,3851	0,0000	0,0420	0,8595	0,3903
ARMIMPORT	7,7634	16,3872	0,0000	2,0122	13,6320	0,0000	7,8464	12,2237	0,0000
Düz. R-Kare	0,3045			0,1979			0,2801		
F-istatistik	124,5497			71,5490			72,9659		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1412			1431			926		
Ülke Sayısı	136			137			103		
Hausman Test İstatistiği	6,8035			1,6930			7,2388		
Hausman P-değeri	0,2357			0,8898			0,2035		
Seçilen Model	REM			REM			REM		
Periyot	2000-2015			2000-2015			2000-2012		

Tablo 3.9'da hukuk sistemi ve mülkiyet haklarının savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modelleri için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.9'daki tahmin sonuçlarına göre LESPR'nin kurumsal gösterge olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni sadece MILSPEND2 anlamlı olduğu tespit edilmiştir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat MILSPEND3 modelinde pozitif işaretli aldığı ve MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,19-0,30 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3. ÖZGÜRLÜKLER İLE SAVUNMA HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Özgürlüklerin savunma harcamaları üzerindeki etkisini analiz etmek için aşağıdaki çoklu sabit zaman etki modelleri (FEM) ve çoklu rassal zaman etki modeli (REM) tahmin edilmiştir:

$$MILSPEND_{it} = (\beta_1 + \tau_t) + \beta_2 FREEDOM_{it} + \beta_3 POPDENS_{it} + \beta_4 INFLATION_{it} + \beta_5 GOVEXPEN_{it} + \beta_6 ARMIMPORT_{it} + u_{it} \quad (3.3)$$

$$MILSPEND_{it} = \beta_1 + \beta_2 FREEDOM_{it} + \beta_3 POPDENS_{it} + \beta_4 INFLATION_{it} + \beta_5 GOVEXPEN_{it} + \beta_6 ARMIMPORT_{it} + (\tau_t + u_{it}) \quad (3.4)$$

Yukarıda yer alan it alt indisi $i.nci$ ülkenin t yılında ilgili değişkene ilişkin aldığı gözlem değerini; β_1 modelin sabit terimini; τ_t tüm ülkeleri aynı şekilde etkileyen fakat zamanlar arası değişen zaman spesifik etkiyi; u_{it} ise regresyon modelinin hata terimini temsil etmektedir. FEM ve REM modelleri arasında tercih %1 anlamlılık düzeyinde icra edilen Hausman testi sonuçlarına göre yapılmıştır

3.3.1. Güçlendirme Hakları İndeksi (NEW EMPINX) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.10: NEW EMPINX'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t- istatistik	P- değeri	katsayı	t- istatistik	P- değeri	katsayı	t- istatistik	P- değeri
Sabit	13,7189	27,6163	0,0000	1,1441	7,309911	0,00000	15,60331	24,44437	0,0000
FREEDOM	-1,0363	-28,8090	0,0000	-0,2799	-23,8275	0,00000	-0,976905	-19,6876	0,0000
POPDENS	0,0022	11,4033	0,0000	0,0003	5,230614	0,00000	0,002271	9,321514	0,0000
INFLATION	-0,0363	-2,8064	0,0051	-0,0070	2,185093	0,02900	-0,001206	-0,82981	0,4068
GOVEXPEN	0,1815	6,9461	0,0000	0,2180	25,83417	0,00000	0,080574	2,18631	0,0289
ARMIMPORT	1,6227	10,4119	0,0000	0,9281	18,16076	0,00000	2,177837	5,807726	0,0000
Düz. R-Kare	0,5002			0,574648			0,346945		
F-istatistik	69,9954			98,812			31,79285		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1380			1449			1508		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	95,31765			51,081043			97,186345		
Hausman P-değeri	0,00000			0,0000			0,0000		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996- 2011			1996- 2011			1990- 2011		

Tablo 3.10'de güçlendirme hakları endeksinin savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.10'deki tahmin sonuçlarına göre NEW EMPINX'ın özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS,

GOVEXPEN, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND1 ve MILSPEND2 modellerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,34-0,57 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.2. Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü (ASSN) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.11: ASSN'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	10,2015	19,4806	0,0000	0,2138	1,3380	0,1811	12,8300	19,8130	0,0000
FREEDOM	-3,8685	-19,1216	0,0000	-1,0131	-15,8225	0,0000	-3,3081	-12,8212	0,0000
POPDENS	0,0022	10,1022	0,0000	0,0003	4,7039	0,0000	0,0022	8,3558	0,0000
INFLATION	0,0000	0,0031	0,9976	-0,0007	-0,1977	0,8433	-0,0010	-0,6713	0,5021
GOVEXPEN	0,1056	3,6230	0,0003	0,1954	21,4931	0,0000	-0,0545	-1,4371	0,1509
ARMIMPORT	2,1205	12,2494	0,0000	1,0671	19,4181	0,0000	3,2143	8,1711	0,0000
Düz. R-Kare	0,3654			0,4942			0,2583		
F-istatistik	40,7347			71,7865			21,2029		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1381			1450			1509		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	46,6370			21,9918			56,7928		
Hausman P-değeri	0,0000			0,0005			0,0000		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.11’de toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.11’deki tahmin sonuçlarına göre ASSN’ın özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni sadece MILSPEND1, MILSPEND2 modellerinde beklenen pozitif işaretli ve yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti sadece MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde aldığı, istatistiksel olarak tüm modellerde anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,25-0,49 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.3. Konuşma Özgürlüğü (SPEECH) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.12: SPEECH'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	10,5028	19,7143	0,0000	0,2860	1,7718	0,0766	12,7793	19,8026	0,0000
FREEDOM	-4,3595	-18,5155	0,0000	-1,1574	-15,6611	0,0000	-3,7969	-12,9581	0,0000
POPDENS	0,0023	10,1546	0,0000	0,0003	4,8253	0,0000	0,0023	8,6995	0,0000
INFLATION	-0,0149	-1,0202	0,3078	-0,0027	-0,7739	0,4391	-0,0013	-0,8566	0,3918
GOVEXPEN	0,0841	2,8897	0,0039	0,1910	21,1242	0,0000	-0,0537	-1,4184	0,1563
ARMIMPORT	2,0876	11,9444	0,0000	1,0572	19,1603	0,0000	3,5913	9,3378	0,0000
Düz. R-Kare	0,3569			0,4927			0,2599		
F-istatistik	39,2973			71,3530			21,3705		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1381			1450			1509		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	70,4836			44,3879			74,9276		
Hausman P-değeri	0,0000			0,0000			0,0000		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.12’de konuşma özgürlüğünün savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.12’deki tahmin sonuçlarına göre SPEECH’in özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı

oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni sadece MILSPEND1, MILSPEND2 modellerinde beklenen pozitif işaretli ve yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND1, MILSPEND2 ve MILSPEND3 modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,25-0,49 arasında değerler aldığı görülmektedir

3.3.4. Seçimde Öz- Tayin (ELECS) Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.13: ELECS'ın Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	12,1768	23,5963	0,0000	0,6708	4,1716	0,0000	13,8861	21,5186	0,0000
FREEDOM	-4,5308	-23,7851	0,0000	-1,1707	-18,9418	0,0000	-3,9840	-15,5432	0,0000
POPDENS	0,0024	11,3242	0,0000	0,0004	5,4626	0,0000	0,0024	9,4135	0,0000
INFLATION	-0,0256	-1,8665	0,0622	-0,0048	-1,4254	0,1543	-0,0016	-1,0308	0,3028
GOVEXPEN	0,0814	3,0014	0,0027	0,1905	21,9485	0,0000	-0,0384	-1,0397	0,2987
ARMIMPORT	1,9101	11,5967	0,0000	1,0113	18,8755	0,0000	3,0665	8,0338	0,0000
Düz. R-Kare	0,4314			0,5249			0,2916		
F-istatistik	53,3430			81,0356			24,8703		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1381			1450			1509		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	74,5853			35,3298			59,7672		
Hausman P-değeri	0,0000			0,0000			0,0000		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.13’de seçimde öz-tayinin savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.13’deki tahmin sonuçlarına göre ELECSA’nın özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni sadece MILSPEND1, MILSPEND2 modellerinde beklenen pozitif işaretli ve yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND1 modelinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,29-0,52 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.5. Din Özgürlüğü (NEW RELFRE) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.14: NEW RELFRE'nin Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	10,2688	18,3597	0,0000	0,2515	1,5256	0,1273	12,1056	18,4823	0,0000
FREEDOM	-3,0060	-14,7351	0,0000	-0,8376	-13,5765	0,0000	-2,5751	-9,8376	0,0000
POPDENS	0,0024	10,2664	0,0000	0,0004	4,9876	0,0000	0,0024	8,9063	0,0000
INFLATION	0,0040	0,2627	0,7928	0,0015	0,4324	0,6655	-0,0010	-0,6565	0,5116
GOVEXPEN	0,0393	1,3137	0,1892	0,1799	19,9021	0,0000	-0,0780	-1,9944	0,0463
ARMIMPORT	2,1267	11,6362	0,0000	1,0790	19,3494	0,0000	3,6686	9,1726	0,0000
Düz. R-Kare	0,3051			0,4735			0,2231		
F-istatistik	31,3135			262,3822			17,7454		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1382			1454			1517		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	25,9910			14,5545			47,3193		
Hausman P-değeri	0,0001			0,0124			0,0000		
Seçilen Model	FEM			REM			FEM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.14'de din özgürlüğünün savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1 ve MILSPEND3 modelleri için FEM modeli, MILSPEND2 modeli için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.14'deki tahmin sonuçlarına göre NEW RELFRE'nin özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, GOVEXPEN, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni sadece

MILSPEND1, MILSPEND2 modellerinde beklenen pozitif işaretli ve sadece MILSPEND2, MILSPEND3 istatistiksel olarak anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni sadece MILSPEND3 beklenen negatif işareti aldığı ve tüm modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,22-0,47 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.6. İşçi Haklar (WORKER) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.15: WORKER'in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	9,4758	18,4000	0,0000	0,0079	0,0515	0,9589	11,6971	18,9271	0,0000
FREEDOM	-4,5286	-19,1206	0,0000	-1,2794	-17,4245	0,0000	-4,1851	-14,6729	0,0000
POPDENS	0,0025	11,3040	0,0000	0,0004	5,8846	0,0000	0,0026	10,0035	0,0000
INFLATION	-0,0229	-1,5735	0,1158	-0,0024	-0,7139	0,4754	-0,0020	-1,3228	0,1861
GOVEXPEN	0,1318	4,4642	0,0000	0,2075	22,8126	0,0000	0,0116	0,3023	0,7624
ARMIMPORT	2,2610	13,1538	0,0000	1,0915	20,3126	0,0000	3,3965	8,9352	0,0000
Düz. R-Kare	0,3654			0,5097			0,2806		
F-istatistik	40,7324			76,3291			23,6213		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1381			1450			1509		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	91,6488			62,4580			88,8381		
Hausman P-değeri	0,0000			0,0000			0,0000		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.15’de işçi haklarının savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.15’deki tahmin sonuçlarına göre WORKER’nin özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni tüm modellerinde beklenen pozitif işaretli ve MILSPEND1, MILSPEND2 yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat tüm modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,28-0,50 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.7. Kadının Ekonomik Hakları (WECON) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.16: WECON' in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	10,3755	19,1468	0,0000	0,2119	1,2987	0,1943	12,1634	18,4819	0,0000
FREEDOM	-3,8824	-17,3958	0,0000	-1,0030	-14,3477	0,0000	-3,1129	-10,2392	0,0000
POPDENS	0,0029	12,8877	0,0000	0,0005	7,0601	0,0000	0,0028	10,3139	0,0000
INFLATION	-0,0027	-0,1807	0,8566	0,0019	0,5569	0,5777	-0,0024	-1,5334	0,1254
GOVEXPEN	0,1443	4,7156	0,0000	0,2065	21,8126	0,0000	-0,0057	-0,1371	0,8910
ARMIMPORT	2,0658	11,6182	0,0000	1,0749	19,4010	0,0000	3,8303	9,7405	0,0000
Düz. R-Kare	0,3417			0,4825			0,2305		
F-istatistik	36,6661			269,8975			18,2606		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1375			1443			1499		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	21,0742			14,6223			27,9863		
Hausman P-değeri	0,0008			0,0121			0,0000		
Seçilen Model	FEM			REM			FEM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.16'de kadının ekonomik hakları savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1 ve MILSPEND3 modelleri için FEM modeli, MILSPEND2 modeli için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.16'deki tahmin sonuçlarına göre WECON'nin özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni MILSPEND1,

MILSPEND2 modellerinde beklenen pozitif işaretli ve yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni MILSPEND1 ve MILSPEND3 modellerinde beklenen negatif işareti aldığı fakat tüm modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,23-0,48 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.8. Kadının Siyasi Hakları (WOPOL) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.17: WOPOL'ın Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	16,1857	22,7857	0,0000	2,0372	9,4422	0,0000	17,99299	21,31141	0,0000
FREEDOM	-4,6623	-17,7208	0,0000	-1,3677	-16,5841	0,0000	-4,357445	-12,86216	0,0000
POPDENS	0,0023	10,2854	0,0000	0,0004	4,9414	0,0000	0,002154	8,23961	0,0000
INFLATION	0,0149	1,0354	0,3007	0,0039	1,1610	0,2458	-0,001611	-1,048619	0,2945
GOVEXPEN	0,0175	0,6095	0,5423	0,1749	19,9716	0,0000	-0,106182	-2,848249	0,0045
ARMIMPORT	2,4043	13,8820	0,0000	1,1226	20,9000	0,0000	3,733294	9,709208	0,0000
Düz. R-Kare	0,3461			0,5037			0,2532		
F-istatistik	146,9742			294,9125			102,8645		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1380			1449			1503		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	2,8147			0,534495			11,915992		
Hausman P-değeri	0,7285			0,9908			0,036		
Seçilen Model	REM			REM			REM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.17’de kadının siyasi haklarının savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.17’deki tahmin sonuçlarına göre WOPOL’ın özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni MILSPEND1, MILSPEND2 modellerinde beklenen pozitif işaretli fakat MILSPEND2, MILSPEND3 yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni MILSPEND3 beklenen negatif işareti aldığı fakat tüm modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,25-0,50 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.9. Kadının Sosyal Hakları (WOSOC) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.18: WOSOC'un Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	10,0117	15,4589	0,0000	-0,3938	-1,9152	0,0558	13,1692	16,2209	0,0000
FREEDOM	-4,1869	-19,0042	0,0000	-1,1546	-15,6649	0,0000	-4,0610	-13,7539	0,0000
POPDENS	0,0030	10,3314	0,0000	0,0006	5,9852	0,0000	0,0029	8,0590	0,0000
INFLATION	-0,0390	-2,4440	0,0148	-0,0016	-0,4259	0,6703	-0,0023	-1,3906	0,1647
GOVEXPEN	0,2433	6,8673	0,0000	0,2669	23,0778	0,0000	0,0801	1,5821	0,1139
ARMIMPORT	1,6705	9,3189	0,0000	0,9182	15,3440	0,0000	2,6165	5,7068	0,0000
Düz. R-Kare	0,4779			0,6258			0,2702		
F-istatistik	139,7410			275,9430			75,7270		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	759			823			1010		
Ülke Sayısı	128			132			105		
Hausman Test İstatistiği	3,0911			1,9174			13,6051		
Hausman P-değeri	0,6859			1,9174			0,0183		
Seçilen Model	REM			REM			REM		
Periyot	1996-2007			1996-2007			1990-2007		

Tablo 3.18'de kadının sosyal haklarının savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için REM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.18'deki tahmin sonuçlarına göre WOSOC'nin özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT

kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni tüm modellerinde beklenen pozitif işaretli fakat sadece MILSPEND1, MILSPEND2 yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat sadece MILSPEND1 modelinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,27-0,62 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.3.10. Yargının Bağımsızlığı (INJUD) ile Savunma Harcamaları (MILSPEND) Arasındaki İlişki

Tablo 3.19: INJUD' in Özgürlük Göstergesi Olarak Kullanıldığı Model

Bağımlı Değişken ==>	MILSPEND1			MILSPEND2			MILSPEND3		
	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri	katsayı	t-istatistik	P-değeri
Sabit	8,5509	16,0748	0,0000	-0,2296	-1,4409	0,1498	11,2971	17,5893	0,0000
FREEDOM	-3,5168	-14,8665	0,0000	-0,9256	-12,5726	0,0000	-2,7482	-9,3655	0,0000
POPDENS	0,0025	10,9699	0,0000	0,0004	5,5468	0,0000	0,0024	8,9264	0,0000
INFLATION	-0,0210	-1,3764	0,1689	-0,0033	-0,9247	0,3553	-0,0019	-1,1721	0,2413
GOVEXPEN	0,1752	5,3478	0,0000	0,2137	21,1976	0,0000	-0,0165	-0,3933	0,6942
ARMIMPORT	2,1533	11,8271	0,0000	1,0797	18,9866	0,0000	4,1448	10,6270	0,0000
Düz. R-Kare	0,3066			0,4631			0,2187		
F-istatistik	31,5597			63,7110			17,3283		
P-değeri(F-ist.)	0,0000			0,0000			0,0000		
Gözlem Sayısı	1383			: 1455			1518		
Ülke Sayısı	144			146			117		
Hausman Test İstatistiği	53,9634			29,1678			51,4194		
Hausman P-değeri	0,0000			0,0000			0,0000		
Seçilen Model	FEM			FEM			FEM		
Periyot	1996-2011			1996-2011			1990-2011		

Tablo 3.19’de yargı bağımsızlığının savunma harcamaları üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen tahmin sonuçları raporlanmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre; MILSPEND1, MILSPEND2, MILSPEND3 modelleri için FEM modeli seçilmiştir.

Tablo 3.19’deki tahmin sonuçlarına göre INJUD’nin özgürlük göstergesi olarak kullanıldığı modellerin üçünde de beklenen negatif işareti aldığı ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. POPDENS, ARMIMPORT kontrol değişkenlerinin beklenen pozitif işaretleri aldığı ve yüksek derecede anlamlı oldukları tespit edilmiştir. GOVEXPEN, kontrol değişkeni sadece MILSPEND1, MILSPEND2 modellerinde beklenen pozitif işaretli fakat sadece yüksek derecede anlamlı olduğunu görülmektedir. INFLATION kontrol değişkeni beklenen negatif işareti aldığı fakat tüm modellerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. F-testi sonuçları üç modelin her birinin istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Modeller için elde edilen düzeltilmiş R^2 değerleri 0,21-0,46 arasında değerler aldığı görülmektedir.

3.4. ELDE EDİLEN BULGULARIN SON GÖRÜNÜMÜ

Çalışmamızda özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisi 1990-2017 yılları arasında 151 ülke için çalışma yapılmış olup ampirik olarak dengesiz panel verinden yararlanılmıştır. Çalışmada dokuz farklı kurumsal faktör değişkeni ile on farklı özgürlük göstergesi değişkeni kullanılmıştır. 57 ayrı model oluşturulup tahmin edilmiş, 54 modelde özgürlükler ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisinin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, yolsuzluk kurumsal faktörünün kullanıldığı diğer 3 model de ise yolsuzluğun savunma harcamaları üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Elde edilen tahmin sonuçları önsel beklentiler ile örtüşen sonuçlardır.

Kurumsal faktör ve özgürlükler ile savunma harcamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik analizde elde edilen bulgular Tablo 3.20 de özetlenmiştir.

Tablo: 3.20: Elde Edilen Genel Bulgular

	MILSPEND1	MILSPEND2	MILSPEND3	BEKLENEN
KURUMSAL FAKTÖR GÖSTERGELERİ				
VOACC	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
POSAV	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
GOVEF	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
REQUA	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
RULA	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
CONCOR	Pozitif/İstatistiksel olarak anlamlı	Pozitif/İstatistiksel olarak anlamlı	Pozitif/İstatistiksel olarak anlamlı	Pozitif
MILIRULA	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
GII	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
LESPR	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
ÖZGÜRLÜK GÖSTERGELERİ				
NEW EMPINX	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
ASSN	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
SPEECH	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
ELECSD	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
NEW RELFRE	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
WORKER	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
WECON	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
WOPOL	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
WOSOC	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif
INJUD	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif/İstatistiksel olarak anlamlı	Negatif

SONUÇ

Özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Literatür çalışmalarına baktığımızda özgürlükler ve kurumsal faktörlerin savunma harcamalarına etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ağırlık olarak savunma harcamaları ve ekonomik büyüme üzerinde çok fazla çalışmaya rastlanmıştır. Savunma harcamalarının, tanımı ve kapsamı, özellikleri, sınıflandırması, düzeyi, etkinliği ve savunma harcamalarını belirleyen faktörler incelenmiştir.

Her ülke kendi ülke sınırlarını, yurttaşlarını iç ve dış tehditlere karşı korumak zorundadır. Bu durum ülkelerin güvenlik ve savunma ihtiyacı gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Savunma harcamaları, silahlı kuvvetlerin barış gücünün savunma projeleri yapan kamu kurumları ve savunma bakanlıklarınca devlet tarafından desteklenen silahlı kuvvetlerin askeri operasyonlar için eğitilmesi silah araç ve gereçlerini kapsayan personel, askeri araştırma ve geliştirme, üretim ve inşaat bina vb. gibi harcamaları içeren harcamalar olarak tanımlamıştır.

Kurumsal faktörler olarak ele aldığımız ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, sivil ve siyasi haklar, hukukun üstünlüğü, idari kalite, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, yolsuzluğun kontrolü, gibi kavramların kalite düzeyinin ölçülmesine ilişkin çalışmalar, bu yönde endeksler oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Özgürlük kavramının tanımı, özgürlüklerin sınıflandırılması, sosyal, siyasal ve ekonomik özgürlüklerin ayırımından bahsettik. Dünya genelinde özgürlükleri ölçen Fraser Enstitüsü, Heritage Vakfı, Freedom House gibi bağımsız kuruluşlar bulunmaktadır. Özgürlük göstergeleri (güçlendirme hakları, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, din özgürlüğü, işçi hakları, konuşma özgürlüğü, konuşma özgürlüğü, kadının siyasi hakları, kadının sosyal hakları, yargı bağımsızlığı, seçim özgürlüğü) çalışmaya dahil edilmiştir.

Özgürlükler ve kurumsal faktörlerin evrensel ve barışçıl düşünceye sahip olmasından kaynaklı, dolaylı olarak hükümet politikalarını etkileyerek kamu harcaması önceliğinin çevre ve insan odaklı olması sebebiyle savunma harcamalarını azaltıcı bir etkisi olduğu beklenmektedir. Nüfus yoğunluğundaki artışın kişi başına düşen güvenlik hizmeti harcamalarının artması, savunma harcamalarını arttırması beklenmektedir. Enflasyon değişkeni ise siyasi ve ekonomik olarak belirsizliğe neden olmasından dolayı enflasyon döneminde kamu harcamaları kısıtlanacağından savunma harcamalarını azaltıcı bir etkisi olması beklenmektedir.

Çalışmamızda özgürlüklerin ve kurumsal faktörlerin savunma harcamaları üzerindeki etkisi 1990-2017 yılları arasında 151 ülke için çalışma yapılmış olup ampirik olarak dengesiz panel veri seti yararlanılmıştır. Kurumsal faktörler (hesap ve ses verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, devlet etkinliği, idari kalite, hukukun üstünlüğü, hukuk ve politikaya askeri müdahale, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, hukuk sistemi ve mülkiyet hakları) savunma harcamaları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak kurumsal faktör değişkeni olan yolsuzluğun kontrolü ve savunma harcamaları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucu tespit edilmiştir. Özgürlük göstergeleri (güçlendirme hakları, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, din özgürlüğü, işçi hakları, konuşma özgürlüğü, kadının siyasi hakları, kadının sosyal hakları, yargı bağımsızlığı, seçim özgürlüğü) savunma harcamaları arasında tüm değişkenler için negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmış olup beklenti ile uyumaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular, özgürlükler ve kurumsal faktörlerin ana bileşenlerinin savunma harcamaları üzerinde etkisinin olabileceği yönündedir. Özgürlükler ve kurumsal göstergelerde iyileşmenin olduğu toplumlarda gerek daha barışçıl ve evrensel düşüncenin hakim olmasından kaynaklı, hükümet politikalarını etkileyerek kamu harcamaları önceliklilerinin savunma harcamalarından çevre ve insan odaklı harcamalara yönlendirir. Özgürlükler ve kurumsal faktörlerde, çatışmadan kaçınma ve savunma harcamaları üzerinde azaltıcı etki sağlayabileceği ülkelerin kalkınmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Abrams, A. Burton ve Lewis, A. Kenneth (1995), “*Cultural and institutional determinants of economic growth: A cross-section analysis*”, Kluwer Academic Publishers, Public Choice S:3: ss. 273-289, Netherlands.
- Acar, M. (2010), “Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah” *Bilig Bahar / 2010*, S: 53, ss. 1-28.
- Akçair, İhsan, (2011), *Türkiye’de Savunma Harcamalarının Ekonomik Krizler ilişkisinin incelenmesi (1980-2009) Dönemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akçay, S., (2001), *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzlukların Ekonomik Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Aktan, C. C. (1996), “Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünya’nın Neresinde?”, *EGİAD Raporu*, 1996, S:36, ss.27-28.
- Aktan, C. C. (2018), “Mülkiyet Hakları İktisadî: Mülkiyet Yapısı ve İktisadi Performans Arasındaki İlişki”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, C:7, S:19, ss.423-445.
- Aktan, C. C. (1994), *Gerçek Liberalizm Nedir?* , T Yayınları: İzmir.
- Aktan, C. C. (1998), “Özgürlüklerin iki Boyutu: Siyasal Özgürlükler ve Ekonomik Özgürlükler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 1998, S: 22, ss. 23-25.
- Aktan, C.C. ve Çoban, Hilmi (2006), “Kamu Sektöründe İyi Yönetim İlkeleri”, Coşkun Can AKTAN (Ed.); *Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme*, Seçkin Yayıncılık: Ankara, ss.13-40.
- Alataş, Sedat (2014), *Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Alchian, A. A. (1965), “Some Economics of Property Rights”, *Politico*, C:3, S:4, ss.816-830.
- Alesina A. ve Perotti, R. (1993), “Income Distribution, Political Instability, and Investment” *NBER Working Paper Series*, S:4486, ss.1-33.

- Alesina, A., R. Perotti (1996), "Income Distribution, Political Instability, and Investment". *European Economic Review*, C: 40, S: 6, ss. 1203-1229.
- Alfaro, Laura ve diğerleri (2003), "FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets," *Journal of International Economics*, C:1 S:64, ss. 89-112.
- Aliefendioğlu, Yılmaz (2001), "Hukuk- Hukukun Üstünlüğü - Hukuk Devleti", *Ankara Barosu Dergisi*, 2001S: 2, ss. 31-35.
- Alptekin, A., ve Levine, P. (2012), "Military Expenditure and Economic Growth: A Meta-Analysis", *European Journal of Political Economy*, C:28 S:4,ss. 636-650.
- Anfofum, A.A., Andow, H.A. ve Mohammed, A.N., (2014), "Military Spending And External Debt Burden in Nigeria", *International Journal Of Education And Research*, C:2, S:7, ss. 611-626.
- Apergis, N., O. Dinçer ve J. E. Payne (2014), "Economic Freedom And Income Inequality Revisited: Evidence From A Panel Error Correction Model", *Contemporary Economic Policy*, C:32, S:1, ss. 67-75.
- Apergis, Nicholas, O. C. Dinçer ve J. E. Payne. (2010), "The Relationship Between Corruption And Income Inequality In U.S. States: Evidence From A Panel Cointegration And Error Correction Model". *Public Choice*, S: 145, ss.125-135.
- Ashby, N. J., R. S. Sobel (2008), "Income Inequality and Economic Freedom in the US States". *Public Choice*, C: 134, S:3, ss. 329-346.
- Ashford, N. (2009), *Özgür Toplumun İlkeleri*. (Çev. Can Madenci). Birinci Baskı, Liberte Yayınları: Ankara.
- Aya, S. (2005), "Askeri Harcamalarının Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri: Genel Denge Modeli." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayal, E. B., ve Karras, G. (1998), "Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study", *The Journal of Developing Areas*, S: 32, ss. 327-338.
- Azam, M., Khan, F., Zaman, K., Rasli (2016), "Military Expenditures and Unemployment Nexus For Selected South Asian Countries", *Social Indicators Research*, C: 127, S:3, ss. 1103-1117.

- Barbieri, K. (1996), "Economic Interdependence: A Path to Peace or a Source of Interstate Conflict?", *Journal of Peace Research*, C: 33, S: 1, ss. 29-49.
- Bardhan, P. (1997), "Corruption and Development: A Review of Issues". *Journal of Economic Literature*, C: 35, S:3, ss. 1320-1346.
- Barreto, Raul A. (2001), "Endogenous Corruption, Inequality and Growth: Econometric Evidence", *Working Paper*, S: 1, 1-37.
- Barro, R. (1991), "Economic Growth in a Cross-Section of Countries" *Quarterly Journal of Economics*, S:106, ss. 429-430.
- Barro, R. J. (1994), "Democracy and Growth" *National Bureau of Economic Research*, S:1409, ss. 8-26.
- Barro, R. J. (1996), "Democracy and Growth", *Journal of Economic Growth*, C: 1, S: 1, ss. 1-27
- Beach, W. W. ve Miles, M. A.(2006), Explaining the Factors of The Index of Economic Freedom. Miles, M. A. and the others (Ed.), *2006 Index of Economic Freedom*. Washington D.C.: Heritage Foundation.
- Beck, P. H.; M. W. Maher (1986), "A Comparison of Bribery and Bidding in Thin Markets". *Economics Letters*, S:20, ss.1-5.
- Bengoa, Marta ve Robles, Blanca-Sanchez (2002), "Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Growth: New Evidence from Latin America", *European Journal of Political Economy*, S:19 , ss. 529–545.
- Benoit, E. (1973), "Growth Effects of Defence in Developing Countries", *International Development Review*, C:14, S:1, ss. 2-10.
- Benoit, E. (1978), "Growth and Defense in Developing in Countries", *Economic Development and Cultural Change*, C:26, S:2, ss. 271-280.
- Berggren, N. (1999), "Essays In Constitutional Economics", *Public Choice*, C: 100, S:3, ss. 203-223.
- Berggren, N. (2003), "The Benefits of Economic Freedom: A Survey", *Independent Review*, C:8, S:2, ss. 193-211.

- Bilgin T. ve Korkmaz Ö. (2017), “Askeri Harcamalar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Karşılaştırılmalı Analizi” *UIİİD-İJEAS*, S:18, ss. 289-316.
- Biswas, B., & Ram, R. (1986), “Military Expenditures and Economic Growth in Less Developed Countries: An Augmented Model and Further Evidence”, *Economic Development and Cultural Change*, C: 34, S:2, 361–372.
- Bravo, H. (2007), “Hegel’de Devlet - Özgürlük İlişkisi”, *FLSF Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, S: 3, ss. 125-144.
- Brzoska, M. (1983), “The Military Related External Debt Of Thirdworld Countries,” *Journal Of Peace Research*, C:20, S:3, ss. 271-277.
- Brzoska, M., (1995), *World Military Expenditures, Handbook of Defense Economics I*, K. Hartley and T. Sandler (Ed), Elsevier Science B.V: Amsterdam.
- Bulutoğlu, K. (1988), *Kamu Ekonomisine Giriş Devletin Ekonomik Bir Kuramı*, Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Bulutoğlu, K. (2003), *Kamu Ekonomisine Giriş Demokraside Devletin Ekonomik Kuramı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Cappelen, Å., Gleditsch, N. P., & Bjerkholt, O. (1984), “Military Spending and Economic Growth in The OECD Countries”, *Journal of Peace Research*, C: 21, S:4, ss. 361-373.
- Carlsson, F. ve Lundström, S. (2002), “Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects”, *Public Choice*, C: 112, S:3, ss. 335-344.
- Carlsson, F., Lundström, S. (2001), “Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects”, *Public Choice*, C:112 S:3, ss.335-344.
- Cebula J. Richard ve. Clark J. R (2012), “Lessons from the experience of OECD nations on macroeconomic growth and economic freedom, 2004–2008”, *Springer-Verlag Int Rev Econ*, S:59, ss. 231–24
- Cebula, R. J., Clark, J. R. ve Mixon Jr, F. G. (2013), “The Impact of Economic Freedom on Per Capita Real GDP: A Study of OECD Nations”, *Journal of Regional Analysis & Policy*, C: 43, S: 1, ss. 34-41.

- Çetenak, Ö.Ö. ve Işık, M. (2016), “Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:6, S:1, ss. 1-16.
- Çetin, R. (2013), “Ekonomik Özgürlüğün Gelir Düzeyi Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi Yöntemiyle İncelenmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:8, S:2, ss. 37- 47.
- Cevizci, A. (2002), *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları: İstanbul.
- Chibber, Ajay (1997), “The State in a Changing World”, *Finance & Development*, S:1, ss.17-20
- Chong, A.; M. Gradstein (2004), "Inequality and Institutions", *The Review of Economics and Statistics*, C: 89, S:3, ss. 454-465.
- Chowdhury, A. (1991), A “Causal Analysis of Defense Spending and Economic Growth”, *Journal of Conflict Resolution*, C:35, S:1, ss. 80-97.
- Dakurah, A. H., vd (2001), “Defense Spending and Economic Growth in Developing Countries: A Causality Analysis”, *Journal of Policy Modeling*, C:23, S:6, ss. 651-658.
- Dam, K. W. (2007), *The law-growth nexus: The rule of law and economic development*, Brookings Institution Press: Washington.
- Deger, S. (1986), “Economic Development and Defense Expenditure. Economic”, *Economic Development and Culture Change*, S:35, ss. 179-196.
- Değer, S., Smith, R. (1983), “Military Expenditure and Growth in Less.Developed Countries”, *Journal Of Conflict Resolution*, C:27, S:2, ss. 335-353.
- Değer, Saadet ve SEN, Somnath, (1995), “Military Expenditure and Developing Countries”, Elsevier Science B.V., Keith Hartley ve Todd Sandler (Ed.), “*Handbook of Defense Economics I*”, Amsterdam, ss. 275-307.
- Demsetz, H. (2000), *Mülkiyet Hakları Teorisine Doğru* (Çev: Ömer Demir) (Ed.), Devlet Rekabet Mülkiyet ve İktisat, Değim Yayınları, Adapazarı.
- Destek, M. A., ve Okumuş, İ. (2016), “Türkiye’de Savunma Harcamalarının İşsizlik Üzerine Etkileri: Asimetrik Nedensellik Analizi”, *XVII.Uluslararası Ekonometri Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu*, Aralık 2016, (ss. 391-401). Sivas.

- Dinçer, O. C; B. Günalp (2008).“Corruption, Income Inequality, and Poverty in the United States”.*Journal of economics and finance*, C: 30, S:2, ss. 222-239.
- Dobson, S.; C. Ramlogan-Dobson (2010), “Is There a Trade-Off Between Income Inequality and Corruption? Evidence From Latin America”. *Economics Letters*, S: 107, ss. 102-104.
- Doruk, Murat (2008), *1980 Sonrası Savunma Harcamalarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkisi*,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Doucouliafos, C. ve Ulubaşoğlu, M.A. (2006), “Economic Freedom and Economic Growth: Does Specification Make A Difference?”, *European Journal of Political Economy*, S:22, ss. 60-81.
- Dritsakis, N. (2004), “Defense Spending and Economic Growth: An Empirical Investigation for Greece and Turkey”, *Journal of Policy Modeling*, C:26, S:2, ss. 249-262.
- Dune, J. P. (2000), “Military Expenditure and Employment in South Africa”, *Defence and Peace Economics*, C:11, S:4, ss. 587-596.
- Dunne, J. P., & Tian, N. (2013),“Military Expenditure And Economic Growth: A Survey”,*The Economics of Peace and Security Journal*,C: 8, S:1,ss. 5-10.
- Dunne, J. P., Perlo-Freeman, S. Ve A. Soydan (2004a), "Military Expenditure And Debt İn South America", *Defence And Peace Economics*, C:15, S:2, ss. 173–187.
- Dunne, J.P., Perlo-Freeman, S. ve Soydan, A., (2004b), “Military Expenditure And Debt İn Small Industrialised Economies: A Panel Analysis”, *Defence And Peace Economics*, C: 15, S:2, ss. 125-132.
- Dunne, P., Watson, D. (2000), “Military expenditure and employment in south Africa”, *Defence and Peace Economics*, C:11, S:4, ss. 587-596.
- Durgun, Ö., Timur, M.C.,(2017), “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, *Dumlupınar Üniveritesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 54, ss. 126-137.
- Dursun İbrahim (2002), *Ekonomik özgürlükler-ekonomik büyüme ilişkisi: Teorik ve uygulamalı bir inceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Dursun, İ. (2009), “Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif ve Pozitif Özgürlükler”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C: 4, S:1, ss. 1-19.
- Dünya Bankası (2018), *Military expenditure (% of GDP)*, [Erişim: 16.10.2018, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>].
- Dünya Bankası (2019), *Military expenditure (% of central government expenditure)*, [Erişim: 13.03.2019, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.ZS>].
- Dünya Bankası (2019), *Population density (people per sq. km of land area)*, [Erişim: 11.01.2019, <https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST>].
- Dünya Bankası (2019), *General government final consumption expenditure (% of GDP)*, [Erişim: 05.02.2019, <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOVT.ZS>].
- Dünya Bankası (2019), *GDP (current US\$)*, [Erişim: 05.02.2019, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>].
- Easton, S.T. ve Walker, M.A. (1997), “Income, Growth and Economic Freedom”, *The American Economic Review*, C:87, S:2, ss. 328-332.
- Edizdoğan, Nihat (2007), *Kamu Maliyesi*, 9.Baskı, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Erbaykal, Erman (2007), *Türkiye’de Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Erdal, F. ve Yenipazarlı, A. (2013), “Which Economic Freedoms Contribute Income Per Capita? Are Results Sensitive to the Indicators and the Estimation Methods?”, *Emerging Markets Finance and Trade*, C: 49, S:5, ss. 130-147.
- Erdem, F. (2008), *Avrupa Birliği Sürecinin Türk Savunma Harcamalarına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Ergin, E. (1991), *Savunma Sanayi Yatırımları Ve Ekonomik Büyüme*, M.S.B.Savunma Sanayi Müsteşarlığı: Ankara.
- Esposito, A. G. ve Zaleski, P. A. (1999), “Economic Freedom and the Quality of Life: an Empirical Analysis”, *Constitutional Political Economy*, S:10, ss. 185–197.
- Fabro, G. ve Aixalá, J. (2012), “Direct and Indirect Effects of Economic and Political Freedom on Economic Growth”, *Journal of Economic Issues*, C: 46, S: 4, ss. 1059-1080.

- Feridun, M. (2005), "An Econometric Analysis Of The Military Expenditures And External Debt İn Argentina", *Munich Repec Archive (Mpra)*, ss. 739-740
- Feulner, E. J. (2010), Preface. Miller, T. ve Holmes, K. R. "2010 Index of Economic Freedom", *The Heritage Foundation: Washington D.C.*
- Fosu, Ak (2010), "Dış Borç Sub Sahra Altı Afrika'da Kısıtlama Ve Kamu Harcaması Bilemi Oluşturma" *Afrika Kalkınma Dergisi*, C:22, S:3, ss. 378-393.
- Fraser Enstitute (2019), *Economic Freedom of the World*, [Erişim: 11.01.2019 file:///E:/economic-freedom-of-the-world-2019.pdf].
- Friedman, M. (2008), *Kapitalizm ve Özgürlük* (Çev: Doğan Erberk ve Nilgün Himmetoğlu). Plato Film Yayınları, İstanbul.
- Galvin, H. (2003), The Impact of Defence Spending on the Economic Growth of Developing Countries: A Cros-Section Study. *Defence and Peace Economics*, C:14, S:1, ss. 51-59.
- Gartzke, E. (2005), Economic Freedom of the World 2005 Annual Report. *The Fraser Institute*.
- Georgantopoulos, A.G. ve Tsamis, A.D., (2011), "The İnterrelationship Between Military Expenditure And External Debt: Patterns Of Causation İn Northern Africa Countries", *Journal Of Economics And Behavioral Studies*, C:3, S:4, ss. 264-273.
- Giray, F. (2004), "Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme", *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C: 5, S:1, ss.181-199.
- Gökbunar, R., Yanıkkaya, H., (2004). "Savunma Harcamalarını Belirleyen Faktörler ve Ekonomik Büyümeye Etkileri" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C:59, S:1, Ankara, ss.159-179.
- Görkem, H.ve Işık S. (2008), "Türkiye'de Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki (1968-2006)", *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 25, S: 2, ss. 405-424.
- Gould Carol C. (1993), *Rethinking Democracy*, Cambridge, University Press, S:36, ss.1-10
- Gould, J. A. (1982), Positive and Negative Economic Freedom. *Critica: Revista Hispano americana de Filosofia*, C:14, S:41, ss. 55-64.
- Greaves, B. B. (2007), *Ludwig Von Mises-Economic Freedom and Interventionism* Indianapolis, Liberty Fun: USA.

- Grigorian, David A. ve Albert Martinez (2002), “*Industrial Growth and the Quality of Institutions: What Do (Transition) Economies Have to Gain from the Rule of Law?*”, World Bank Policy Research, Working Papers, No. 24750, ss.1-2.
- Güneri Akalın (2002), *Piyasa Ekonomisine Geçiş ve Ekonomi-Politik Kriz*, Akçağ Yayınları: Ankara, ss. 157-160.
- Gupta, S.; H. Davoodi; R. Alonso-Terme (2002), “Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?”, *Economics of Governance*, C:3, S:1, ss. 23-45.
- Gwartney, J. D., Lawson, R. A. ve Holcombe, R. G. (1999), “Economic Freedom and the Environment for Economic Growth”, *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)/Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, C: 155, S: 4, ss. 643-663.
- Gyimah-Brempong, K. (1989), Defense Spending and Economic Growth in Sub-Saharan Africa: An Econometric Investigation. *Journal of Peace Research*, C:26, S:1, ss. 79-90.
- Gyimah-Brempong, K. (2002), “Corruption, Economic Growth, and Income Inequality in Africa”. *Economics of Governance*, C:3,S:3, ss. 183-209.
- Haan Jakop De ve Jan-Egbert Strum (1998), “Further Evidence On The Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth”, *European Journal of Political Economy*, S:16, ss. 362-365.
- Hall, Robert E. ve Charles I. Jones (1999), “Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?”, *The Quarterly Journal of Economics*, S: 114, ss. 83–116.
- Hanke, S. H. ve Walters, S. J. K. (1997), “Economic Freedom, Prosperity, and Equality: A Survey”, *Cato Journal*, C:17,S:2, ss. 117-146.
- Harrison, J. (2008), *The Constitution of Economic Liberty*, San Diego L. Rev. 45, ss.709 -728.
- Heckleman, C. Jac (2000), “Economic freedom and economic growth: a short-run causal investigation”, *Journal of Applied Economics*, C: III, S: 1 (May 2000), ss.71-90.
- Henderson, J., D. Hulme, H. Jalilian ve R. Phillips (2003), “Bureaucratic Effects: 'Weberian' State Structures and Poverty Reduction”, *CPRC Working*, S: 31, ss.4-27.

- Heo, U., Derouen Jr, K. (1998), Military Expenditures, Technological Change, and Economic Growth in The East Asian Nics. *The Journal of Politics*, C:60, S:3, ss. 830-846.
- Huntington, S. P. (1973), *Political Order and Changing Societies (Seventh edition)*, The Colonial Press Inc: Clinton, Mass.
- CIRI Human Rights Data Project, (2019), *Human Rights Quarterly*, [Erişim: 10.12.2019, <http://www.humanrightsdata.com/p/data-documentation.html>].
- Huynh, Kim P ve David T. Jacho-Chávez (2009), “Growth and Governance: A nonparametric analysis”, *Journal of Comparative Economics*, C: 37, S: 1, March 2009, ss. 121-143
- Işık, M. (2016), “Ekonomik Özgürlükler Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri mi? OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama”. V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - *Bildiriler Kitabı II*, ss. 169-173.
- Islam, Sadequl (1995), “Economic freedom, per capita income and economic growth”, *Applied Economics Letters*, 1996, S:3, ss. 595–597.
- Joerding, W. (1986), “Economic Growth and Defense Spending Granger Causality.” *Journal Of Development Economics*, C:2, S:1, ss.35-40.
- Johansson, C.; C. J. Lext (2013), “*Corruption and Income Inequality*”, Bachelor Thesis within Economics, Jönköping International Business School: İsveç.
- Kapani, Münici (1993), *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Karagöl, E. ve Sezgin, S., (2004), “Do Defence Expenditures Increase Debt Rescheduling İn Turkey? Probit Model Approach”, *Defence And Peace Economics*, C:15, S:2, ss. 471-480.
- Karagöl, E., (2005), “Defence Expenditures And External Debt İn Turkey”, *Defence And Peace Economics*, C:16, S:2, ss. 117-125.
- Karagöl, E., (2006), “The Relationship Between Foreign Debt, Defence Expenditures And Gnp Revisited: The Case Of Turkey”, *Defence And Peace Economics*, C:17, S:1, ss. 47-57.
- Karagöz, Murat ve Kadir Karagöz (2010), “Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz”. *Sayıştay Dergisi*, S: 76, ss.519-523.
- Kasper, W. (2007), *Ekonomik Özgürlük ve Gelişme* (Çev: Bahadır Akın), Liberte Yayınları: İstanbul.

- Kaufmann, D., Kraay, A., & Zoido-Lobaton, P. (1999), *Governance Matters. Policy Research Working Paper*, The World Bank. Washington, DC.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay ve Massimo Mastruzzi (2010), “The World wide Governance Indicators-Methodology and Analytical Issues”. *The World Bank Policy Research, Working Paper*. No: 5430.
- Knack, S; P. Keefer (1995), “Institutions and Economic Performance: Institutional Measures Cross-Country Tests Using Alternative”. *Economics and Politics*, C:7, S:3, ss. 207-227.
- Kollias, C. (1997), “Defense Spending and Growth in Turkey 1954–1993: A Causal Analysis”, *Defence and Peace Economics*, C:8, S:2, ss.193-194.
- Kollias, C., Manolas, G. ve Paleologou, S.M., (2004), “Military Expenditure And Government Debt In Greece: Some Preliminary Empirical Findings”, *Defence And Peace Economics*, C:15, S:2, ss. 189-197.
- Kormendi, Roger C., ve Meguire, P. G. (1985), “Macro economic Determinants of Growth: Cross-Country Evidence”, *Journal of Monetary Economics*, C:16, S:2, ss. 141-163.
- Kusi, N. K. (1994), “Economic Growth and Defense Spending in Developing Countries A Causal Analysis”, *The Journal of Conflict Resolution*, S:38, ss. 152-159.
- Lawson, R. A. ve Clark, J. R. (2010), “Examining the Hayek–Friedman Hypothesis on Economic and Political Freedom”, *Journal of Economic Behavior & Organization* C:74, S:3, ss. 230–239.
- Lebovic, J. H., Ishaq, A. (1987), “Military Burden, Security Needs, and Economic Growth in The Middle East”, *Journal of Conflict Resolution*, C:31, S:1, ss. 106-138.
- Lee, I. (2018), “Are Social Expenditures Responsible For The Recent Increase In Public Debt In Oecd Countries?”, *Applied Economics Letters*, C:25, S:1, ss. 43-46.
- Li, Hongyi, Lixin Colin Xu, Heng-fu Zou, (2000), “Corruption, Income Distribution, and Growth”. *Economics and Politics*, S: 12, ss.155-181.
- Lim, D. (1983), “Another Look at Growth and Defense in less Developed Countries” *Economic Development and Cultural Change*, S: 31, ss. 377-384.
- Locke, J. (2012), *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*. İkinci Baskı, Ebaül Yayınları: Ankara.

- Looney, R. E. (1989), "The Influence Of Arms Imports On Third World Debt", *Journal Of Developing Areas*, C:23, S:2, ss. 221–231.
- Looney, R. E. (1994), "The Economics of Third World Defence Expenditures, in: *Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis*", C. JAI Press: London.
- Looney, R.E., (1987), Impact Of Military Expenditure On Third World Debt. *Canadian Journal Of Development Studies*, C:8, S:1, ss. 7-26.
- Madan, A. (2002), *The Relation ship Between Economic Freedom and Soci Economic Development*, Paper 37, Honors Project. Illinois Wesleyan University.
- Mauro, Paolo (1995), "Corruption and Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, S:110, ss. 681-712.
- Mcguire, Martin, (1995), *Defense Economics and International Security*, Elsevier Science B.V., Derl.: Keith Hartley ve Todd Sandler, Handbook of Defense Economics I: Amsterdam.
- Mihçı, Hakan (1996), "Kalkınma: Bir Terim Neyi Anlatır?", *Ekonomik Yaklaşım*, C:7, S: 23, Kış, ss. 1-26.
- Mintz, A., Huang, C. (1990), "Defense Expenditures, Economic Growth, and The Peace Dividend". *American Political Science Review*, C:84, S:4, ss. 1283-1293.
- Mises, L. V. (2004), "Özgürlük ve Mülkiyet", (Çev: Can Madenci). *Piyasa*, S:10, ss. 87-103.
- Muhanji S. ve Ojah, K., (2014). External Debt And Military Spending: The Case Of Africa's Conflict Countries, Mpra Paper, No. 56077.
- Narayan, P.K. ve Narayan, S., (2008). Does Military Expenditure Determine Fiji's Exploding Debt Levels?, *Defence And Peace Economics*, C:19, S:10, ss. 77-87.
- Nelson, M. A. ve Singh, R. D. (1998), Democracy, Economic Freedom, Fiscal Policy and Growth in LDCs: A Fresh Look. *Economic Development and Cultural Change*, C:46, S:4, ss. 677-696.
- Norrlof, C., ve Wohlforth, Wc (2016), Is US Grand Strategy Self-Defeating? Deep Engagement, Military Spending and Sovereign Debt, *Conflict Management and Peace Science*, C:1, S:21, ss. 1-15.
- Oğuz, F. (2003), *Mülkiyet Hakları "Bir Ekonomik Analiz"*, Roma Yayınları: Ankara.

- Oğuz, F. (2006), Mülkiyet haklarının iktisadı. Kurumsal İktisat: Kurallar, Kurumlar ve Ekonomik Gelişmeler. Spk Yayını, C:2, S:194, ss. 73-90.
- Oral, İ. Orkun (2014), *Demokratikleşme ve Ekonomik Özgürlüklerine Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özcan, M. T. (1987), John Locke'un Birey Anlayışının Felsefi Temelleri, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C:52, S:1, ss. 559-586.
- Özmucur, S. (1995), *The Economics of Defense and the Peace Divided in Turkey*, Boğaziçi University Presshouse: İstanbul.
- Öztürk, Y. (2015), Konvansiyonel Savaş Devri Geride mi Kaldı?, *Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler Akademisi*, C:2, S:6, ss. 23-42.
- Panahi, H., Assadzadeh, A. ve Refaei, R. (2014), "Economic Freedom and Economic Growth in MENA Countries", *Asian Economic and Financial Review*, C: 4, S: 1, ss. 105-116.
- Patry, W. (2009), *Moral Panics and the Copyright Wars*, Oxford University Press, New York.
- Pehlivan, O. (2018), *Kamu Maliyesi*, Celepler Matbacılık: Trabzon.
- Pourgerami, A. (1988), "The Political Economy of Development: A Cross-National Causality Test of Development Democracy-Growth Hypothesis", *Public Choice*, C:58, S:2 , ss. 123-141.
- Proudhon, P-J.(2016), *Mülkiyet Nedir?* (5. Basım) (Çev: Devrim Çetinkasap), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Rabushka, A. (1991), Philosophical Aspects of Economic Freedom. Block, W. ve Ahiakpor, J. (Ed.), *Economic Freedom: Toward a Theory of Measurement*, 2356. Vancouver: The Fraser Institute.
- Rousseau, J. J. (2015), *Toplum Sözleşmesi* (çev. Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Sameti, M. ve Shahchera, M. (2006), "Economic Freedom, Economic Growth & Governments Tax Revenue in (MENA)", *Iranian Economic Review*, C:10, S:17, ss. 67-86.
- Scully, Gerald, W. (1988), "The Institutional Framework and Economic Development", *Journal of Potitical Economy* 1988, C:.96, S: 3, ss. 48-70.

- Scully, Gerald, W. (2002), “*Economic freedom, government policy and the trade-off between equity and economic growth*”, Kluwer Academic Publishers Public Choice S:113, ss. 77–96, 2002, Netherlands.
- Serim, N., ve Kurt, S. (2017), “The Central Government Debts, Welfare And Warfare Expenditure Nexus: The High Income Members Of Oecd And Pvar Analysis”, *Journal Of Administrative Sciences/Yonetim Bilimleri Dergisi*, C:15, S:29, ss. 48-60.
- Sezgin, S. (2001),” An Empirical Analysis Of Turkey's Defence-Growth Relationships With A Multi-Equation Model (1956–1994)”, *Defence and Peace Economics*, C:12, S:1, ss. 69-86.
- Sezgin, S. (2004),” An Empirical Note on External Debt and Defence Expenditures in Turkey”*Defence and Peace Economics*, C:15, S:2, ss. 199-203.
- Shahbaz, M., Shabbir, M.S. And Butt, M.S., (2016), “Does Military Spending Explode External Debt İn Pakistan?”, *Defence And Peace Economics*, C:27, S:5, ss. 718-741.
- Sharma, B. (2008), “Voice, Accountability and Civic Engagement A Conceptual Overview” *Commissionedby Oslo Governance Centre, Bureaufor Development Policy, UNDP*, C:14, S:2, ss. 1-33.
- Siler, Y. (2014), John Stuart Mill, Gülenç, K. (Ed.), *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Zizek'e*, Cilt II Doğu Batı Yayınları: Ankara.
- Sipri, (Stockholm International Peace Research Intstitute), (2019), *Arms imports*, [Erişim:: 05.01.2019 <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>].
- Smyth, R. ve Narayan, P.K., (2009), “A Panel Data Analysis Of The Military Expenditure – External Debt Nexus: Evidence From Six Middle Eastern Countries”, *Journal Of Peace Research*, C:46, S:2, ss. 235-250.
- Sofuoğlu, E. Kızılkaya, O. Ay, A. (2017), Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Yeni Sanayileşmiş Ülkeler için Panel Veri Analizi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 22, Yıl: 2009 ss. 192-212.
- Streeten, P. (1981), *First Things First Meeting Basic Human Needs in The Developing Countries*, Oxford University Press: New York.
- Stroup, M. D. (2007), “Economic Fredom, Democracy and Quality of Life”, *World Development*, C:35, S:1, ss. 52-66.

- Sucu, M.B. (2016). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik Özgürlükler ve İktisadi Kalkınma İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, Muammer (1989), *Üçüncü Dünya Ülkelerinde ve Türkiye’de Savunma Sanayi*, Ankara, SAGEB.
- Tanzi, V., (1998), “Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures” *IMF Staff Papers*, C:45, S:4, ss. 559-594.
- Tian N, Fleurant A, Kuimova A, Wezeman PD, Wezeman ST (2018), Trends in world military expenditure, *Stockholm International Peace Research Institute*, [Erişim:10.05.2019 https://www.sipri.org/sites/default/files/201804/sipri_fs_1805_milex_2017.pdf.]
- Tiryaki, R. (2014), “Ekonomik Özgürlüklerin Kamu Hizmetinin Görülüş Usulleriyle İlişkisi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:4, S:1, ss. 67–106.
- Tomanbay, M.,& Gümüş, T. (2008), *Genel Ekonomi (Ekonomik Büyüme ve İstikrar)*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Tüğen, K., (1989), “Dünyada ve Türkiye’de Savunma Harcamalarındaki Gelişmeler ve Ekonomik Etkileri,” *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, C:26, S:12, ss. 48- 57.
- Türk Karahan, Hünkâr (2007), “*Türk Savunma Sanayinin Ekonomik Etkileri ve Savunma Harcamaları-Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Modellenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tuzcu, Arcan, (2004), *Halka Açık rketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı: İMKB-100 Örneği*, Turhan Kitabevi: Ankara.
- Uçar, İ. (2003), “*Savunma Harcamalarının Ekonomiye Etkileri ve Savunma Harcamaları-Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Modellenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.
- Utama, Rahardhika Arista, (2014), “How Bureaucracy Affects Inequality: The Case of Post-Authoritarian Indonesia”, *2014 Arryman Fellows Symposium*, Jakarta, Indonesia.
- Uysal, D. (2004), *Türkiye’de Piyasa Ekonomisi ve Ekonomik Özgürlükler*, Çizgi Kitabevi: Konya.

- Wolde-Rufael, Y. (2009), "The Defence Spending-External Debt Nexus İn Ethiopia", *Defence And Peace Economics*, C:20, S:5, ss. 423-436.
- Wood, E. M. (2016), *Özgürlük ve Mülkiyet*, (Çev: Oya Köymen), Yordam Kitap, İstanbul.
- Worldwide Governance Indicators (WGI), (2019), *project constructs aggregate indicators of six broad dimensions of governance*, [Erişim: 05.02.2019, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>].
- Yalçın, Sinem (2006), *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yalman, İlkey Noyan ve Sandalcılar, A.R. ve Demirkoparan F. (2011), "Özgürlükler ve Ekonomik Kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye", *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, ss. 431-444.
- Yayla, A. (1993), *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*, Turhan Kitabevi: Ankara.
- Yenipazarlı, Aslı (2009), "Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Zaman Serisi Analiz", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yereli, A.B. (2003), *Ekonomik özgürlükler ve Türkiye'de Devlet-Birey İlişkisi*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Yıldırım, J. Sezgin, S. ve Öcal, N. (2005), "Military Expenditure and Economic Growth in Middle Eastern Countries: A Dynamic Panel Data Analysis", *Defence and Peace Economics*, C: 16, S: 4, ss. 283-295.
- Yıldırım, S. (2009), "Aghion-Howitt Büyüme Modeli Çerçevesinde Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 25, ss. 259-268.
- Zhang, X., Chang, T., Su, C. W., & Wolde-Rufael, Y. (2016), "Revisit Causal Nexus Between Military Spending And Debt: A Panel Causality Test", *Economic Modelling*, S:52, ss. 939-944.

EKLER

EK-1: Özgürlük Faktörlerine İlişkin Göstergelerin Tanımı

Özgürlük Faktörlerine İlişkin Göstergelerin Tanımı		
Seri İsmi	Seri Tanımlaması	Kaynak
NEW_EMPINX: Güçlendirme Hakları İndeksi (Empowerment Rights Index)	Bu endeks; Dış Göç, İç Göç, İfade Özgürlüğü, Örgütlenme ve Dernekleşme Özgürlüğü, İşçi/Çalışan Hakları, Seçimle Kendi Kaderini Belirleyebilme, İnanç Özgürlüğü göstergelerinden oluşan ilave bir skala/endekstir. Sıfır (bu yedi hakkın hiç birine devlet saygı duymuyorsa) ile on dört (bu yedi hakkın tamamına devlet saygı gösteriyorsa) arasında değişmektedir	CIRI Veri Seti
ASSN: Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü (Freedom of Assembly and Association)	Bir araya gelmek ve diğer insanlarla siyasi partiler, mesleki sendikalar, kültürel oluşumlar ya da diğer özel ilgi alanları etrafında şekillenen gruplar kurma hakkı vatandaşlara uluslararası tanınan bir haktır. Bu değişken (ASSN değişkeni), Örgütlenme ve Dernekleşme Özgürlüğü'ne gerçek durumda getirilen resmi kısıtlamalar ya da sınırlamaların (ya da tam tersi sıkı sıkıya bu hakkın yasal olarak korunmasının) ölçüsünün göstergesidir. “Sıfır” puan, Örgütlenme ve Dernekleşme Özgürlüğünün tüm vatandaşlara sert bir biçimde yasaklanması durumuna işaret eder; “Bir” puan bu hakkın tüm vatandaşlara sınırlı olarak ya da sadece belirli gruplar için yasak olduğunu işaret eder ve “İki” puan ise bu hakların hemen hemen sınırlamasız olarak ve özgürce katılımlı olarak belirtilen yıl içerisinde tüm vatandaşlara serbest olduğunu ifade eder.	CIRI Veri Seti
SPEECH: Konuşma Özgürlüğü (Freedom of Speech)	Bu değişken, basın ve ifade özgürlüğüne medya kuruluşlarının sahiplerini de içerecek şekilde, devlet sansürünün etkisini ifade etmektedir. Sansür; basın, ifade veya konuşma özgürlüğüne getirilen her türlü kısıtlamadır. İfade şekli müzik ya da sanat formunda da olabilir. “Sıfır” puan, devletin medya üzerindeki sansürünün tamamen olduğunu, “bir” puan medya üzerinde biraz devlet baskısı olduğunu, “iki” puan ise belirtilen yılda devletin medya üzerinde hiç bir baskısının olmadığını ifade eder.	CIRI Veri Seti

ELECS D: Seçimde Öz-Tayin (Electoral Self-Determination)	(Daha önceden FFELECT ya da Özgür ve Eşit Seçimler olarak biliniyordu) (Daha önceden POLPAR ya da Siyasal Katılım olarak biliniyordu) Bu değişken vatandaşların özgürce siyasi tercihlerini yapmaları, serbest ve adil seçimlerle kanun ve resmi görevlileri değiştirebilme hak ve kabiliyetine sahip olmanın ölçüsüdür. Bu hak bazen kendi kaderini tayin edebilme hakkı olarak da bilinir. “Sıfır” puan, serbest ve adil seçimlerle kendi kaderini belirleyebilme hakkının kanunda yer almadığını ya da soruda verilen yıl boyunca gerçekleşmediğini ifade eder. “Bir” puan ise vatandaşların bu hakka sahipken bazı kısıtlamalar nedeniyle vatandaşların bu hakkı kullanamadığını ifade eder. Dolayısıyla “bir” puan verilmişse siyasi katılım bir dereceye kadar (kısıtlı olarak) serbest demektir. “İki” puan ise siyasi katılımın soruda belirtilen yıl boyunca gayet serbest ve özgürce olduğunu, vatandaşların kendi kaderlerini serbest ve adil seçimlerle belirleyebilme hakkının hem kanun da hem de uygulamada olduğunu ifade eder.	CIRI Veri Seti
NEW_RELFRE : Din Özgürlüğü (Freedom of Religion)	Bu değişken, vatandaşların dini inanışlarını yerine getirmelerine devlet tarafından getirilen kısıtlamanın ölçüsüdür. Vatandaşlar zorlayıcı olmayan ve barışçıl tutumlar sergiledikleri sürece kendi inançlarını yaşayabilmeli ve kendi dinlerini yaymaya çalışabilmelidirler. “Sıfır” puan, devletin dini uygulamalar üzerindeki kısıtlamasının çok keskin ve geniş olduğunu ifade eder. “Bir” puan bu uygulamaların ılımlı olduğunu, “iki” (burada ingilizce metinde yanlışlıkla 0 puan demiş ama mantıken 2 olması gerekiyor) puan ise bu uygulamaların olmadığını ifade eder. (Not: Bu değişken 2007 yılı için yeni olup 1981-2006 yılları için kaynakların izin verdiği ölçüde yeniden kurallandırılacaktır.)	CIRI Veri Seti
WORKER : İşçi Hakları (Worker’s Rights)	İşçiler iş yerlerinde sendika kurma ve işverenle pazarlık yapma hakkına sahip olmalıdırlar. Bu değişken, işçilerin işyerlerinde bu ve herhangi bir zorla/zorunlu çalıştırma durumunun yasaklanması, çocukların istihdam edilmesindeki asgari yaş, asgari ücrete bağlı kabul edilebilir çalışma koşulları, çalışma saatleri, iş sağlığı/güvenliği gibi diğer uluslararası tanınmış haklardan yararlanmalarının ölçüsüdür. “Sıfır” puan işçilerin bu haklarının sert bir şekilde kısıtlanmış olduğunu, “bir” puan bu hakların bir ölçüde kısıtlandığını, “iki” puan ise bu hakların soruda verilen yıl boyunca tamamen korunduğunu ifade eder.	CIRI Veri Seti

WECON: Kadının Ekonomik Hakları (Women's Economic Rights)	Kadınların ekonomik hakları bir takım uluslararası tanınan hakları içerir. Bu haklar: • Eşit işe eşit ücret • Koca ya da erkek akraba rızasına ihtiyaç duymadan özgürce iş ve meslek seçebilmek • Koca ya da erkek akraba rızasına ihtiyaç duymadan işten kazanç sağlayabilme hakkı • İşe alınma ve terfide eşitlik • İş güvenliği (doğum izni, işsizlik maaşı, keyfi kovulmanın ya da işten çıkarılmanın olmaması vb.) • İşveren tarafından ayrımcılığa uğramama • İşyerinde Cinsel tacizle karşılaşmama hakkı • Gece çalışma hakkı • Tehlikeli işlerde çalışma hakkı • Askeriye ve polis teşkilatlarında çalışabilme hakkı “Sıfır” puan, kadınların kanunen hiç bir ekonomik hakkı olmadığını ve bu sistematik cinsiyet ayrımcılığının kanun sayesinde oluştuğunu ifade eder. “Bir” puan, kadınların kanunen bazı haklarının olduğunu ancak bu hakların etkin olarak verilmediğini ifade eder. “İki” puan ise kadınların kanunen bazı haklara sahip olduğunu ve devletin etkin olarak bu hakların uygulanması yönünde zorladığını ancak yinede kadınların ekonomik haklarına yönelik küçük seviyeli ayrımcılığa izin verdiğini ifade eder. Son olarak “üç” puan ise kadınların neredeyse tüm ekonomik haklarının tamamen ve güçlü bir şekilde kanunen ve devlet tarafından garanti altına alındığını ifade eder.	CIRI Veri Seti
WOPOL: Kadının Siyasi Hakları (Women's Political Rights)	Kadınların politik hakları bir takım uluslararası tanınan hakları içerir. Bu haklar: • Oy verme hakkı • Siyasi mevkilere gelme hakkı • Seçilmiş olarak kalma ve devlette bazı konumlara atanma hakkı • Siyasi partilere katılabilme hakkı • Dilekçe hakkı “Sıfır” puan, kadınların siyasal haklarının belirtilen yıl içerisinde kanun tarafından garanti altına alınmadığını ifade eder. “Bir” puan kadınların siyasal haklarının kanun tarafından garanti altına alındığını ancak Pratikte kati olarak yasaklandığını, “iki” puan kadınların siyasal haklarının kanun tarafından garanti altına alındığını ancak Pratikte kısmen yasaklandığını ve son olarak “üç” puan ise kadınların siyasal haklarının hem kanunen hem de pratikte garanti altına alındığını ifade eder.	CIRI Veri Seti

WOSOC: Kadınların Sosyal Hakları (Women's Social Rights)	Kadınların sosyal hakları bir takım uluslararası tanınan hakları içerir. Bu haklar:• Eşit veraset hakkı• Erkeklerle eşit bazda evliliğe katılma hakkı • Yurtdışına seyahat hakkı• Pasaport edinme hakkı• Çocuğuna ya da kocasına vatandaşlık vermek hakkı• Boşanma davası açabilme hakkı• Evlilik yoluyla bir malı/mülkü sahiplenme, edinme, yönetme, elde tutma hakkı• Sosyal, kültürel ve toplumsal etkinliklere katılma hakkı• Eğitim hakkı• Konut ve yaşam alanı seçme hakkı• Kendi rızası olmadan kadın veya kız çocuğu sünnetinden korunma/sakınma• Kısırlaştırılmadan korunma/sakınma “Sıfır” puan, kadınların kanunen hiç bir sosyalhakkı olmadığını ve bu sistematik cinsiyet ayrımcılığının kanun sayesinde oluştuğunu ifade eder. “Bir” puan, kadınların kanunen bazı sosyal haklarının olduğunu ancak bu hakların etkin olarak verilmediğini ifade eder. “İki” puan ise kadınların kanunen bazı haklara sahip olduğunu ve devletin etkin olarak bu hakların uygulanması yönünde zorladığını ancak yinede kadınların sosyal haklarına yönelik küçük seviyeli ayrımcılığa izin verdiğini ifade eder. Son olarak “üç” puan ise kadınların neredeyse tüm sosyal haklarının tamamen ve güçlü bir şekilde kanunen ve devlet tarafından garanti altına alındığını ifade eder	CIRI Data Seti
INJUD: Yargının Bağımsızlığı (Independence of the Judiciary)	Bu değişken, yargının başka bir devlet kurumu ya da askeriye gibi diğer kaynakların kontrolünden bağımsızlığını ifade eder. “Sıfır” puan bağımsız olmadığını, “bir” puan kısmen bağımsız olduğunu, “iki” puan ise çoğunlukla bağımsız olduğunu ifade eder.	CIRI Data Seti

EK-2: Kurumsal Faktörlere İlişkin Göstergelerin Tanımı

Kurumsal Faktörlere İlişkin Göstergelerin Tanımı		
Seri İsmi	Seri Tanımlaması	Kaynak
VOACC: Ses ve Hesap Verebilirlik (Voice and Accountability)	Bir ülke vatandaşlarının hükümetlerini seçmede katılabildiğinin algısını, ifade özgürlüğünü, örgütlenme özgürlüğünü ve özgür bir medyayı yansıtır.Yönetişim tahmini (yaklaşık -2,5 (zayıf) ile 2,5 (güçlü) yönetim performansı arasında değişmektedir)	WGI Veri Seti (Worldwide Governance Indicators)
POSAV: Siyasi İstikrar ve Şiddetin yokluğu (Political Stability and Absence of Violence/Terrorism)	Siyasi İstikrar ve Şiddetin / Terörizmin Olmaması, terörizm de dahil olmak üzere siyasi istikrarsızlık ve / veya siyasi güdümlü şiddet olasılığına ilişkin algıları ölçer.Yönetişim tahmini (yaklaşık -2,5 (zayıf) ile 2,5 (güçlü) yönetim performansı arasında değişmektedir)	WGI Veri Seti(Worldwide Governance Indicators)
GOVEF: Devlet Etkinliği (Government Effectiveness)	Kamu hizmetlerinin kalitesi, kamu hizmetinin kalitesi ve siyasi baskılardan bağımsızlığının derecesi, politika oluşturma ve uygulama kalitesi ve hükümetin bu politikalara bağlılığının güvenilirliğini yansıtır.Yönetişim tahmini (yaklaşık -2,5 (zayıf) ile 2,5 (güçlü) yönetim performansı arasında değişmektedir)	WGI Veri Seti(Worldwide Governance Indicators)
REQUA: İdari Kalite (Regulatory Quality)	Hükümetin, özel sektör gelişimini mümkün kılan ve teşvik eden sağlam politikalar ve düzenlemeler oluşturma ve uygulama becerisine ilişkin algıları yansıtır.Yönetişim tahmini (yaklaşık -2,5 (zayıf) ile 2,5 (güçlü) yönetim performansı arasında değişmektedir)	WGI Veri Seti(Worldwide Governance Indicators)
RULA: Hukukun üstünlüğü (Rule of Law)	Ajanların toplum kurallarına ne kadar güvenip güvendiklerinin ve özellikle de sözleşme uygulamalarının kalitesi, mülkiyet hakları, polis ve mahkemelerin yanı sıra suç ve şiddet olasılığının algılarını yansıtır.Yönetişim tahmini (yaklaşık -2,5 (zayıf) ile 2,5 (güçlü) yönetim performansı arasında değişmektedir)	WGI Veri Seti(Worldwide Governance Indicators)

CONCOR: Yolsuzluğun Kontrolü (Control of Corruption)	Hem küçük hem de büyük yolsuzluk biçimlerinin yanı sıra devletin seçkinler ve özel çıkarlar tarafından "ele geçirilmesi" de dahil olmak üzere kamu gücünün özel kazanç için ne ölçüde kullanıldığına dair algıları yansıtır.Yönetişim tahmini (yaklaşık -2,5 (zayıf) ile 2,5 (güçlü) yönetim performansı arasında değişmektedir)	WGI Veri Seti(Worldwide Governance Indicators)
MILIRULA: Hukuk ve Politikaya Askeri Müdahale (Military interference in rule of law and politics)	1-7 aralığında puanlama ile yapılmaktadır ve üç derece mevcuttur; Özgür, kısmen özgür ve özgür değil. Eğer bir ülke 1 değerine ne kadar yakınsa o kadar özgür değil ve 7 değerine ne yakında o kadar özgür olarak değerlendirilmektedir.	EFW Veri Seti (Economic Freedom of the World)
GII: Toplumsal cinsiyet eşitsizliği (Gender inequality)	İndeks, birçok ülkede kadınların yasal olarak erkeklerle aynı ekonomik özgürlüğe sahip olmadıklarını hesaba katan cinsiyet eşitsizliği için bir düzeltme içermektedir.	EFW Veri Seti (Economic Freedom of the World)
LESPR: Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları (Legal System & Property Rights)	Ülkede bulunan ticari kuruluşların hukuksal açıdan korunduğu ve hukuki açıdan bir dayanaklarının olmasını ifade etmektedir. Yani, mülkiyet hakları koruma altındadır. Böyle bir yapıya sahip ülkede ekonomik özgürlük oranları da yüksek olacaktır	EFW Veri Seti (Economic Freedom of the World)

EK-3: Savunma harcamalarına İlişkin Göstergelerin Tanımı

Savunma Harcamalarına İlişkin Göstergelerin Tanımı		
Seri İsmi	Seri Tanımlaması	Kaynak
MILSPEND1: Military expenditure (% of central government expenditure)	SIPRI'dan alınan askeri harcamalar verileri, barışı koruma güçleri dahil olmak üzere silahlı kuvvetler üzerindeki tüm cari ve sermaye harcamalarını içeren NATO tanımından elde edilmiştir; savunma projelerinde yer alan savunma bakanlıkları ve diğer devlet kurumları; paramiliter kuvvetler, bunların askeri hareketler için eğitildiği ve donatıldığı kabul edilirse; ve askeri alan faaliyetleri. Bu harcamalar, askeri personelin emeklilik maaşları ve personel için sosyal hizmetler dahil olmak üzere askeri ve sivil personeli; operasyon ve bakım; tedarik; askeri araştırma ve geliştirme; ve askeri yardım (bağışçı ülkenin askeri harcamalarında). Hariç, gazilerin yararı, demobilizasyonu, dönüşümü ve silahların imhası gibi önceki askeri faaliyetler için sivil savunma ve cari harcamalar. Ancak bu tanım tüm ülkeler için uygulanamaz, çünkü bu, askeri bütçelere ve bütçe dışı askeri harcama kalemlerine neyin dahil olduğu konusunda çok daha ayrıntılı bilgi gerektirecektir. (Örneğin, askeri bütçeler; sivil savunma, rezervler ve yardımcı güçler, polis ve paramiliter kuvvetler, askeri ve sivil polis gibi çift amaçlı kuvvetler, aynı askeri hibeler, askeri personel için emekli aylıkları ve ödenen sosyal güvenlik primleri gibi konuları kapsayabilir veya içermeyebilir. hükümetin bir parçası tarafından diğerine)	WDI (Dünya Kalkınma İndikatörleri) Veri tabanı

MILSPEND2: Military expenditure (% of GDP)	SIPRI’den alınan askeri harcamalar verileri, barışı koruma güçleri dahil olmak üzere silahlı kuvvetler üzerindeki tüm cari ve sermaye harcamalarını içeren NATO tanımından elde edilmiştir; savunma projelerinde yer alan savunma bakanlıkları ve diğer devlet kurumları; paramiliter kuvvetler, bunların askeri hareketler için eğitildiği ve donatıldığı kabul edilirse; ve askeri alan faaliyetleri. Bu harcamalar, askeri personelin emeklilik maaşları ve personel için sosyal hizmetler dahil olmak üzere askeri ve sivil personeli; operasyon ve bakım; tedarik; askeri araştırma ve geliştirme; ve askeri yardım (bağışçı ülkenin askeri harcamalarında). Hariç, gazilerin yararı, demobilizasyonu, dönüşümü ve silahların imhası gibi önceki askeri faaliyetler için yapılan sivil savunma ve cari harcamalar. Ancak bu tanım tüm ülkeler için uygulanamaz, çünkü bu, askeri bütçelere ve bütçe dışı askeri harcama kalemlerine neyin dahil olduğu konusunda çok daha ayrıntılı bilgi gerektirecektir. (Örneğin, askeri bütçeler; sivil savunma, rezervler ve yardımcı güçler, polis ve paramiliter kuvvetler, askeri ve sivil polis gibi çift amaçlı kuvvetler, aynı askeri hibeler, askeri personel için emekli aylıkları ve ödenen sosyal güvenlik primleri gibi konuları kapsayabilir veya içermeyebilir. hükümetin bir parçası tarafından diğerine)	WDI (Dünya Kalkınma İndikatörleri) Veri tabanı
MILSPEND3: (totdefense_ppp)	Savunma harcamalarının toplam harcamadaki yüzdesi	SPEED (Statistics on Public Expenditures for Economic Development)
POPDENS: (Population density(people per sq. km of land area))	Nüfus yoğunluğu, orta kilometrekarede arazi alanına bölünmüş nüfustur. Nüfus, yasal statüsüne veya vatandaşlığa bakılmaksızın tüm sakinleri sayan nüfusun fiili tanımına dayanır - genel olarak menşei ülkelerinin nüfusunun bir parçası olarak kabul edilen iltica ülkesinde kalıcı olarak yerleşmiş olmayan mülteciler hariç. Arazi alanı, iç su kütlelerinin altındaki alan, kıta sahanlığına ilişkin ulusal talepler ve münhasır ekonomik bölgeler hariç, bir ülkenin toplam alanıdır. Çoğu durumda iç su kütlelerinin tanımı başlıca nehirleri ve gölleri içerir.	WDI (Dünya Kalkınma İndikatörleri) Veri tabanı

INFLATION: (Inflation, GDP deflator: linked series (annual %))	GSYH örtülü deflatörünün yıllık büyüme hızıyla ölçülen enflasyon, bir bütün olarak ekonomideki fiyat değişimini göstermektedir. Bu seri, baz yıllardaki, kaynak verilerindeki ve metodolojilerdeki değişiklikler nedeniyle zaman içindeki serideki kırılmaları önlemek için tutarlı bir zaman serisi üretmek için bağlanmıştır. Bu nedenle, geçmiş yıllar için veritabanındaki diğer ulusal hesap serileriyle karşılaştırılamaz.	WDI (Dünya Kalkınma İndikatörleri) Veri tabanı
GOVEXPEN: (General government final consumption expenditure (% of GDP))	Genel devlet nihai tüketim harcaması (eskiden genel devlet tüketimi), mal ve hizmet alımları için tüm mevcut cari harcamaları (çalışanların tazminatı dahil) içerir. Ayrıca, ulusal savunma ve güvenlik harcamalarının çoğunu içerir, ancak devlet sermayesi oluşumunun bir parçası olan hükümet askeri harcamalarını kapsamaz.	WDI (Dünya Kalkınma İndikatörleri) Veri tabanı
ARMIMPORT: (Arms Imports /GDP (current US\$)) *100	Silah İthalatının Milli Gelir içindeki yüzdesel payı	GDP (currunt US\$) : WDI (Dünya Kalkınma İndikatörleri) Veri tabanı Arms Imports: SIRPI Veri tabanı

ÖZGEÇMİŞ

1991 Bilecik doğumludur. İlköğretimini Vezirhan İlkokulunda, ortaöğretimini Bilecik Ertuğrul Gazi Lisesi'nde tamamlamıştır. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü'nden 2016 yılında mezun olmuştur. 2017 yılında Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

